

Jozefológia – náuka o svätom Jozefovi

Úvod

Jozefológia je katolícka teologická náuka o osobe a úlohe svätého Jozefa, pestúna Ježiša Krista a manžela Panny Márie, v dejinách spásy. Je to časť dogmatickej teológie, ktorá bola spočiatku spojená s kristológiou a neskôr s mariológiou.

K správne mu pochopeniu Jozefovej osobnosti a jeho špeciálnej úlohy treba poznať vtedajšie židovské reálie – skutočnosti náboženského, spoločenského, národného, hospodárskeho, právneho aj politického života Izraela. V niektorých krajinách (napr. Poľsko, Rakúsko) sa tieto reálie volajú „judaológia“. Len vo svetle vtedajších zvykov a okolností môže vyniknúť veľkosť, záslužnosť a aj nadprirodzenosť Jozefovho konania. Preto jozefológia viac a podrobnejšie, ako iné katolícke dogmatické traktáty, skúma skutočnosti biblického Izraela. Ona do podrobností spoznáva jeho výnimočné dejiny, ako aj vtedajšie zvyky či celkový charakter rodinného a náboženského života.

Základná dejinná informácia o Izraeli znie ako kuriozita. Dva najstaršie historické záznamy o Izraeli sú tvrdenia, že on už „neexistuje“. Najstaršia nájdená zmienka je na nápise egyptského kráľa Merneptaha z r. 1215 pr. Kr.: „Izrael je zničený; nezachoval sa jeho rod.“ Druhá najstaršia zmienka je na nápise moabského kráľa Meša z r. 860 pr. Kr.: „Izrael úplne a navždy zmizol.“ A pritom je Izrael jediným národom z tej doby, ktorý žije dodnes (Tomáš Novotný). Božie dejiny spásy sveta sú s Izraelom mimoriadne úzko späté.

Nábožensko-právne rabínske texty Izraela

Tanach je hebrejská *Biblia* (v kresťanskom poňatí *Starý zákon*). Hebrejské slovo „tanach“ je akronym vytvorený z počiatočných písmen troch hebrejských slov označujúcich tri časti hebrejského písma – Tóra (zákon, príkaz), Nebiím (proroci), Ketubím (spisy).

Mišna (hebr. opakovanie) je zbierka nábožensko-právnych ustanovení rabínskeho judaizmu. Ústna tradícia posledných storočí pred Kr. sa po zničení druhého Jeruzalemského chrámu (rok 70) začala písomne zaznamenávať. Dokončenie celého textu Mišny sa kladie do r. 220. Rozšírením a okomentovaním Mišny postupne vznikol Talmud.

Talmud (hebr. učenie, štúdium) je spolu s Tanachom najdôležitejším náboženským textom judaizmu. Talmud bol primárne komentár k Mišne. Neskôr však boli do neho začlenené ďalšie rozličné látky aj s naratívny aj s nábožensko-právnym charakterom. Takisto boli pridané akademické debaty, diskusie a výklady biblických textov.

Talmud je rozsiahle kolektívne dielo. Existujú dve rovnako používané a cenené verzie Talmudu:

- rozsiahlejší babylonský Talmud;
- kratší západný alebo palestínsky alebo jeruzalemský Talmud.

Babylonský Talmud (Talmud Bavli), je literárne dielo pozostávajúce z Mišny a Gemary. Gemara je výsledkom takmer 300 rokov diskusií a bádania nad Mišnou v babylonských akadémiách. Babylonský Talmud je svojím spôsobom encyklopédia znalostí a vedomostí celého vtedajšieho babylonského židovstva siahajúcich pred r. 700. Záverečnú redakciu babylonského Talmudu urobili pravdepodobne dvaja babylonskí učitelia – Rav Aši a Ravina v 8. stor.

Jeruzalemský Talmud (Talmud d-maarava), čiže západný Talmud, lebo Palestína leží na západ od Babylonie. Jeruzalemský Talmud vznikol asi v 5. stor. (poslední v ňom spomínaní rabíni sú z 5. stor.), pravdepodobne v meste Tiberias. Celý jeho obsah je zostavený z viacerých prameňov a zdrojov. Do textu sa však zasahovalo aj neskôr, a preto vznikli rôzne jeho verzie. V jeho texte sa vyskytujú aj isté protiklady.

Židovské knihy Mišna a Talmud zachovali základnú ústnu tradíciu o židovských zvykoch a náboženskom živote v „Jozefovej“ dobe, na prelome vekov (letopočtov). A to napriek tomu, že k poslednej redakcii týchto kníh došlo až niekoľko storočí po živote svätého Jozefa.

Spoločensko-politická situácia v Palestíne

Makabejské judské kráľovstvo v Palestíne trvalo pomerne krátko – od r. 142 do r. 63 pred Kr. (Jozef Heriban, +2009). V r. 63 pred Kr. Palestínu násilne ovládla Rímska ríša. Preto boli Rimania – ich poriadky a ich úradníci (najmä mýtnici) – ľuďom značne nenávidení. Za vlády vazalského kráľa Herodesa Veľkého (37-4 pred Kr.) došlo k istému hospodársko-stavebnému rozkvetu väčších palestínskych miest, najmä Jeruzalema. V Jeruzaleme bol zreštaurovaný tzv. „druhý“ chrám, postavené boli aj nové hradby, Dávidova veža a pevnosť Antónia. Od r. 6 po Kr. bol Jeruzalem centrom rímskej provincie Judea. Na prelome vekov aj júdska provincia participovala na „rímskom pokoji“.

Nábožensko-politická situácia ovplyvňovala a formovala tradičné názory Židov na manželstvo a rodinu. Keďže súčasný pohľad na manželstvo a rodinu je v mnohom rozdielny, treba si pripomenúť vtedajšie spoločensko-rodinné zmýšľanie a prax.

Rozvoj jozefológie – samostatný dogmatický odbor

Nové historické aj archeologické poznatky z „prelomu vekov“ napomáhajú lepšiemu spoznaniu novozákonnej doby, kresťanských počiatkov aj rozvoju jozefológie, tejto mladej dogmatickej vedy, ktorá má pred sebou veľké perspektívy. Samostatná jozefológia vznikla v 19. stor., keď sa preferovala „teológia sv. Jozefa“. Dovtedy bola súčasťou kristológie a mariológie. V 20. stor. sa udomácnil výraz „jozefológia“ podľa vzoru „mariológia“. „Mám dojem, že čas Jozefa ešte nenadišiel. Ešte nevyšiel z tieňa: to sú iba začiatky“ (Jean Guittou, +1999).

Úlohou súčasnej jozefológie je najmä:

- objasniť miesto svätého Jozefa v tajomstve Krista;
- objasniť miesto svätého Jozefa v tajomstve Cirkvi.

V r. 1970 sa uskutočnil prvý medzinárodný jozefologický kongres v Ríme. Ďalšie sa organizujú zhruba po štyroch rokoch.

Jozefológia, ako samostatný predmet, sa už prednášaná na viacerých fakultách či univerzitách sveta, napr. na Univerzite Loyola v Chicagu. Teritoriálne je nám najbližšie poľské mesto Kalisz, v ktorom sa v rámci judaológie (náuka o židovstve; nie judaizmus) od r. 1969 rozvíja aj štúdium jozefológie a organizujú sa pravidelné jozefologické vedecké sympóziá (v r. 2017 bolo 48. sympóziium). Mesto Kalisz je hlavným centrom kultu svätého Jozefa v Poľsku.

Na Slovensku je od 18. stor. centrom úcty sv. Jozefa obec Sebechleby v okrese Krupina. V r. 1724 tam pristavili Kaplnku svätého Jozefa k Farskému kostolu svätého Michala archanjela a krátko potom založili sebechlebské **Spoločenstvo (bratstvo) sv. Jozefa**, ktoré potvrdil a obdaril odpustkami pápež Klement XII. (1730-1740) v r.1730.

Náuka o Jozefovi (jozefológia) a úcta k Jozefovi (pieta) môžu byť legitímne a správne len vtedy, keď vychádzajú z kristológie. „Kristocentrizmus“ je základom každej pravej teológie (Marcin Wiśniewski). „Vo svetle tretieho kresťanského tisícročia nadobúda obnovenie našej modlitby a samotná osoba svätého Jozefa z Nazareta pre Cirkev v súčasnosti mimoriadny význam“ (exhort. *Redemptoris custos* 32).

Táto kniha je rozdelená na dve základné časti, podľa vyššie spomenutých hlavných úloh súčasnej jozefológie.

Manželstvo a rodina na Blízkom východe

Manželstvo – miesto úcty, pokoja a požehnaní

Človek je spoločenské bytie, a to podľa prirodzenosti (*Gn 1, 26n*), a nie v dôsledku nejakého príkazu, ktorý by mu bol daný zvonka. Základná rozdielnosť pohlaví je súčasne vzorom i prameňom života v spoločnosti, založeného nie na sile, ale na láske. Každý ďalší ľudský vzťah nachádza v tomto prvom, „manželskom“ vzťahu svoj ideál (*Xavier Léon-Dufour, +2007*).

Manželstvo a rodina (v širšom zmysle ako v dnešnej Európe) bolo v krajinách Stredomoria veľmi silným a vysoko hodnoteným spoločenstvom; bez rodiny sa nedalo takmer existovať. Manželstvo bolo privilegovaným stavom – z náboženského, sociálneho aj politického hľadiska.

Židovská tradícia chápe slová požehnaní ľudského rodu: „Plodte a množte sa“ (*Gn 1, 28*) trojako: aj ako kategorický príkaz, aj ako požehnanie, aj ako záväzok.

Joz 2, 12-13: „Teraz mi však prisahajte na Pána, že ako som ja vám preukázala láskavosť, takisto aj vy preukázate láskavosť mojej rodine. Dajte mi spoľahlivé znamenie, že zachováte pri živote môjho otca a moju matku, mojich bratov a moje sestry, aj všetkých ich príbuzných, že nás zachránite pred smrťou.“ Rodina bola vo všeobecnosti vážená a súdržná. Aj hriechnej žene (neviesťka Rachab) záležalo na jej rodine; izraelskí vyzvedači (*Jozue* vyslal dvoch mužov) to plne chápali a rešpektovali.

Joz 7, 13-14: „Posväť ľud a povedz im: Posväťte sa na zajtrajšok! Lebo toto hovorí Pán, Izraelov Boh: Uprostred teba je prekliate, Izrael! Neodoláš svojim nepriateľom, kým neodstránite prekliate zo svojho streda. Ráno sa dostavte po svojich kmeňoch! A kmeň, ktorý označí Pán, nech predstúpi po rodoch! A rod, ktorý označí Pán, nech predstúpi po rodinách! A rodina, ktorú označí Pán, nech predstúpi po mužoch!“ Boží ľud – Izrael bol vychovávaný v tom, že existuje istá spoločenská (rodinná) „hierarchia“ aj solidarita. Izrael to zakúsi v zlom (trest proti Izraelitom) aj v dobrom (požehnanie v boji), por. *Joz 7, 1-26*.

Ž 88, 19: „Priateľov aj rodinu si odohnal odo mňa, len tma je mi dôverníkom.“ Obsahom celého žalmu (poučná pieseň od Emanu Ezrachitu) je volanie o pomoc trpiaceho, ťažko chorého. Vrcholom nešťastia trpiaceho je neprítomnosť priateľov a rodiny, lebo kde je priateľ a rodina tam sa aj najťažšia choroba dá zničiť.

Ž 128, 1-6 (celý): „Blažený každý, čo sa bojí Pána a kráča po jeho cestách. Budeš jest z práce svojich rúk; budeš šťastný a budeš sa mať dobre. Tvoja manželka je ako plodonosný vinič vnútri tvojho domu. Tvoji synovia sú ako mládniky olivy okolo tvojho stola. Veru, tak bude požehnaný muž, ktorý sa bojí Pána. Nech ťa žehná Pán zo Siona, aby si videl šťastie Jeruzalema po všetky dni svojho života, aby si videl synov svojich synov. Pokoj nad Izraelom!“ Boh viackrát zjavil Izraelu, že šťastie, dlhý život a početná milá rodina zodpovedajú prísľubom za verné plnenie Božích príkazov; je to znak Božej priazne (por. *Lv 26, 9; Dt 28, 4n.*).

Napriek silnej mentalite, ktorá uprednostňovala dobro spoločenstva pred dobrom jednotlivca – rodina zasubovala, vydávala a ženila deti podľa svojich pravidiel, nie podľa ich vôle –, prítomnosť a spontánnosť lásky ostala živá, napr. *1 Sam 1, 8; Jdt 16, 22; Pies 1, 12-17*.

Zakladanie rodiny – panenská nevesta – nízky tínedžerský vek

Zakladanie rodiny na Blízkom východe sa riadilo výlučne prirodzeným morálnym poriadkom: schopnosťou mladých ľudí „žiť rodinne“ – t.j. plodiť a starať sa o vlastné deti. Odkladanie manželstva u zdravých tínedžerov z dôvodu nejakých dlhších štúdií, osobných záujmov alebo z dôvodu cestovania „po svete“ – vôbec neprichádzalo do úvahy. Ani dnes, a to nielen vo výslovne rozvojových krajinách, sa na Blízkom východe manželstvo neodkladá (*Brett a Kate McKayovci*).

Rodina, najmä otec, veľmi dbali na to, aby zdraví tínedžeri boli včas zasnúbení a sobášení. „Vydaj svoju dcéru a vykonáš veľké dielo, ak ju dáš rozumnému mužovi“ (*Sir 7, 27*). Dievčatá sa oficiálne zasubovali 11-12 ročné, chlapci 15-16 roční; svadba bola o rok neskôr (*Rudolf Schikora, +1962; Paul Gaechter, +1983; Michael D. Griffin, +2016*). „Ak si niekto myslí, že je potupou pre jeho pannu, ak prekročí vek a má sa tak stať, nech urobí, čo chce; nehreší.

Nech sa vezmú“ (*1 Kor 7, 36*). Znakom spravodlivého Božieho hnevu bolo to, keď „mládcov pohltil oheň a ich panny sa nemohli zasnúbiť“ (*Ž 78, 63*).

„Potom sa Nikanor zdržoval v Jeruzaleme a neurobil nič, čo by bolo neprístojné; ba prepustil aj stádovité zástupy vojska, ktoré zhromaždil. Júdu mal ustavične pri sebe a bol úprimne naklonený tomuto mužovi. Povzbudzoval ho, aby sa oženil a založil si rodinu. Oženil sa teda, bol šťastný a tešil sa životu“ (*2 Mach 14, 23-25*). „Oženit’ sa“ znamenalo vzdať sa vojenského života. Aj *Druhá kniha Machabejcov*, hoci je zameraná na opis hrdinských bojov, pokladá založenie rodiny za „šťastné“ rozhodnutie a žitie.

„Ak sa niekto len nedávno oženil, nemusí ísť na vojnu, ani nech sa mu nedáva nejaká verejná povinnosť, ale bez viny zostane doma, aby sa mohol rok tešiť so svojou manželkou“ (*Dt 24, 5*). Izraeliti si tak vážili rodinu, jej založenie a plodenie detí, že novomanžel bol v prvom roku manželstva oslobodený od vojenskej služby.

„Z pokolenia na pokolenie ide chvála tvojich skutkov a všetky pokolenia ohlasujú tvoju moc“ (*Ž 145, 4*). Por. aj *Gn 22, 4n*; *Sdc 14, 2*; *Ž 122, 4*. Rodina nebola pre Izraelitov len telesno-psychickým spoločenstvom, ale aj spoločenstvom nábožensko-kultovým. Preto manželstvo bolo záležitosťou nielen mladých snúbencov, ale celých ich rodín.

Dovtedy, pokiaľ sa dievča nevydalo (na niektorých miestach len do zasnub), muselo žiť panensky. O ochranu panenstva dievčať a boli povinní starať sa aj jej príbuzní, najmä otec a matka: „Dcéra je pre otca skrytý poklad – treba ho strážiť; starosť o ňu odníma (všetok) spánok, aby mu azda v slobodnom stave nezostarla, a keď sa aj vydá za muža, aby sa mu nestala odpornou. Tiež aby sa za svojho panenstva nepoškrvnila a v otcovskom dome sa nedostala do druhého stavu, aby sa nedopustila priestupku, keď už nažíva s mužom; alebo azda aby sa nestala neplodnou“ (*Sir 42, 9-10*).

Vo všeobecnosti platilo, že panenstvo ako stav, sa nutne vyžadoval k požehnanému manželstvu: „Ak si muž vezme ženu a vojde k nej, ale potom sa mu znepáči, a preto hľadá zámienku, aby ju mohol zapuďiť, roznáša o nej nehanebnosti a hovorí: Keď som si túto vzal za manželku a keď som k nej vošiel, nenašiel som ju pannou! – nech ju jej otec a matka vezmú a privedú aj s dôkazom panenstva k starším mesta v bráne a otec mladej ženy povie starším: Svoju dcéru som dal tomuto za manželku, ale preto, že ju nenávidí, roznáša o nej nehanebnosti, keď tvrdí: Pri tvojej dcére nenašiel som panenstvo – nuž, hľa, dôkazy panenstva mojej dcéry, a rozvinú šatu pred staršími mesta. Starší mesta dajú toho muža chytiť a zbiť ho. Potom ho odsúdia na peňažitú pokutu sto šeklov striebra (šekel vážil asi 12 gramov), ktoré dá devinmu otcovi, lebo uviedol do zlého chýru izraelskú pannu, a musí ju mať za manželku a nebude ju môcť prepustiť po celý čas svojho života“ (*Dt 22, 13-19*). Panenstvo sa dokazovalo zakrvaveným prestieradlom z prvej manželskej noci.

„Ale ak bude pravda, čo jej vyčíta, a ak sa nenájdu dôkazy devinho panenstva, nech ju vyhodia z domu jej otca a mužovia toho mesta nech ju ukameňujú, nech zomrie, lebo sa dopustila nešľachetnosti v Izraeli, keď smilnila v otcovskom dome, a tak odstrániš zlo zo svojho streda“ (*Dt 22, 20-21*). Krutý trest ukameňovania hrozil – podľa zákona – každému dievčaťu, ktoré si panenstvo nezachovalo. Prísny trest sa v praxi vždy neuplatňoval, ale celá rodina veľkej hanbe a poníženiu nikdy neunikla. Preto aj dnes, v niektorých krajinách, vydávajú mladé dievčatá, aby ich udržali v poslušnosti, aby mali viac detí, a aby ich uchránili pred pokušením stratiť čistotu pred sobášom (Kirsty McNeill, riaditeľka „Save the Children“).

Panenstvo bolo chránené aj náboženským zákonom: „Kto zvedie pannu, ktorá nebola zasnúbená, a bude s ňou obcovať, zaplatí svadobný dar a vezme si ju za manželku! Ale ak mu ju jej otec nijako nechce dať, zaplatí toľko, koľko sa dáva panne do vena!“ (*Ex 22, 16-17*). Ten, kto obral dievča o panenstvo, mal si ju vziať za manželku.

Avšak levitský kňaz si mohol vziať za manželku len pannu: „(Kňaz) nesmie opustiť svätyňu a neznesvätiť svätyňu svojho Boha, lebo je na ňom posvätenie Božím olejom pomazania. Ja som Pán! Za ženu si vezme pannu. Vdovu, zapudenú ženu, padlú alebo pobehlicu si nesmie

vziať. Iba pannu zo svojho ľudu si vezme za ženu, aby neznesvätil svoje potomstvo vo svojom národe“ (*Lv* 21, 12-15).

Na snúbenca – budúceho manžela sa v oblasti čistoty kládli menšie nároky. Pravdaže, aj pre neho platilo Božie prikázanie „Nezosmilniš (resp. nescudzoložiš)“, a hoci zbožný mládenec šiesty príkaz zachovával, jeho panenstvo bolo verejnosťou menej sledované a kontrolované. Snúbenec – budúci manžel bol pod nižším spoločenským dozorom, hoci aj jeho napomínali: „Na pannu neupieraj svoj zrak, aby si neprišiel k pádu pre jej krásu“ (*Sir* 9, 5).

Muži a mládenci (mládenca o čistote mal poučiť jeho otec – alebo blízky príbuzný) si mali dávať pozor podľa rád Sirachovca: „Svoju dušu nijako neoddávaj smilniciam... Neobzeraj sa po uliciach mesta, ani sa netúlaj po jeho námestiach! Odvráť svoje oko od úhladnej ženy a nezahľad sa do cudzej krásy! Pre ženskú krásu už mnohí vyšli navnivoč... Mnohí, čo obdivovali krásu cudzej ženy, dostali sa do opovrhnutia... S cudzou ženou si nikdy spolu nesadaj, ani nestoluj s ňou, (ležiac) na pohovke; ani ju nedráždi pri víne, aby sa ti azda nepriklonilo k nej srdce, aby si potom svojou krvou neklesol do záhuby“ (*Sir* 9, 6-13).

Účelom rodiny bolo plodiť deti. „Boh ich požehnal a povedal im: Plodte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“ (*Gn* 1, 28). Práve túžba po deťoch viedla aj veriace osoby k mnohoženstvu (Xavier Léon-Dufour, +2007), či konkubinátu (por. *Gn* 16, 1n; 31, 50; 2 *Krn* 13, 21). Boh a jeho proroci žiadali a uprednostňovali monogamné manželstvá (*Gn* 2, 18-24; *Oz* 1, 2; 2, 4; 9, 1; *Ez* 16, 8), lebo tie sú obrazom spojenia medzi Bohom a Božím ľudom. Neskôr to potvrdil aj Pavol apoštol (por. *Ef* 5, 21-32) učiac o Kristovi a Cirkvi.

Veľká túžba po deťoch, po početnom potomstve, viedla k manželstvám v skorom tínedžerskom veku. Žiaľ, „detské nevesty“ ešte nie sú dostatočne vyvinuté na pôrod, ktorý je aj dnes druhou najčastejšou príčinou smrti adolescentných dievčat (Kirsty McNeill). No, na druhej strane, početné štúdie dokazujú, že čím viac je u ženy oddaľovaný pôrod, tým ťažšie je pre ňu otehotnieť a zvyšujú sa značné riziká – od nízkej váhy dieťaťa pri narodení až po genetické poruchy (Brett a Kate McKayovci). Dnes vo všeobecnosti začína medzi odborníkmi prevládať názor, že ideálny čas na prvý pôrod je 20. rok veku ženy.

Katolícka cirkev, rešpektujúc civilné rodinné zákony tej – ktorej krajiny, v súčasnom *Kódexe kánonického práva* (r. 1983) predpisuje k platnému cirkevnému sobášu minimálny vek nevesty 14 rokov a minimálny vek ženicha 16 rokov (kán. 1083 § 1). Kódex zároveň splnomocňuje konferencie biskupov, aby podľa miestnej potreby stanovili vyšší vek, pre dovolené vstupovanie do manželstva a dušpastierom prikazuje, aby sa usilovali odrádzať mladých od uzatvárania manželstva pred vekom, ktorý je obvyklý v ich krajine (kán. 1072).

Dišpenz od požadovaného veku v riadnych okolnostiach udeľuje miestny ordinár (kán. 1078 § 1), ale principiálne len vtedy, ak existuje dostatočná osobná zrelosť pre manželstvo.

Židovská svadba – dvojstupňový obrad

Podľa židovského zvyku jestvovali dva kroky, ktoré viedli k manželstvu, ako ho chápeme dnes (Michael D. Griffin, +2016). Židia pokladali manželstvo za veľmi vážnu vec. Spojenie dvoch ľudí – muža a ženy v manželstve videli ako nájdenie a vybudovanie Bohom zamýšľanej jednoty: „Potom Pán, Boh, povedal: Nie je dobre byť človeku samému. Urobím mu pomoc, ktorá mu bude podobná... Tu Pán, Boh, dopustil na Adama tvrdý spánok, a keď zaspal, vybral mu jedno rebro a jeho miesto zaplnil mäsom. A z rebra, ktoré vybral Adamovi, utvoril Pán, Boh, ženu a priviedol ju k Adamovi. Vtedy Adam povedal: Toto je teraz kosť z mojich kostí a mäso z môjho mäsa; preto sa bude volať mužena, lebo je vzatá z muža. Preto muž opustí svojho otca i svoju matku a prilipne k svojej manželke, a budú jedným telom“ (*Gn* 2, 18. 21-24).

Tóra (hebr. slovo, ktoré označuje obsah *Pentateuchu*; *Päť Mojžišových kníh* – *Gn*, *Ex*, *Lv*, *Nm*, *Dt*) obsahuje poučenia, pokyny a zákony ohľadom manželstva a svadby (Jozef Jančovič).

Podľa Tóry je manželstvo dvojstupňový proces. Prvým stupňom je obrad kidduszin (zásnuby; *Dt* 20, 7), druhým je obrad nissuin (svadba).

Jednotlivé centrá židovstva sa usilovali kompromisne zosúladiť dve požiadavky – skoré ženie a zaistenie živobytia mladej rodine. Preto jeden rok (zväčša prvý rok manželstva) bolo mladé manželstvo vydržiavané otcom mladej panny, to totiž patrilo do dohody a to bol aj svadobný dar. Naproti tomu mladý muž, keď sa oženil, zaoberal sa štúdiami Tóry a počas roka si mal nájsť nejaké zamestnanie. Až potom dosiahol samostatnosť a chystal sa na stavbu domu.

Zodpovedný vek pre uzatvorenie manželstva bol až v stredoveku určený na 18 rokov života (*Mišna, Traktát Awot* 5, 21).

Prvý obradný stupeň manželstva – zásnuby

Zásnuby (hebr. kidduszin) vždy predchádzali manželstvu. Znamenalo danie snubného prsteňa na prst nevesty a spísanie zmluvy (hebr. ketubáh). Snúbenci tak už boli manželsky zviazaní, len nežili spolu.

Všetci poriadni rodičia, oficiálne najmä otcovia, hľadali manželského partnera svojim deťom (tzv. pytačky; pri ktorých mohol pomáhať aj profesionálny dohadzovač) – a to už od ich mladého veku. Určite sa to neobišlo bez múdrych rád matiek, ktoré však nevystupovali na verejnosti. Neraz sa ústne dohody otcov o „výdaji a ženbe“ ich detí, uzatvárali roky predtým, ako by k reálnej svadbe mohlo dôjsť. Keď deti pohlavne dospeli, dievča asi 12 ročné, chlapec asi 15 ročný, otcovia v ich mene uzavreli manželskú zmluvu (Paul Gaechter, +1983). Tým sa, po právnej stránke, mladí stali právoplatnými manželmi (por. *Mt* 1, 24). Ak by po tomto úkone jedna stránka zomrela, druhá bola všeobecne pokladaná za „ovdovelú“. Ak by jedna stránka chcela od manželstva odstúpiť, bolo treba urobiť rozvod. Manželská zmluva obsahovala informácie o povinnostiach manžela voči manželke aj o vzájomných daroch. Za nevestu sa platil svadobný dar – mohar (*Gn* 34, 12; *Ex* 22, 16).

Slávnosť zásnub trvala bežne sedem dní. Rok po zásnubách (Rudolf Schikora, +1962), maximálne do 18 mesiacov, musela byť svadba – druhý obradný stupeň manželstva (Stanisław Haręzga). Čas – jeden rok – medzi oboma stupňami sa zvykovo zachovával. Ľudí nabádalo k tomu Božie slovo: „Očakávanie, ktoré sa preťahuje, núti srdce chorľavieť, splnená túžba je však stromom života“ (*Prís* 13, 12).

Druhý obradný stupeň manželstva – svadba

Nissuin (hebr. svadba) bol deň, keď si mladomanžel v slávnostnom sprievode odviezol manželku do svojho domu. Tam sa svadba dokončila s manželským baldachýnom (hebr. chupa) či závojom. Predel medzi časom zásnub a svadbou tvorilo predčítanie svadobnej zmluvy (ketubáh). Ak nebola svadobná zmluva podpísaná svedkami, prípadne ženíchom, už vopred, spomínaní ju začínajúc svadbu podpísali a rabín ju nahlas prečítal a vysvetlil jej obsah. Ženích sa zaviazal, že sa bude o nevestu riadne starať a v prípade rozluky jej vyplatí dohodnutú sumu peňazí, z ktorej môže žiť najmenej jeden rok od rozluky. Ženích potom formálne prijal záväznosť zmluvy – ketuby a odovzdal ju neveste. Po tejto časti nasledovala vlastná svadba – nissuin.

Právne uzavretie, naplnenie spoločného zväzku, vykonal ženích, ktorý nastokol neveste prsteň na ukazovák pravej ruky a povedal: „Buď mi zasvätená týmto prsteňom podľa zákona Mojžiša a Izraela“, načo všetci prítomní vykriekli: „Mekudešet“ – čiže vydatá, doslovne „zasvätená“. V tej chvíli bol sobáš uzavretý.

Nato siedmi ženíchom vybraní muži vyslovili sedem požehnaní nad pohárom vína. Na záver obradu bol neskôr pridaný zvyk rozšliapnuť pohár, aby sa pripomenulo zbúranie chrámu v Jeruzaleme a skutočnosť, že prežívané svadobné šťastie kalí tento historický smútok. Ženích rozdupal pohár nohou a všetci prítomní zvolajú „Mazal tov!“, čo znamená „dobré znamenie“, prenesene „veľa šťastia“. Svadba zvykla trvať sedem dní.

Počas prvého obradu (zásnuby – kidduszin) manželstvo vzniklo a počas druhého (svadba – nissuin) sa naplnilo. V čase medzi kidduszin a nissuin „zadaní manželia“ ešte nebývali pod jednou strechou a nemali pohlavné spolužitie. Ak k spolužitiu (v niektorých oblastiach a časoch) dochádzalo, všeobecne to ľudia tolerovali a nepovažovali za hriech.

Oba stupne – obrady židovského manželstva pretrvali až do stredoveku, kedy sa zlúčili v jeden (Ja'akov Newman, +2001; Gavri'el Sivan, nar. 1934).

Švagrovské (levirátne) manželstvo

Od najdávnejších čias bol v Izraeli zvyk, ako nepísaný zákon, aby si bezdetná vdova vzala manželovho brata a mala deti (*Gn 25, 5-10*).

Dejiny patriarchov spomínajú prípad Tamary (*Gn 38*). Ňer, prvorodený syn Júdu, si vzal za manželku Tamar; zomrel však ako bezdetný. Nasledujúci Júdov syn, švagor Onan, si musel vziať túto vdovu za manželku a svojmu bratovi dať potomka. Onan to však nechcel, a preto zomrel. Tamar by mala čakať na tretieho syna Júdu, ktorý bol však príliš mladý, aby si ju vzal za ženu. Tamar mala na neho právo. Júda mal zasa povinnosť postarať sa, aby ona z tohto zákona mala úžitok. O tom, do akého stupňa bolo silné a sväté toto právo, a tiež, aký prirodzený bol záväzok jeho splnenia, ukázalo pokračovanie tejto biblickej udalosti.

Tamar otehotnela a všetkým sa zdalo, že sa dopustila cudzoložstva, lebo bola vdova. Keď sa však ukázalo, že ona v duchu levirátneho manželstva chcela muža, brali ju ako vydatú. „Ona je spravodlivejšia ako ja“ (*Gn 38, 26*), povedal napokon o nej svokor Júda. V tom vlastne spočívala podstata levirátneho zvyku a práva.

Hodnota rodiny a detí

Biblia často a jasne zjavuje veľkú hodnotu rodiny (*Prís 27, 8; Sir 29, 29; Dt 20, 5; 1 Mach 3, 56*). Tak jej trvácnosť, ako i jej rozvoj – to všetko sú podmienky jestvovania celého národa; a tiež jeho sily i rozrastania sa. Nakoniec – rodina je podmienkou normálnej existencie ľudstva. K rodine patrili početné deti (*Prís 17, 6*).

Deti boli znakom Božieho požehnaní: „Tvoja manželka je ako plodonosný vinič vnútri tvojho domu. Tvoji synovia sú ako mládniky olivy okolo tvojho stola. Veru, tak bude požehnaný muž, ktorý sa bojí Pána“ (*Ž 128, 3-4*). „Pán požehnal koniec Jóbovho života viac ako jeho začiatok... Mal tiež sedem synov a tri dcéry. A v širom kraji nebolo takých krásnych žien ako Jóbove dcéry. A otec im dal podiel na dedičstve s ich bratmi. Jób žil potom ešte stoštyridsať rokov a uzrel svoje deti i deti svojich detí až do štvrtého pokolenia. A zomrel Jób starý a sýty (svojich dní“ (*Jób 42, 12-13. 15-17*).

Celá izraelská spoločnosť bola budovaná na živote rodiny a spočíva na zmysle pre rodinu: „Navykaj chlapca na životnú dráhu, ktorej sa mu treba pridržať, a neodchýli sa od nej ani v starobe“ (*Prís 22, 6*). Z toho vyrastá sila národa. Základy rodiny sa musia ďalej opierať pevne o spoločenský základ. Každý novonarodený prehľbuje toto zakorenenie. Každé ďalšie dieťa rozmnožuje túto istotu a posilňuje „možnosti národa“.

Každý syn je „budovateľ“ rodiny a každá dcéra „tvorkyňa“ rodiny. Tak po hebrejsky znie – v jazyku *Biblie* – opravdivé označenie syna (ben) a dcéry (bat).

I. Jozef v tajomstve Krista

Svätý Jozef, schudobnený potomok kráľa Dávida, plnil dôležitú úlohu v dejinách spásy a jeho pozitívne pôsobenie v Cirkvi neustále trvá. Jozefova mimoriadna veľkosť spočíva v jeho osobitnom dôvernom vzťahu k Ježišovi – Božiemu Synovi a k Márii – Božej Matke.

Preto je vhodné pripomenúť si základné dogmy o Bohočlovekovi – Božom Synovi a o jeho panenskej matke – Bohorodičke Márii.

Bohočlovek – Ježiš Kristus

Apoštolský list Jána Pavla II. (+2005) *Tertio millennio adveniente (TMA)* z r. 1994 v prvej kapitole hovorí o historickom príchode Bohočloveka na túto zem. O skutočnosti, že Ježiš z Nazareta žil pred dvetisíc rokmi sa už nedá rozumne pochybovať (snahy modernistov a neskôr marxistických ateistov vyšli v 60. rokoch 20. stor. na posmech).

Svetské písomné správy o Kristovi

Židovské starožitnosti (20, 200); od Jozefa Flávia (+102) z r. 93-94. Kristus je opísaný ako divo-
tvorca.

Anály (15, 44, 3); od Tacita (najväčší staroveký rímsky historik, +120) z r. 115-120. Cisár Nero (+68) nespravodlivo pripísal podpálenie mesta Ríma kresťanom.

Život Klaudia (25, 4); od Suetonia (+121) z r. 121. Cisár Klaudius (+54) vyhnal Židov z Mesta (t.j. z Ríma), lebo „na podnecovanie akéhosi Kresta vyvolávali časté nepokoje“ (udalosti z r. 49-50).

List cisárovi Trajánovi (10, 96); Cisár Traján (+117) okolo r. 112 dostal od správcu Bythýnie, Plínia Mladšieho (+113), informáciu: „Veľký počet ľudí sa zhromažďuje v ustálený deň pred svitaním, aby striedavo spievali hymnus Kristovi ako Bohu.“

Sväté písmo

Evanjelisti píšu o Ježišovi Kristovi, že žil ako človek – rástol, jedol, hovoril, či spal. Skutočnosť Ježišovej telesnej existencie žiaden jeho súčasník nepopieral. Inšpirovaní autori sa zamerali na opísanie spásneho významu Ježišovho ľudského bytia.

Lk 1, 30-33: „Anjel jej povedal: Neboj sa, Mária, našla si milosť u Boha. Počneš a porodíš syna a dáš mu meno Ježiš. On bude veľký a bude sa volať Synom Najvyššieho. Pán Boh mu dá trón jeho otca Dávida, naveky bude kraľovať nad Jakubovým rodom a jeho kraľovstvu nebude konca.“ Exegéza: Zasnúbená Mária je Bohom vyzvaná byť panenskou matkou a v plánovanej rodine (manželstvo s Jozefom) vychovávať Ježiša.

Jn 1, 14: „A Slovo sa telom stalo a prebývalo (postavilo si stan) medzi nami.“ Por. 2 *Jn 7*. Exegéza: „Stať sa telom“ znamená pre „Slovo“ (druhú božskú osobu) prijať ľudskú prirodzenosť a s ňou aj ľudské spôsoby – t.j. vyrastať pri otcovi a matke. Večné Slovo – Ježiš – sa tomuto poriadku podriadilo.

Lk 2, 42-49: „Keď mal (Ježiš) dvanásť rokov, tiež išli (do Jeruzalema), ako bývalo na sviatky zvykom. A keď sa dni slávností skončili a oni sa vracali domov, zostal chlapec Ježiš v Jeruzaleme, čo jeho rodičia nezbadali... Po troch dňoch ho našli v chráme. Sedel medzi učiteľmi, počúval ich a kládol im otázky. Všetci, čo ho počuli, žasli nad jeho rozumnosťou a odpoveďami. Keď ho zazreli, stúpili od údivu a Matka mu povedala: Syn môj, čo si nám to urobil? Pozri, tvoj otec i ja sme ťa s bolesťou hľadali! On im odpovedal: Prečo ste ma hľadali? Nevedeli ste, že mám byť tam, kde ide o môjho Otca?“ Exegéza: Ježišova odpoveď je teologicky hlboká. „Mám byť tam“ neznamená len v chráme, lebo iné preklady majú „mám byť v tom“ (Paul Gaechter, +1983), alebo „mám sa zaoberať tým“ (Slovenská biblická spoločnosť, r. 2007). Ježiš tu zdôraznil svoj božský pôvod a aj to, že vôľa jeho nebeského Otca má prednosť pred vôľou jeho rodičov (Jozef Heriban, +2009). Jozef a Mária si opäť pripomenuli,

že Ježiš nie je „obyčajné“ dieťa a teraz, na prahu „bar micva“ (čítaj „c“), bude brat' osud do svojich rúk, hoci Ježiš im ostal „poslušný“. Každý 13 ročný chlapec sa stal „synom prikázania“, hebr. „bar micva“.

Tradícia

Argumentácia cirkevných otcov o Ježišovi, vtelenom Bohu, bola orientovaná predovšetkým soteriologicky (spásne).

Klement Rímsky (pápež v r. 92-101; list bol napísaný v r. 96): „Z lásky sa nás ujal Pán; z lásky, ktorú mal k nám, dal Pán Ježiš podľa Božej vôle svoju krv a svoje telo za naše telá a svoju dušu za naše duše“ (*List Korint'anom* 49, 6).

Ignác Antiochijský (druhý antiochijský biskup; +117; Smyrňanom napísal list v Troade cestou na popravu do Ríma): „Bud'te pevne presvedčení, že náš Pán je – naozaj z Dávidovho rodu podľa tela (por. *Rim* 1, 3); Božím Synom podľa vôle a moci Božej (por. *Jn* 1, 13); opravdivo narodený z Panny“ (*List Smyrňanom* 1, 1). Proti doketistom napísal: „Rúha sa Pánovi ten, kto nevyznáva, že nosil ľudské telo“ (*List Smyrňanom* 5, 2). „Ježiš Kristus sa stal skutočným človekom“ (por. *List Smyrňanom* 4, 2).

Aristides z Atén (aténsky filozof; +c.140; najstaršia zachovaná apológia bola určená rímskemu cisárovi, možno Hadriánovi /117-138/ alebo Antoniusovi Piovi /138-161/): „Ježiš Kristus v Duchu Svätom zostúpil z neba, aby spasil ľudí a narodený zo svätej panny bez semena a bez jej porušenia si vzal telo..., aby ľudí oslobodil z bludu polyteizmu“ (*Apologia* 15).

Justín (apologéta; +165; dialóg napísal po r. 130): „Keď sa dieťa narodilo v Betleheme, uchýlil sa Jozef do jaskyne, pretože nenašli miesto, kde by sa mohli ubytovať. Keď tam boli, porodila Mária Krista a uložila ho do jasiel“ (*Dialogus cum Tryphone Judaeo* 78).

Origenes (alexandrijský teológ; +253; Celsiovi napísal asi v r. 249, s Heraklidom rozprával v r. 245): „V Betleheme sa ukazuje jaskyňa, kde sa Ježiš narodil a v tejto jaskyni jasle, kam bol položený zavinutý v plienkach. Čo sa tu ukazuje, je každému v okolí známe..., že sa totiž v uvedenej jaskyni narodil istý Ježiš, ktorého kresťania uctieujú a ktorému sa klaňajú“ (*Contra Celsum* I, 51). „Celý človek by nebol spasený, keby sa on neujal celého človeka“ (*Origenis dialectos pros Hérakleidan* 7, 5).

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že Kristovo človečenstvo (ľudská prirodzenosť) je akýmsi „nástrojom“ jeho božskej prirodzenosti (*Theologická summa* III., 7, 1, 3). Význam vtelenia Božieho Syna je preto veľký a ďalekosiahly.

1. Pravé a dokonalé človečenstvo Krista má najprv soteriologický význam:

a) V zmierujúcom akte kríža Kristus, ako človek, trpel a, ako Boh, vykúpil svet.

b) Ideálny obraz najušľachtilejšieho človeka – Kristus ukázal príkladný mravný život.

Príkladom jeho ľudskej solidarity sú vyjadrenia: *Jn* 10, 18: „Nik mi (život) neberie, ja ho dávam sám od seba.“ *Jn* 18, 8: „Keď teda mňa hľadáte, týchto nechajte odísť!“ *Jn* 14, 3: „Keď odídem a pripravím vám miesto, zasa prídem a vezmem vás k sebe, aby ste aj vy boli tam, kde som ja.“ Por. aj *Lk* 6, 1-5 a i.

2. Ježiš pravým a dokonalým človečenstvom pozdvihol hmotu; najviac človeka.

3. Boh pravým a dokonalým človečenstvom najprimeranejšie prehovoril k ľuďom. Kristovo telo sa stalo vonkajšou milosťou Vykupiteľa.

Slová „vari to nie je Jozefov syn?“ (*Lk* 4, 22), alebo „našli sme toho, o ktorom písal Mojžiš v Zákone a Proroci, Ježiša, Jozefovho syna z Nazareta“ (*Jn* 1, 45), alebo „bol podobne skúšaný vo všetkom okrem hriechu“ (*Hebr* 4, 15), by nemali žiaden zmysel, keby sa všeobecne nevedelo, že Ježiš vyrastal ako človek v rodine s Jozefom a Máriou.

Magistérium

Dogma: „Ježiš Kristus je pravý člověk. Prijal ľudskú prirodzenosť (skutočné telo a rozumnú dušu) z Panny Márie.“

Chalcedónsky koncil, r. 451, *DH* 301-303; Lyonský koncil, r. 1274, *DH* 852.

Vtelenie Boha znamená, že matéria a ľudské telo nie sú zlé. Vtelený Boh vyrastal v rodine, ktorú jeho spoluobyvatelia dobre poznali (por. *Lk* 4, 22; *Jn* 1, 45; *Hebr* 4, 15).

Dogma: „Večný Syn prijal rozumnú ľudskú dušu.“

List pápeža Damaza I., r. 378; *DH* 149; por. *KKC* 472-473.

Ľudská duša Božieho Syna bola obdarovaná pravým ľudským poznaním, chcením, cítením, pamäťou. Vzmáhala sa a bola vo svojich schopnostiach obmedzená; tak bolo naplnené Kristovo poníženie (por. *Flp* 2, 7, *KKC* 472). Ježišovo ľudské poznanie, chcenie, cítenie a návyky boli formované jeho najbližšími – Máriou a Jozefom „bol im poslušný“ (*Lk* 2, 51); por. exhort. *Redemptoris custos* 16.

Bludy proti ľudskej prirodzenosti Krista

Ľudskú prirodzenosť Krista napádali najmä dva staroveké bludy.

1. Docketizmus, z gr. dokein - zdať sa (1.-3. stor.), učil, že hmota je zlá. Boží Syn teda nemohol mať skutočné telo; mal telo len zdanlivé (Marcion, Basilides) alebo éterické, pneumatiké (Apelles, Valentín). Základom docketizmu bola gnóza – filozofické myslenie a hnutie, rozšírené ešte pred kresťanstvom v helenizme i židovstve (por. *Kol* 2, 16n) poznačené hrubým dualizmom: zlá matéria – dobrý duch. To viedlo k znevažovaniu ľudského tela, manželstva a plodenia detí. Podľa gnózy vykúpenie nastáva cez poznanie. V kresťanstve sa gnosticci označovali za pneumatikov (gr. pneuma - duch), vyšších kresťanov, ktorí boli povznesení nad „telesné“ chápanie kresťanstva.
2. Apolinarizmus (4. stor.) učil, že Kristus nemal ľudskú dušu. Apolinarizmus sa zrodil z nepochopenia pôvodného biblického významu slova „sarx“ (telo). Biblickým „sarx“ sa myslel celý človek. V gréčtine však „sarx“ znamenalo materiu, teda to, čo nie je duša. Logos teda prijal ľudské telo (hmotu), ale nie dušu.

Ježiš Kristus - skutočný človek – Ľudská osoba

Podľa klasickej definície Boetia (+524) osoba je individuálna substancia rozumovej prirodzenosti. V období scholastiky došlo k prehĺbeniu tejto definície v dvoch smeroch. Jeden smer viac zdôrazňoval substanciu – „stáť v sebe“ a druhý viac zdôrazňoval reláciu – „byť vo vzťahu“ (Martin Bošanský).

V novoveku povstal problém: Ak je Kristus integrálnou osobnosťou, ak je skutočným, pravým človekom, nemá aj ľudskú osobu? (Deodat de Basly, +1937; františkánska škola). Odpovedal Pius XII. (1939-1958) encyklikou *Sempiternus Rex* z r. 1951:

1. Kristovo človečenstvo možno psychologicky skúmať.
2. Možno obnoviť a prehĺbiť staré kristologické vyjadrenia (Chalcedónsky koncil, r. 451).
3. Treba však zachovať obsah dogmy v nových formuláciách.

„V hypostatickej únii sa ľudská skutočnosť stala sebvýjadrením Božieho slova. Ľudská prirodzenosť má slobodné sebavedomie. No toto slobodné sebavedomie kvalifikuje druhú božskú osobu ako svoj ontologický subjekt“ (Karl Rahner, +1984).

Kristovo osobné naplnenie – zosobnenie v Slove

Hypotézu osobného naplnenia (splňania, stávania sa) Ježišovej ľudskej osoby v druhej božskej osobe rozvinul poľský dogmatik – personalista Česlav Stanislav Bartník.

Vtelený Ježiš sa stal pravou ľudskou osobou v osobe Slova: „Lebo v ňom (v milovanom Synovi) bolo stvorené všetko na nebi a na zemi, viditeľné i neviditeľné“ (*Kol* 1, 16). Osoba Slova „zosobnila“ Ježiša v sebe, a to osobnogenetickým úkonom, nie úkonom zjednotenia či vyzdvihnutia. Zosobnenie stvorenej osoby v osobe nestvorenej nie je contra naturam humanam.

Toto zosobnenie je jedinečné a špeciálne. Ježiš – bytostne, historicky, psychicky, podmetovo ako „ja“ – sa zrealizoval v osobe Božieho Syna, ktorá „Je“ a ktorá „Sa stáva“. Pritom bol Ježiš stvorený v osobe Slova mocou Ducha Svätého z Panny Márie. Toto je najväčšie dielo Ducha Svätého. Ježiš sa teda „nezrodil“ sám.

Životopis Ježiša Krista

Božie Slovo, Ježiš Kristus, vstupuje do ľudských dejín zvestovaním a panenským počatím z Ducha Svätého v lone Panny Márie (por. *Lk* 1, 26n; exhort. *Redemptoris custos* 2). Panenské počatie Ježiša patrí k podstate tajomstva jeho vtelenia (por. *Hebr* 1, 1n). Zmysel takéhoto počatia natrvalo ostáva prístupný iba viere. Tá ju vidí vo vzájomnom súvisi, v celku Kristových tajomstiev od jeho vtelenia až po Veľkú noc (por. *KKC* 498). Mária počala z Ducha Svätého vtedy, keď bola zasnúbená s Jozefom (por. *Mt* 1, 18).

Trojnásobná konjunkcia planét (zdanlivé prekryvanie sa) Jupitera (podľa starodávnej astrológie „kráľovská hviezda“) a Saturna („židovská hviezda“) v súhvezdí Rýb zodpovedá údajom z Matúšovho evanjelia (por. *Mt* 2; tzv. betlehemska hviezda). Na jej základe je možné určiť presný rok Ježišovho narodenia – bolo to v r. 7 pr. Kr. (Gerhard Kroll, +1997; Enrico Rodolfo Galbiati, +2004). Chybu kresťanského chronografa (mních Dionýz Exiguus; 6. stor.), ktorý narodenie Ježiša omylom posunul o pár rokov neskôr, keď zakladal kresťanský (t.j. „náš“, novodobý a celosvetový) letopočet, treba prijať s pochopením kvôli komplikovanosti vtedajších systémov rátania rokov.

S určením „mesiaca“ narodenia vteleného Božieho Slova je to ťažšie. Tu sú exegéti odkázaní na pravdepodobnosť. Isté je, že medzi zvestovaním – „počneš a porodíš syna“, por. *Lk* 1, 31 – a svadbou Jozefa a Márie, boli asi tri mesiace. Podľa Paula Gaechtera (+1983), ktorý vychádzal z reálií vtedajšej Palestíny, svadby zvyčajne bývali (kvôli dostatku potravín a ukončení poľných prác) v mesiacoch – september, október, november. Ak predpokladáme, že Jozef a Mária mali svadbu v októbri, Ježiš sa narodil na jar – asi v apríli r. 7 pr. Kr. Ale Vianoce sa podľa toho pravdepodobného času neslávia.

Liturgické slávenie Vianoc (25. december) súvisí s inkulturáciou kresťanstva do zvykov Rímskej ríše. V starovekom Ríme sa v čase slnovratu slávil Sviatok narodenia neporaziteľného slnka „Dies natalis Solis Invicti“. Slávil ho hostinami a neviazanou zábavou. V 3. stor. sa tento kult slnka, ktorý v Ríme presadil cisár Heliogabalus (+222), začal stotožňovať s mitraizmom. Mitra bol boh slnka v iránskom náboženstve a narodeniny Mitru sa slávil 25. decembra. Cirkevní otcovia z iniciatívy Hypolita Rímskeho (+235) v 3. stor. ustanovili, že dňa 25. decembra sa bude oslavovať Božie narodenie, lebo Ježiš Kristus je to pravé „svetlo sveta“ (por. *Jn* 8, 12). Toto liturgické nariadenie bolo všeobecne prijaté a v 4. stor. prakticky rozšírené.

Na ôsmy deň po narodení bol Máriin synček, Ježiš, obrezaný podľa židovského zvyku a dostal meno Ježiš – „Boh je spása“. Na štyridsiaty deň ho Jozef za 5 šeklov (*Lv* 27, 6; šekel bola váha asi 12 gramov) vykúpil „zo služby“ a obaja rodičia ho obetovali v chráme. Mária pritom podstúpila aj obrad levitického očistenia – všetko v zhode s Mojžišovým zákonom (por. *Lk* 2, 21n).

Svätá rodina (Ježiš, Mária, Jozef) po poklone mudrcov narýchlo emigrovala do Egypta (por. *Mt* 3, 14), lebo kráľ Herodes Veľký číhal dieťaťu na život. Bolo známe, že Herodes z obavy o svoj trón dal zabiť veľa ľudí, medzi nimi aj troch vlastných synov. Svätá rodina sa, podľa tradície, usadila v osade Matariyeh (Rajmund Ondruš, +2011). V Egypte žila asi tri roky. Podľa koptskej tradície to bolo – 3 roky, 6 mesiacov a 2 týždne (Zofia Kossak-Szczucka, +1968). Po smrti Herodesa Veľkého (+4 pr. Kr.) sa rodina pre strach pred Herodesom Archelom (+18 po Kr.) nevrátila do Betlehema, ale sa usadila v Nazarete (por. *Mt* 3, 19n), ktorý spravoval umiernený Herodes Antipas (+ po r. 39 po Kr.).

Keď mal Ježiš 12 rokov, Svätá rodina bola v Jeruzaleme na púti, ako bývalo na sviatky zvykom. Ježiš zostal v Jeruzaleme, čo jeho rodičia nezbadali a našli ho až po troch dňoch (por.

Lk 2, 42-49). Ježiš im povedal: „Prečo ste ma hľadali? Nevedeli ste, že mám byť tam, kde ide o môjho Otca?“ Táto Ježišova odpoveď je teologicky hlboká. Podľa exegetov Ježiš zdôraznil svoj božský pôvod aj to, že vôľa jeho nebeského Otca má prednosť pred vôľou jeho rodičov (Jozef Heriban, +2009). Vtedy si Jozef a Mária viac uvedomili, že s ich synom má Boh „svoje“ plány. Ježiš na prahu „bar micva“ začal sám brať osud do svojich rúk, hoci im ostal „poslušný“. To sa vzťahovalo aj na (v tom kraji a čase) zvyčajné zasnúbenie 15-16 ročného mládenca (Michael D. Griffin, +2016).

Každý židovský chlapec, keď dovŕši 13 rokov, sa stáva „synom prikázania“, hebr. „bar micva“. Obrad (tiež sa volá bar micva) prijatia chlapca za plnoprávneho člena náboženskej obce sa zvyčajne koná v nasledujúcu sobotu po jeho narodeninách v synagóge. Jadrom rituálu je prvé verejné čítanie dotyčného chlapca z *Písma*, resp. z Tóry. Predtým musí otec naučiť chlapca dobre čítať a tiež zachovávať náboženské prikázania. Aj Ježiš sa stal „bar micva“. Lukáš opísal, že Ježiš mal „vo zvyku“ chodiť do synagógy a čítať v nej, por. Lk 4, 16n.

Nemáme žiaden záznam, že by bol Ježiš – podľa dobových zvykov – ako 15-16 ročný zasnúbený. Z ľudského hľadiska to možno vysvetliť tým, že Jozef už nežil (zomrel asi v r. 7 po Kr., keď Ježiš mal 14 rokov) a Mária, ako vdova, svojho jediného syna nutne potrebovala. Status Márie „vdovy“ s jediným synom pravdepodobne zabránil bežnému spoločenskému tlaku, aby sa Ježiš „načas“ a podľa vtedajších zvykov zasnúbil a oženil. Ježiš nebol ani zasnúbený ani ženatý.

V čase verejného vystúpenia (asi október r. 27 po Kr.) mal Ježiš 34 rokov (nar. v r. 7. pred Kr.). Ježiš verejne pôsobil – učil a evanjelizoval – necelé tri roky: október r. 27 až apríl r. 30 (Enrico Rodolfo Galbiati).

Umierajúci Ježiš z kríža odovzdal Máriu, svoju matku, učeníkovi Jánovi do opatery (por. Jn 19, 25n). Určiť presný dátum Ježišovej smrti nie je ľahké. K Ježišovmu ukrižovaniu a smrti došlo pravdepodobne v piatok 14. nisanu; a tým piatkom bol – s najväčšou pravdepodobnosťou – 7. apríl r. 30 po Kr. (Gerhard Kroll, Willibald Bösen, Enrico Rodolfo Galbiati).

Nadránom 9. apríla r. 30 Ježiš Kristus slávne vstal z mŕtvych. Po krátkom čase (symbolika 40 dní) vystúpil na nebesia a potom (na desiaty deň) zoslal svojho Ducha – Ducha Svätého na prvých kresťanov (prvé Turíce).

Historický Ježiš a Kristus viery

Budovanie dvoch obrazov o Ježišovi Kristovi sa zrodilo na pôde protestantských cirkví, ako dôsledok spochybňovania historicity jeho osoby (Herman Samuel Reimarus, +1768). Sformulovanie problému „dvoch obrazov“ urobil v r. 1892 protestantský teológ Martin Kähler (+1912).

Diskusia o Ježišovej historickej existencii začala v 18. stor., dovtedy o jeho skutočnej existencii nikto nepochyboval. Pod vplyvom osvietenstva (snaha nahradiť náboženské a cirkevné postoje názormi, ktoré sú len výsledkom činnosti ľudského rozumu) bol Ježiš Kristus pokladaný iba za mytologickú, celkom vybájenú postavu. Objektívna veda (najmä história a archeológia) však čoskoro potvrdila Ježišovu existenciu. Marxisti učili o Ježišovi ako o „syntéze“ absentujúcej spravodlivosti v nesocialistickej (otrokárskej, feudálnej a kapitalistickej) spoločnosti, alebo ako o významnom reformátorovi.

Katolík môže prijať formulu – historický Ježiš a Kristus viery – pod podmienkou, že ide o jednu a tú istú osobu. V každom prípade *Písmo* „neuzatvorilo“ kristológiu; ono ju začalo, dalo jej jadro a prameň (Česlav Stanislav Bartník).

Ježiš Kristus – integrálna osobnosť

Celý život Ježiša Krista dokazuje vyrovnanosť (ucelenosť, komplexnosť) jeho osoby.
- Ježišov intelektuálny život. Ježiš mal vlastné originálne pohľady, ktoré prevyšovali školu farižejov, esénov i zákonníkov, por. Mk 7, 28; bol vynikajúci rečník, ktorý sa nevyhýbal diskusiam s viacerými protivníkmi, por. Mt 21, 23n; prejavoval genialitu, keď vysoké pravdy vy-

svetľoval jadrne a jednoducho, por. *Mk* 4, 1n; *Jn* 3, 1, 11n; vedel čítať, por. *Lk* 4, 16; vedel písať, por. *Jn* 8, 6n.

- Ježišov náboženský život. Ježiš mal hlbokú a prítlačivú zbožnosť; sám sa stal predmetom zbožnosti. Môže sa zdravý človek vyhlásiť za Boha? On to urobil. *Jn* 10, 9: „Ja som brána. Kto vojde cezo mňa, bude spasený; bude vchádzať i vychádzať a nájde pastvu.“ *Mt* 11, 28: „Podťte ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení, a ja vás posilním.“ *Jn* 5, 23: „Kto si nectí Syna, nectí si ani Otca, ktorý ho poslal.“

Teológovia, ktorí neuznávajú v Ježišovi božskú osobu vteleného Syna, ho predstavujú ako vzor viery. Dokonca aj niektorí, ktorí pripúšťajú Ježišovo božstvo (napr. Hans Urs von Balthasar, +1988) ukazujú Ježiša ako človeka viery. Viera však nie je len dôvera: „Viera je predovšetkým osobným primknutím sa človeka k Bohu; súčasne a neoddeliteľne je slobodným súhlasom s celou pravdou, ktorú Boh zjavil“ (*KKC* 150). Evanjeliá nikdy neprpisujú Ježišovi vieru! Evanjeliá dokazujú, že Ježiš nie je ten, ktorý verí, ale ten, kto povoláva ľudí veriť. *Jn* 14, 1: „Veríte v Boha, verte aj vo mňa.“ Kristus je vzorom poznania Otca a pravdy, vzorom dôvery v Otca, ale nie je vzorom viery, lebo svojím poznaním Otca a svojím dôverným vzťahom k Otcovi stojí nad vierou. Jeho božské vedomie, že je Synom Otca, dáva mu väčšiu istotu, než je istota viery (Jean Galot, +2008).

- Ježišov citový život. Ježiš počas celého života dával najavo najrozličnejšie city (horúcu lásku, úzkosť, súciti, vrúcnu túžbu...), najmä však v hodine smrti na kríži (enc. *Haurietis aquas* 68), por. *Lk* 23, 34; *Mt* 27, 46; *Jn* 19, 28; *Lk* 23, 46. Pápež Pius XII. (1939-1958) učil (por. enc. *Haurietis aquas* 54, 59, 104), že Ježišova láska bola trojaká – duchovná láska božská, duchovná láska ľudská a citová (senzibilná) láska fyzického Srdca Ježišovho. Pritom lásky ľudskej prirodzenosti (duchovná i citová) boli podriadené božskej láske; Najsvätejšie Srdce Ježišovo predstavuje (koncentruje, spája) celú trojnásobnú lásku Ježiš Krista (por. enc. *Haurietis aquas* 106).

- Ježišov mravný život. Ježiš zachovával Dekalóg; učil o vyšších pozitívnych hodnotách (poklad v nebi); mravnosť videl v integrálnej forme (miluj Boha aj blížneho); hriech človeka videl už v srdci človeka, nielen navonok; čo učil, to sám dodržiaval: „Nasledujte ma!“, por. *Mt* 10, 38; *Mk* 8, 34; *Lk* 9, 32; *Jn* 12, 26. *Jn* 8, 46: „Kto z vás ma usvedčí z hriechu?“ Ježiš bol pritom odvážny (pred Pilátom), náročný..., no vždy priateľský – jednoducho „pre druhého“.

- Ježišov spoločenský život. Ježiš prišiel pre ľudí, zaujímal sa o ich opravdivé dobro – terajšie (pozemské) i nasledujúce (nebeské); šíril radosť, vedel sa usmiať (pozrieť s láskou), por. *Mk* 10, 21; miloval Izrael i Jeruzalem, bol vlastenec, ale nie nacionalista. Vyvolil si učeníkov – apoštolov; urobil z nich svojich priateľov, por. *Lk* 6, 12; *Jn* 15, 15n; *Jn* 18, 8. Založil Cirkev – nový Boží ľud, por. *1 Pt* 2, 10.

- Ježišovo zdravie. Náročný spôsob Ježišovej služby svedčil o jeho pevnom zdraví; psychicky bol veľmi odolný, veď osočovania: „Pomiatol sa!“ a „Má diabla!“ ho nerozhnevali a neprieviedli do hystérie; Ježiš reagoval „s chladnou“ hlavou, por. *Mk* 3, 20n; *Jn* 7, 20n.

Vtelenie Ježiša Krista – povýšenie ženského rodu

Skutočnosť, že Syn Boží sa vtelil, a potom sa narodil ako muž, skôr vyzdvihuje ženský rod ako mužský. Žena bola tá, ktorá sa stala jeho matkou a s ktorou utvoril jedinečný prirodzený vzťah.

Augustín (biskup, učiteľ Cirkvi; +430; r. napísania diela o predurčení je neznámy) poukázal na Ježišovo dvojaké narodenie: z Ducha Svätého a z Panny Márie (nie z Jozefa): „Ježiš je teda predurčený, aby ten, ktorý sa mal podľa tela stať Dávidovým synom, bol podľa Ducha svätosti v moci Boží Syn (por. *Rim* 1, 4), lebo sa narodil z Ducha Svätého a z Panny Márie. Toto je to jedinečné prijatie človeka, ktoré nevýslovné uskutočnilo Božie Slovo, že sa pravdivo a vo vlastnom zmysle slova nazýva Božím Synom a zároveň synom človeka: synom človeka preto, že prijalo človeka, a Božím Synom preto, že ten, čo ho prijal, bol jednorodený Boh; ináč by sme

verili v štvoricu, a nie v Trojicu“ (*De Praedestinatione Sanctorum*, cap. 31).

Napokon – všetci ľudia majú vstúpiť do jeho Cirkvi a celá Cirkev sa má stať Kristovou milovanou nevestou (por. *Zjv* 19, 7-8; 21, 2; 22, 17; *Ez* 16) – toto je obdivuhodné povýšenie ženského rodu.

Ježišovo vedomie Božieho synovstva

1. Oslovovanie Boha Otca. Ježiš rozlišoval svoje synovstvo a vzťah ľudí k Bohu Otcovi – „môj otec“ (vlastný otec), „váš otec“ (adoptívny otec) *Mt* 25, 34; *Lk* 2, 49; 24, 49; *Jn* 20, 17.
2. Vzťah k Otcovi. Dvanásťročný Ježiš dal v chráme najavo, že jeho božský vzťah k Otcovi je silnejší ako pozemský vzťah k matke Márii a k pestúnovi Jozefovi: „Prečo ste ma hľadali? Nevedeli ste, že mám byť tam, kde ide o môjho Otca?“ (*Lk* 2, 49).
3. Poznanie Otca. *Mt* 11, 27: „Môj Otec mi odovzdal všetko. A nik nepozná Syna, iba Otec, ani Otca nepozná nik, iba Syn a ten, komu to Syn bude chcieť zjaviť.“
4. Vyhlásenie a učenie o svojom synovstve. Pred veľradou: „Veľkňaz mu povedal: Zapisahám ťa na živého Boha, aby si nám povedal, či si Mesiáš, Boží Syn. Ježiš mu odvetil: Sám si to povedal. Ale hovorím vám: odteraz uvidíte Syna človeka sedieť po pravici Moci a prichádzať na nebeských oblakoch“ *Mt* 26, 63-64. V podobenstve o vinohradníkoch: „Mal ešte jedného, milovaného syna. Napokon k nim poslal i jeho“ (*Mk* 12, 6). Pri uzdravení v sobotu: „Ježiš im povedal: Môj Otec pracuje doteraz, aj ja pracujem. Preto sa Židia ešte väčšmi usilovali zabiť ho, lebo nielenže porušoval sobotu, ale aj Boha nazýval svojím Otcom a robil sa rovným Bohu“ (*Jn* 5, 17-18). V Kafarnaume pri platení chrámovej dane (*Mt* 17, 24-27), keď prišli za Petrom vyberači dvojdrachmy.

Vonkajší vzhľad Ježiša Krista

Najstaršie Ježišove obrazy pochádzali z 2. stor. a odzrkadľovali viac ideu ako skutočnosť.

V kresťanskej ikonografii čoskoro vykryštalizovali dva základné smery v zobrazovaní Pána. Prvý smer predstavoval Ježiša ako telesne nevzhľadného a ponížovaného aj za svoj nepekny telesný vzhľad – v duchu „Ježiš – trpiaci Boží sluha“ (por. *Iz* 53, 2-3). Z otcov tak učili najmä Bazil (Bazilides) Alexandrijský (+ po r. 140), Justín (+165), Irenej (+202), Klement Alexandrijský (+215).

Druhý smer predstavoval Ježiša ako telesne vzhľadného až krásneho – v duchu „Ježiš – Bohom požehnaný“ (por. *Ž* 45, 3; *Mt* 17, 1-8). Z otcov tak učili najmä Gregor Nysský (+394), Ambróz (+397), Ján Zlatoústý (+407), Augustín (+430).

V súčasnosti prevláda akási „stredná cesta“. Ježiš bol fyzicky i psychicky zdravý, normálny muž. Výzorom (v bežnom živote) nijako nevybočoval zo semitského priemeru, por. *Hebr* 2, 17. Ježiš bol podľa Turínskeho plátna muž semitského typu, štíhly, vysoký, s ideálnymi proporciami.

Podľa pravidiel ikonografie je Ježiš Kristus zobrazovaný v červenej tunike s modrým plášťom. Červená farba symbolizuje jeho božskú prirodzenosť (od večnosti), na ktorú si vzal (vtelil sa) ľudskú prirodzenosť; tú predstavuje modrý plášť.

Ježiš a rodina

Ježiš striktne rozlišoval svoj vzťah k Bohu – Otcovi a vzťah ľudí k Bohu – Otcovi (por. môj Otec a váš Otec; *Mt* 6, 8n; *Lk* 10, 21-22). Avšak nasledujúce úvahy by nevznikli, keby Ježiš (ľudsky) nemal a nepoznal by svoju matku Máriu i svojho pestúna – panenského otca Jozefa.

„V tej hodine zaplesal v Duchu Svätom a povedal: Zvelebujem ťa, Otče, Pán neba i zeme, že si tieto veci skryl pred múdrymi a rozumnými a zjavil si ich maličkým. Áno, Otče, tebe sa tak páčilo. Môj otec mi odovzdal všetko. A nik nevie, kto je Syn, iba Otec, ani kto je Otec, iba Syn a ten, komu to Syn bude chcieť zjaviť“ (*Lk* 10, 21-22).

„Kým ešte hovoril zástupom, vonku stála jeho matka a bratia a chceli sa s ním rozprávať.“

Ktosi mu povedal: Vonku stojí tvoja matka a tvoji bratia a chcú sa s tebou rozprávať. On však odvetil tomu, čo mu to vravel: Kto je moja matka a kto sú moji bratia? Vystrel ruku nad svojich učeníkov a povedal: Hľa, moja matka a moji bratia. Lebo každý, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach je môj brat i sestra i matka“ (*Mt 12, 46-50*).

Keď Ježiš prijíma posvätenie od Otca (*Jn 10, 36*), sám sa Bohu zasväčuje pre dobro ľudstva (por. *Jn 17, 19*): jeho život v panenstve, poslušnosti a chudobe vyjadruje úplnú synovskú vernosť Otcovmu plánu (por. *Jn 10, 30; 14, 11*). Ježišova dokonalá obeta dáva vzor a rozmer zasvätenia všetkým udalostiam jeho pozemského života (exhort. *Vita consecrata 22*).

Prirodzené ľudské poznanie sa stalo základom Ježišovej teologickej nauky. Legálny Ježišov otec (Jozef) sa u Matúša (por. *Mt 12, 46n*) nespomína len preto, lebo už dávno nežil.

Mária – Božia Matka

V teologickom základe jozefológie a v samom centre mariológie stojí Máriino Božie materstvo. Mária počala a porodila Ježiša Krista, keď bola zasnúbená a vydatá za Jozefa. Najhlavnejšia mariánska dogma stojí na dvoch pravdách:

- 1) Ježiš je Boží Syn.
- 2) Mária je Ježišova matka.

Sväté písmo

Iz 7, 14: „Hľa, panna počne a porodí syna a dá mu meno Emanuel.“ Exegéza: Toto proroctvo veky čakalo na osobu, na ktorej sa naplní. Ranokresťanská tradícia ju našla – protagonistom je Ježiš (pápež Benedikt XVI., 2005-2013).

Mich 5, 1: „A ty, Betlehem, Efrata, primalý si medzi tisícami Júdu; z teba mi vyjde ten, čo má vládnuť v Izraeli a jeho pôvod je odpradávná, odo dní večnosti.“ Por. *Lk 2, 4-6*.

Lk 1, 30-32. 34-35. 38: „Anjel jej povedal: Neboj sa, Mária, našla si milosť u Boha. Počneš a porodíš syna a dáš mu meno Ježiš. On bude veľký a bude sa volať synom Najvyššieho... Mária povedala anjelovi: Ako sa to stane, keď ja muža nepoznám? Anjel jej odpovedal: Duch Svätý zostúpi na teba a moc Najvyššieho ťa zatieni... Mária povedala: Hľa, služobnica Pána, nech sa mi stane podľa tvojho slova.“ Exegéza: Bohorodičstvo Márie je jedinečnou milosťou. Máriina otázka súvisí s jej osobným rozhodnutím navždy ostať pannou (Ján Pavol II., dňa 7.8.1996, *Maria, modello di verginitá*). Napokon jej bezpodmienečné „áno“ pramení v mystériu Máriinej plnej a ucelenej slobody, zbavenej každej náklonnosti k hriechu vďaka privilégium jej svätého vzniku (Benedikt XVI.). Prikaz „dáš mu meno Ježiš“ dostal aj Jozef (*Mt 1, 21. 25*); tak sa naplnila úloha oboch manželov.

Lk 2, 1. 6-7: „V tých dňoch vyšiel rozkaz od cisára Augusta vykonať súpis ľudu po celom svete... Kým tam boli, nadišiel jej čas pôrodu. I porodila svojho prvorodeného syna.“ Exegéza: Jozef a Mária, už ako zosobášení manželia, išli do Betlehema spolu. Lukášov historizujúci opis poukazuje aj na aspekty viažuce sa k cisárovi Augustovi (27-14 po Kr.), ktoré Ježiš naplnil: pokoj a univerzalita.

Dve Ježišove genealógie (*Mt 1* a *Lk 3*) so ženou Máriou na konci (čo predstavuje zvrät v rodokmeňoch) dokazujú: - že Ježiš je skutočný človek; - že Ježiš nepochádza od muža. Máriin syn je novým stvorením z Ducha Svätého, prichádzajúci v plnosti času (Benedikt XVI.).

Tradícia

Otcovia chránili panenské a pravé Máriino materstvo pred doketizmom (od 1. stor.), ktorý tvrdil, že Kristus mal len zdanlivé telo. Neskôr pred nestorianizmom (5. stor.), ktorý popieral titul Bohorodička.

Ignác Antiochijský (+117; Efezanom napísal list v Smyrne, Smyrňanom napísal list v Troade – cestou na popravu do Ríma): „Lebo náš Boh, Ježiš Kristus, bol Máriou nosený v lone podľa spasiteľného Božieho rozhodnutia, síce z rodu Dávidovho, ale od Ducha Svätého“ (*List Efezanom* 18, 2). „Bud’te pevne presvedčení, že náš Pán je – naozaj z Dávidovho rodu podľa tela (por. *Rim* 1, 3); Božím Synom podľa vôle a moci Božej (por. *Jn* 1, 13); opravdivo narodený z Panny“ (*List Smyrňanom* 1, 1).

Justín (+165; dialóg napísal po r. 130): „Keď sa dieťa narodilo v Betleheme, uchýlil sa Jozef do jaskyne, pretože nenašli miesto, kde by sa mohli ubytovať. Keď tam boli, porodila Mária Krista a uložila ho do jasiel“ (*Dialogus cum Tryphone Judaeo* 78).

Origenes (+253; bol literárne mimoriadne činný, vraj napísal okolo 6000 diel a listov) zaviedol do teológie pre Máriu pomenovanie „Theotokos“ - „Bohorodička“, alebo (podľa iných), tento titul pochádza z koptského prostredia egyptskej Alexandrie. Zakrátko sa titul rozšíril medzi vplyvnými otcami. Výraz Bohorodička sa zachoval aj na prastarom egyptskom papyruse z konca 3. stor., ktorý objavili v manchesterskej knižnici v r. 1938, v najstaršej mariánskej modlitbe: „Pod tvoju ochranu a záštitu sa utiekame, svätá Bohorodička.“

Augustín (+430; glosy a kázne sú z obdobia r. 396-416): „(Mária) bola panna pri počatí svojho Syna, panna v tehotenstve, panna pri kojení, panna vždy“ (por. *Sermones* 186, 1). „Panna počala, panenstvo si zachovala, Panna zostala“ (*Sermo* 51, 11, 18).

Augustín v r. 401, podľa stálej tradície (Michael D. Griffin, +2016), vysvetlil slová Máriinej otázky (*Lk* 1, 34) tak, že Panna Mária mala sľub panenstva (por. *De sancta virginitate* IV, 4). Podobne učil aj Tomáš Akvinský (+1274). Napísal, že Mária, keď dostala snúbenca, ako to vyžadovali mravy tej doby, spolu s ním urobila sľub panenstva (*Theologická summa* III., 28, 4). Koncom 20. stor. sa výklad Máriinej otázky (*Lk* 1, 34) začal meniť tak, že Mária asi sľub panenstva neurobila, lebo „sľub (trvalého) panenstva“ je výslovne kresťanská a nie židovská výsada. Avšak Ján Pavol II. (+2005) dňa 7.8.1996 (*Maria, modello di verginitá*) odobril tradičnú nauku Cirkvi tak, že Panna Mária pod vplyvom zvláštnej milosti (sama bola „Milostiplná“) urobila ešte pred anjelovým zvestovaním osobné rozhodnutie ostať pannou. Toto Máriino rozhodnutie pre trvalé panenstvo plne korešponduje s dogmou, že ona je „vždy Panna“ (Druhý carihradský koncil, r. 553, *DH* 422, 427, 437).

Rozumová úvaha

Písmo nehovorí o pôvode – rodokmeni nazaretskej Panny Márie. Podľa niektorých teológov ide o logickú paralelu medzi Máriou a prvou osobou Najsvätejšej Trojice. Osoba Boha – Otca je v Trojici bez pôvodu – aj Mária jej človek „bez pôvodu“ (Ctirad Václav Pospíšil).

Počatie Ježiša v lone Panny Márie, mocou Ducha Svätého, je v dejinách spásy jedinečné a výnimočné. Z teologicko-morálneho hľadiska ide o panenské počatie, lebo sa uskutočnilo bez prispenia muža – Jozefa, jej snúbenca a neskôr manžela.

Jedinečná výnimočnosť Máriinho materstva je, podľa Božieho plánu, odpoveďou na Máriino poníženie sa (por. *Lk* 1, 48). Ona sa pod vplyvom milosti uponížila – pred Bohom i ľuďmi – aj v tom, že sa zriekla „hrdosti materstva“ (Rajmund Ondruš, +2011). Spolu s Jozefom urobili rozhodnutie za „trvalé panenstvo“ (Ján Pavol II., dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginitá*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*). Pritom obaja žili v národe, kde manželstvo (materstvo i otcovstvo) bolo povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967).

V Izraeli bol bežne rozšírený zvyk dať „sľub“ Pánu Bohu. Veriaci sľuby verne plnili, dokonca aj vtedy, keď to malo tragické následky (por. *Sdc* 11, 30n – obetovanie Jefteho dcéry), alebo sa sľub zneužíval (por. *Mk* 7, 9n – obetný dar korban). Hoci bol Izrael národom silne rodinným, boli v ňom známe aj sľuby a stavy pohlavnej zdržanlivosti – proroci Eliáš, Elizeus, Jeremiáš, Ján Krstiteľ, či vdovy nevstupujúce do nového zväzku – Judit, prorokyňa Anna. V istom zmysle aj Qumránci, ako svedčil Josephus Flavius (+100). Ponúknuť Bohu panenstvo alebo pohlavnú zdržanlivosť bolo v tom čase známe (Rajmund Ondruš, +2011).

Každá ľudská matka dá svojmu dieťaťu len telo (nie dušu), a predsa je skutočnou matkou dieťaťa, lebo s tým telom je spojená duša (ktorú stvoril Boh) – a to spolu – je celý človek. Výsledok materského pôrodu teda nie je ani telo, ani prirodzenosť, ale človek – konkrétna osoba.

Teologickým dôvodom pre Božie materstvo Márie je skutočnosť, že počala a porodila samostatnú a historickú osobu Ježiša Krista – Bohočloveka. Tomáš Akvinský (+1274) učil, že Mária nedala Kristovi božskú osobu, resp. božskú prirodzenosť (Kristus ju mal od večnosti), dala mu ľudskú prirodzenosť z vlastného tela – preto je pravou Božou Matkou (por. *Theologická summa* III., 35, 2-3-4). Ježišova ľudská prirodzenosť ani na chvíľu nejestvovala samostatne; v okamihu počatia ju druhá božská osoba prijala a zosobnila.

Pretože Mária bez prispenia akéhokolvek muža počala a porodila v ľudskej prirodzenosti Osobu – Slovo, je panenskou Božou Matkou.

Magistérium

Dogma: „Mária je skutočne a vo vlastnom zmysle Božou Matkou.“

Por. *Mt* 1, 18; Efezský koncil, r. 431, *DH* 252; konštit. *Lumen gentium* 56; *KKC* 501.

Materstvo sa vždy týka dvoch osôb, a preto má interpersonálny charakter. Zároveň sa dotýka ľudskej prirodzenosti i ľudskej existencie. Matka „tela“ ustanovuje „protológiu“ celého človeka s celou jeho prirodzenosťou, s dušou i osobou.

Liturgický sviatok Bohorodičky sa začal sláviť po Efezskom koncile (r. 431) v Jeruzaleme dňa 15. augusta. V Portugalsku sa začal sláviť od r. 1751. Pápež Pius XI. (1922-1939) ho v r. 1931 preložil na 11. október. Po Druhom vatikánskom koncile (r. 1969) bol prenesený na 1. január.

Materiálna dogma: „Panna Mária bola pannou pred pôrodom. Počala z Ducha Svätého bez spolupôsobenia muža.“

Por. *Lk* 1, 34-35; starobylé vierovyznania; exhort. *Marialis cultus* 26; *KKC* 496, 497.

Mária z Nazaretu dostala všeobecné meno „Panna Mária“; por. pápež Pavol VI. (+1978), exhort. *Marialis cultus* 37; pápež Ján Pavol II. (+2005), enc. *Redemptoris Mater* 43. Stvoriteľským úkonom Boh utvoril ľudskú prirodzenosť Ježiša Krista v lone panenskej matky. Tento stvoriteľský úkon je spoločný všetkým trom božským osobám, ale je pripísaný Duchu Svätému.

Dogma: „Panna Mária zostala navždy pannou; aj po pôrode.“

Por. *Jn* 19, 26; Druhý carhradský koncil v r. 553 tituloval Matku Božiu „vždy Panna“ schváliať tak staré aeiparthenos, *DH* 422, 427, 437; Lateránska synoda, r. 649, *DH* 503; Štvrtý lateránsky koncil, r. 1512, *DH* 801; pápež Pavol IV. (1555-1559), r. 1555, *DH* 1880; konštit. *Lumen gentium* 52, 57, 63; exhort. *Marialis cultus* 37; *KKC* 499.

Jozef, Máriin snúbenec a manžel, nemal s Máriou, svojou snúbenicou a manželkou, nikdy pohlavný styk. V zmysle náuky koncilu (r. 553) treba Máriino panenstvo chápať takto: Mária, aj ako rodiaca žena, ostala bez prerušenia pannou na tele i na duši; naplnila a zachovala aj stav aj čnosť panenstva. Vo svojom materstve je panna par excellence, takže „Panna“ je jej vlastné meno (René Laurentin, +2017). U Bohorodičky nejde len o panenstvo mysle či srdca, veď Panna Mária bola bezhriešna a slobodná od všetkých telesných žiadostí, u Bohorodičky ide aj o trvalé panenstvo tela. Je to triumf vykúpenia, ktoré zachraňuje a premieňa nielen duše, ale aj telá (René Laurentin).

Cirkevný obsah náuky o Máriinom materstve

Katolícka cirkev náukou o Máriinom materstve **vyznáva:**

- Panna Mária porodila vteleného Božieho Syna ako človeka – skutočne, historicky.

Katolícka cirkev touto náukou **nikdy netvrdila:**

- Mária zrodila Božiu prirodzenosť, Božiu podstatu, „Boha“ ako takého.

- Mária porodila v Betleheme celú Najsvätejšiu Trojicu.

- Mária je akási bohyňa (blud kolyridiánov, 4. stor.).

Dôstojnosť Božej Matky

Základom dôstojnosti Panny Márie je jej úloha – Matka Božia. Scholastici učili, že dôstojnosť tvora je tým väčšia, čím je tvor bližšie k Bohu (por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa*, II-2-1., 103, 4, 2). Mária mala výnimočne blízky vzťah ku každej božskej osobe.

1. Vzťah k Ježišovi, Synovi Božiemu.

Matka a dieťa majú úzky osobný, pokrvný i citový vzťah. Otcovia vyznávali: „Telo Ježišovo je telo z Márie!“

2. Vzťah k Bohu Otcovi.

Vzťah Márie a nebeského Otca je mimoriadny, lebo ten istý Ježiš, ktorý sa z nej narodil, je večným Synom nebeského Otca.

3. Vzťah k Duchu Svätému.

Duch Svätý si vyvolil Máriu za svoju panenskú nevestu a špeciálne ju omilostil. Zázračne v nej spôsobil, že počala Syna bez pričinenia muža. Maximilián Mária Kolbe (+1941) učil, že „Mária je transparentiou Ducha Svätého.“

Cirkevný obsah náuky o Máriinom panenstve

Katolícka cirkev definuje panenstvo ako pevnú vôľu navždy sa zrieknuť sexuálnej aktivity v nikdy neporušenom subjekte – muž či žena (František Tondra, +2012; por. *KKC* 2337). Panenstvo je teda aj čnosť aj stav:

- čnosť; dobrovoľné zrieknutie sa sexuálneho zážitku pre Božie kráľovstvo;
- stav; telesná, fyzická neporušenosť; t.j. „nepoužitie daru pohlavnosti“.

Po materiálnej stránke telesná neporušenosť znamená, že subjekt nikdy dobrovoľne nevykoná úplnú sexuálnu akciu (u muža – dobrovoľný výron semena; u ženy – dokonané sebaukájanie či súlož, pri ktorej sa pretrhne hymen, alebo aspoň rozšíri vagína). Po morálnej stránke neporušenosť panenstva znamená trvalé zrieknutie sa každej i vnútornej sexuálnej akcie.

Preto mienka, že Mária bola „normálne zamilovaná“ do Jozefa (teda aj s prvkom dovoľnej manželskej telesnosti) popiera trvácnosť jej panenstva. Normálny a morálne čistý úmysel žiť manželsky znamená čnostnú stratu panenstva. Katolícka cirkev verí, že Mária je „vždy Panna“.

Strata panenstva (František Panuška, +1992)

	Návratne:	Nenávratne, natrvalo:
Čnostne	Úmysel žiť manželsky	Manželský pohlavný styk
Hriešne	Ťažký sexuálny hriech v myšlienkach	Dokonaný ťažký sexuálny hriech

Starovekí cirkevní otcovia v otázke panenstva preceňovali význam telesnej neporušenosti (resp. panenskej blany). Avšak, na druhej strane, ani dnes nemožno telesnú (fyzickú) neporušenosť pri panenstve vynechať; to by bol druhý extrém (René Laurentin, +2017).

K panenstvu človek dorastá správnym psychosexuálnym vývojom. Do panenstva sa človek nenarodí, ani automaticky nedostane. K „postoju panenstva“ môže dorásť aj človek, ktorý už mal pohlavný styk (Marko Ivan Rupnik). Tento „prerod“ myslenia nie je pokrytectvom. Pokrytectvom je pohrdanie a posmech z panenstva. Zdravé panenstvo sa dokáže pozerat' čistými očami na druhé pohlavie a na pohlavný život. Postoj panenstva pomáha človeku prekonávať telesné pokušenia a sexuálne vzrušenia, ktoré občas prichádzajú na každého zdravého človeka (Oldřich Pšenička, +2002).

Panenské počatie je jedinečné Božie dielo (*Lk* 1, 34; *Mt* 1, 20). Cirkev (*KKC* 497) v ňom vidí splnenie Božieho prisľúbenia daného prostredníctvom proroka Izaiáša (*Iz* 7, 14): „Hľa, pan-

na počne a porodí syna.“ Súčasní teológovia vykladajú tajomstvo Máriinho panenstva ako logický dôsledok trinitárnej skutočnosti, že Syn (druhá božská osoba) pochádza len od jednej osoby, a to prvej božskej. Preto aj tento Syn, podľa ľudskej prirodzenosti, vstupuje do dejín spásy z jednej ľudskej osoby – z Márie (Ctirad Václav Pospíšil).

Máriin titul „vždy Panna“ – „aeiparthenos“ vznikol v 3. stor. na Východe a v 4. stor. ho prijal aj Západ (Andrej Slodička). Klasická teológia od r. 649 (Lateránska synoda, *DH* 503) oficiálne delí trvalé panenstvo Márie na tri časové úseky:

1. Panenstvo pred pôrodom (ante partum; z lat. ante - pred, parere - rodiť).
2. Panenstvo pri pôrode (in partu).
3. Panenstvo po pôrode (post partum).

Byzantská ikonografia vyznáva trojnásobné panenstvo Bohorodičky na ikonách troma svetlými hviezdami – na Máriinom čele a pleciah (Henri J. M. Nouwen). Náuku „aeiparthenos“ v plnosti vyznáva Katolícka cirkev aj dnes, por. konštit. *Lumen gentium* 52, 57, 63; exhort. *Marialis cultus* 37; *KKC* 499.

Životopis Panny Márie

Životopis nazaretskej Márie – Božej Matky – možno zrekonštruovať podľa správ z *Písma* a dobových židovských reálií, por. enc. *Redemptoris Mater* 3.

Mária pochádzala z Dávidovho rodu (*Rim* 1, 3). Narodila sa asi v r. 20 pr. Kr. a vyrastala v Nazarete (*Lk* 1, 26-27).

Vo vtedajšom Izraeli bolo treba 11-12 ročné dievča zasnúbiť (rešpektujúc vek dospievania). Rok po zásnubách (v niektorých oblastiach presne na deň) musela byť svadba, t.j. ženích si slávnostne odviezol manželku do svojho domu (Rudolf Schikora, +1962).

Mária mala výnimočný (dogmou potvrdený pôvod) svätý vznik – bez poškrvny dedičného hriechu. Jedinečná Božia milosť ju viedla k tomu, že hneď, ako sa dozvedela o pohlavnej láske, zatúžila urobiť osobné rozhodnutie pre trvalé panenstvo (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 18; Ján Pavol II., dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginitá*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*). Ponúknuť Bohu panenstvo alebo pohlavnú zdržanlivosť bolo v tom čase v Izraeli známe, ale nie rozšírené (Rajmund Ondruš, +2011). U Márie sa takto, po teologickej stránke, celkom napĺňa dogma úplného a stáleho panenstva Márie (Druhý carhradský koncil, r. 553, *DH* 422, 427, 437). Podľa Tomáša Akvinského (por. *Theologická summa* III., 28, 4), Mária – celkom sa vložila do Božích rúk, ako na to zareaguje Jozef, jej ženích – povedala Jozefovi, že ona chce urobiť osobné rozhodnutie navždy (aj v ich oficiálnom manželstve) ostať pannou. Jozef to akceptoval (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 18, 26; Ján Pavol II., dňa 21.8.1996, *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*).

Asi deväť mesiacov po Máriinom zasnúbení s Jozefom (tri mesiace pred plánovanou svadbou), dostala Mária zvestovanie od Boha a prijala Boží plán – „počneš a porodíš“ (por. *Mt* 1, 18). Mária sa zverila s Božím tajomstvom svojej matke (sv. Anna) a ona to pravdepodobne priamo (menej možné je, že cez Jozefových rodičov) oznámila Jozefovi. Snúbenec Jozef bol tým stavom očividne zaskočený, ale bol „spravodlivý“ – a napokon prijal Boží plán (Paul Gaechter, +1983).

Snúbenica Mária, už v pozhnanom stave, navštívila príbuznú Alžbetu v Ain Karim; Mária ostala u nej asi tri mesiace, potom odišla domov, do Nazareta (krátko pred narodením Jána Krstiteľa), a to z vážneho dôvodu – kvôli svojej vlastnej svadbe.

Presne rok po zásnubách bola v Nazarete svadba. Jozef a Mária ako riadni manželia začali spolu bývať. Na sčítací rozkaz cisára Augusta (+14 po Kr.) Jozef a Mária odišli do Betlehema. Mária mala asi 13 rokov, keď v r. 7. pr. Kr. porodila Ježiša v betlehemskej maštali (Gerhard Kroll, +1997). Svätá rodina bola potom v Betleheme určite viac ako 40 dní, lebo došlo k obetovaniu Pána v chráme (*Lk* 2, 22n).

Z Východu prišli mudrci do Betlehema; priviedla ich trojnásobná konjunkcia planét Jupitera a Saturnu, ku ktorej došlo v r. 7 pr. Kr. (Gerhard Kroll). Mudrci stihli navštíviť Svätú rodinu v betlehemskom dome. Svätá rodina – Ježiš, Mária, Jozef – potom emigrovala do Egypta, podľa tradície do osady Matariyeh (Rajmund Ondruš, +2011). Tam žila asi 3 roky; podľa koptskej tradície to bolo – 3 roky, 6 mesiacov a 2 týždne (Zofia Kossak-Szczucka, +1968). V r. 4 pr. Kr., po smrti kráľa Herodesa Veľkého, sa rodina vrátila do Palestíny; avšak zo strachu pred krutým etnarchom Herodesom Archelauom (+c.18 po Kr.), ktorý vládol v Judey, odišla bývať do galilejského Nazareta (Mt 2, 22-23).

V čase verejného vystúpenia Ježiša (r. 27 po Kr.) Jozef už pravdepodobne nežil. Mária bola viackrát spolu so ženami v Ježišovom sprievode. Ježiš Máriu, svoju matku, z kríža odovzdal Jánovi apoštolovi do opatery. Ježiš Kristus skončil na kríži 7. apríla r. 30 po Kr. (Gerhard Kroll, Willibald Bösen).

Neexistujú žiadne spoľahlivé historické správy, ktoré by potvrdili čas a miesto Máriinej smrti. Mária sa spomína len v prvej kapitole *Skutkov apoštolov*, a ďalej už nie. Preto sa väčšina exegetov domnieva, že zomrela krátko po Ježišovej smrti (Paul Gaechter).

Stredoveká *Sýrska legenda* (pochádzajúca z 10. až 13. stor., ktorá opisuje Máriin pobyt a smrť v Efeze) sa nedá zladať s historickými skutočnosťami (Mario Provera). Pavol apoštol prišiel do Efezu okolo r. 54 a našiel tam učeníkov, ale Máriu ani Jána vôbec nespomína. Pavol asi v r. 63 odovzdal Cirkev v Efeze do správy svojmu žiakovi Timotejovi. Ján evanjelista mohol prísť do Efezu až po povstaní Židov okolo r. 67 (Mária by mala asi 87 rokov, keby ešte žila). Je veľmi nepravdepodobné, aby Mária s Jánom cestovala tak ďaleko. Tzv. „efezská tradícia“ zo *Sýrskej legendy* ožila v 19. stor. len vďaka Kataríne Emmerichovej (+1824).

Biskup Epifanius zo Salamíny (+403) sa podrobne zaujímal o koniec Máriinho života; nenašiel o ňom žiadne historické dôkazy; pobyt Márie mimo Palestíny rozhodne odmietol. **Najistejšie je, že Mária zomrela v r. 30 v Jeruzaleme;** mala asi päťdesiat rokov (12+1+7+30). V Jeruzaleme sa uctieva Máriin hrob – Chrám usnutia Panny Márie (Dormitio) na úpätí Olivovej hory neďaleko Getsemanskej záhrady; pôvodnú stavbu v tvare kríža postavil cisár Theodosius I. (+395); baziliku (oficiálne druhú mariánsku) z nej urobil najprv biskup Juvenal (r. 453) a neskôr cisár Mauritius (+602).

Theodor Ratisbonna (+1884), židovský konvertita (r. 1827) a katolícky kňaz (r. 1830), založil so svojím rodným bratom v r. 1852 *Kongregáciu Našej Pani Sionskej*. Panna Mária aj podľa židovskej tradície bývala na Sione v Jeruzaleme – nie v Efeze (Mario Provera).

Máriina smrť, jej prechod z tohto života do druhého života, bol dozretím do milosti slávy, čo možno vyjadriť aj slovom „usnutie“ (pápež Ján Pavol II., +2005).

Máriin fyzický vzhľad nie je známy. Mária, duchovne najkrajšia ľudská bytosť, mala pravdepodobne túto nádheru ukrytú v peknej telesnej schránke, ktorá však nevzbudzovala mimoriadny ľudský záujem ani závisť. Extrémy, ako neobyčajná vonkajšia krása alebo výzor telesne úbohej a skromnej, nemajú biblickú podporu.

Apokryfy a legendy o Panne Márii

Okrem seriózných biblických správ hovoria o živote Panny Márie aj prastaré apokryfy (podvrhnuté spisy) a legendy. Napísali ich neznámi starokresťanskí pisatelia. Cirkev ich však neprijala za vierohodné a postupne ich odmietla.

Protoevanjelium Jakubovo (apokryf) bolo napísané okolo r. 140 (posledná redakcia v 4. stor.). Silne ovplyvňovalo kresťanskú ľudovú zbožnosť. V novoveku bolo celé dielo znovuobjavené (gr. originál) v r. 1958; má 25 kapitol, z ktorých 8 hovorí o Márii – o jej rodičoch a jej detstve. Avšak Cirkev z protoevanjelia prijala iba mená Máriiných rodičov – Joachim a Anna.

Palestínska legenda čerpá z apokryfu *Transitus Mariae*, ktorý napísal okolo r. 200 Leucius Carin. Tvrdí, že Mária zomrela v Jeruzaleme ako 63 ročná (teda v r. 43) a bola pochovaná v Getsemanskej záhrade.

Sýrska legenda (pochádza z 10. až 13. stor.) tvrdí, že Mária odišla s Jánom evanjelistom do Efezu (asi v r. 43) a tam zomrela v lokalite Meryem Ama. Toto tvrdenie historicky neobstojí. Zdá sa, že stredoveká *Sýrska legenda* použila tiež r. 43, do ktorého staroveká *Palestínska legenda* kladie Máriinu smrť.

Svätý Jozef – pôvod a život

Svätého Jozefa možno poznať predovšetkým z *Nového zákona*. Hebr. meno Josef-el znamená „Boh požehná“, „Boh dá vzrast“; etymologicky pochádza zo slovesa „asaf“ – „Boh odstránil hanbu“.

Jozefov rodokmeň

Mt 1, 1. 16: „Rodokmeň Ježiša Krista, syna Dávidovho, syna Abrahámovho... Jakub mal syna Jozefa, manžela Márie, z ktorej sa narodil Ježiš, nazývaný Kristus.“ Exegéza: Matúš evanjelista nazval svoje evanjelium „knihou rodokmeňa“ Ježiša a jeho predchodcov. Bezprostredným legálnym (nie biologickým) predchodcom Ježiša bol Jozef. Slovo preložené ako „rodokmeň“ (alebo „rod“) má svoj pôvod v gr. slove „genesis“, ktoré má veľa významov – pôvod, počiatok, narodenie, potomstvo, rodina. Treba si uvedomiť, že tento biblický rodokmeň – zoznam predkov – nemožno chápať v dnešnom striktnom význame; vieme, že nie je kompletný. Nad druhej strane však by bola chyba, myslieť si, že ide len o legendu či fikciu (Alan Ralph Millard).

Matúš vedený Duchom Svätým (inšpirácia) nezvyčajným spôsobom zapísal Ježišov rodokmeň. Zaznačil mená aj charakterných aj slabých ľudí, ktorými sa bežne pohŕda. Spolucítil totiž s opovrhovanými, lebo on sám – ako mýtnik, bol vydedencom spoločnosti. Podľa rozšírenej mienky každý mýtnik sa zapredal nepriateľovi (rímskemu cisárovi) a obohacoval sa, preto mýtnik nebol obľúbený vo svojom národe.

Nový zákon má dva rozdielne rodokmene Ježiša Krista – podľa Matúša a podľa Lukáša. Oba sú kánonické a majú špeciálny teologicko-symbolický význam.

Matúš začína svoje evanjelium rodokmeňom s početnými biblickými menami. Matúš aj Lukáš najstaršiu časť rodokmeňa zostavili hlavne z biblickej genealógie – *Prvej knihy kroník*; mladšiu časť pravdepodobne zostavili z podania uchovávaného v rodoch Dávidovho domu. Matúš svojím rodokmeňom dokazuje:

- Ježiš je Kristus, to znamená Mesiáš, očakávaný Izraelom; pomocou série štyridsaťdva mien genealógie pripomína dejiny Izraela, ktoré v troch po sebe nasledujúcich etapách smerujú k Ježišovi.
- Ježiš je Dávidov Syn, ktorého kráľovstvo – podľa predpovedí Nátana – nikdy nebude mať konca (2 *Sam 7, 1-17*).
- Ježiš je synom Abraháma, to znamená spasiteľom všetkých ľudí, pretože Boh sľúbil Abrahámovi: „V tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme!“ (*Gn 12, 3*).

Matúš na konci genealógie spomína Jozefa, „muža Márie, z ktorej sa narodil Ježiš, nazvaný Kristus“ (v. 16). Týmto spôsobom spresňuje, že Ježiš sa skutočne narodil z Márie, a nie z Jozefa. Keďže Ježiš je plodom panenského zrodu, nemal biologického otca. Striktnou požiadavkou pôvodu – rodokmeňa bola otcova línia (por. *Ezd 2, 59*). Posledný v rodokmeni (Jozef), ktorý bol Ježišovi otcom podľa práva, zaštituje príslušnosť Ježiša k Dávidovmu rodu i k pokoleniu Abraháma – podľa zvykového práva.

Niektorí sa domnievali, že Lukáš uvádza nejakým spôsobom rodovú líniu Panny Márie, no v *Písme* sa nikde nepíše o línii (rodokmeni) ženy – matky.

Čisto biologická striktnosť (fyzický pôvod), ktorou by niektorí chceli podmieniť (a napokon vyvrátiť) Ježišov pôvod z Jozefa a následne z „Dávidovho rodu“, nie je vôbec na mieste.

Takto zameraná fyzická striktnosť nezodpovedá *Písmu*. Obaja svätopisci (Matúš a Lukáš) predstavujúci Ježišov rodokmeň predsa vedeli, že Jozef nebol biologickým otcom Ježiša. Zo starej biblickej histórie však vyplýva, že inšpirovaní spisovatelia vždy kládli väčší dôraz na „vyvolenie“, „proroctvo“ a „právo“, vid' prípady adopcií, ktorými sa tiež prenášala rodová príslušnosť. Ježiš mal krv – telesný pôvod z Márie, dcéry Dávidovej (Augustín: *De Praedestinatione Sanctorum*, cap. 31) a sväté dedičstvo Izraela mal od Jozefa, Dávidovho syna (Paul Gaechter, +1983).

Napokon, v Ježišovom výnimočnom prípade – ktorý sa počal v panenskej Márii – ide v prvom rade o Božiu pravdu: „Pán Boh mu (synovi Márie) dá trón jeho otca Dávida“ (*Lk* 1, 32). Ježiš, ako človek, je bezpochyby Dávidov potomok.

Preto najvýraznejším kristologickým titulom Ježiša je „Dávidov Syn“. Matúš zdôrazňuje číslo „14“, ktoré je numerickou hodnotou hebrejského mena „Dávid“ (v hebrejčine tri spoluhlásky D W D zodpovedajú číslam 4 + 6 + 4; spolu dávajú číslo 14). Matúš zámerne (por. v. 17) rozdelil genealógiu na tri skupiny – a každá má po štrnásť mien. Ježiš prijal od Jozefa sväté dedičstvo a stal sa ukončením starozákonného poriadku spásy. Ježiš je absolútnym konečným bodom dejín spásy starej zmluvy – ďalší Mesiáš už nebude; Ježiš je prisľúbený Vykupiteľ (Paul Gaechter).

Ak sa vezmú prvé písmená najdôležitejších mien z každej skupiny (Abrahám, Dávid, Mesiáš), čiže A, D, M, vzniká meno Adam, ktoré akoby chýbalo v rodokmeni. Týmto spôsobom dejiny spásy spájajú Izrael s Adamom, praotcom všetkých ľudí (Francesco Dario Palmisano).

Lk 2, 1. 4: „V tých dňoch vyšiel rozkaz od cisára Augusta vykonať súpis ľudu po celom svete... Vybral sa aj Jozef z galilejského mesta Nazaret do Judey, do Dávidovho mesta, ktoré sa volá Betlehem lebo pochádzal z Dávidovho domu a rodu.“ Por. *Sk* 13, 22-23; *Rim* 1, 3; 2 *Tim* 2, 8.

Jozefov pôvod z „Dávidovho domu a rodu“ nebol všeobecne spochybňovaný. Prví kresťania boli konfrontovaní aktuálnou otázkou Mesiáša-Kráľa.

Otázka Mesiáša-Kráľa bola najviac skúmaná medzi Židmi v prvom storočí. V *Mišne* sa píše, ako zákonníci veľa hovorili na tému Mesiáša, pričom sa medzi sebou značne líšili. Avšak všetci sa zhodovali v tom, ako je napísané v *Druhej knihe Samuelovej* (7, 12-16), že Boží Mesiáš sa narodí z pokolenia Dávida. Preto zákonníci vyčítali kresťanom, že Ježiš nemôže byť Mesiášom, lebo sa narodil a vyrastal v bežnej rodine v Galilei.

Kresťania, ktorí hlásali, že Ježiš naozaj je Božím Mesiášom, hoci v inom zmysle, ako to bolo chápané v Izraeli, poukazovali na evanjeliá. Evanjelisti Matúš aj Lukáš hneď na začiatku svojich spisov poukazujú na Ježišov rodokmeň, ktorý zahŕňa kráľa Dávida. Marek rodokmeň nespomína, lebo videl, že majestátnosť Mesiáša nevyplýva z jeho „fyzického“ pôvodu od kráľa Dávida, ale z čohosi značne väčšieho: „Sám Dávid ho nazýva Pánom“ (*Mk* 12, 37). A Ján evanjelista vyrieši túto otázku celkom radikálne – Ježiš prichádza od Boha ako jeho odveké Slovo, aby priniesol ľuďom dar pravdy i milosti (por. *Jn* 1, 1-14).

Lk 3, 23: „Keď Ježiš začal účinkovať, mal asi tridsať rokov. A mysleli si, že je synom Jozefa, ktorý bol synom Héliho.“ Exegéza: Lukáš od začiatku evanjelia kladie dôraz na všeobecnosť Ježišovho poslania. Preto predstavuje rodokmeň Ježiša, ktorý sa nezačína Abrahámom, ako to robí Matúš, ale Adamom, ktorý je praotcom celého ľudského rodu (*Lk* 3, 38). Lukáš tiež umiestňuje Ježišovo narodenie do rámca dejín Rímskej ríše (*Lk* 2, 1-3), ktorá reprezentovala „ekuménu“ alebo spoločný dom všetkých národov.

Podľa najviac uznávaných poznatkov sa Ježiš narodil v r. 7 pr. Kr. a zomrel v r. 30 po Kr. (Willibald Bösen, nar. 1938; Enrico Rodolfo Galbiati, +2004; Gerhard Kroll, +1997). Ježiš začal verejne účinkovať asi v r. 27, keď mal 34 rokov (to zodpovedá bežnému hodnoteniu, ktoré zapísal Lukáš – „asi tridsať rokov“). Jozef vtedy už asi dávno nežil, lebo pravdepodobne zomrel v r. 7, keď mal Ježiš 14 rokov.

Odlíšné genealógie Ježiša (*Mt* 1: od Abraháma po Ježiša Krista; *Lk* 3: od Ježiša k Adamovi), a tým aj Jozefa, chcú dokázať, že Ježiš je naozaj človek a predpovedaný Spasiteľ sveta pochádzajúci z Dávidovho rodu. Odlíšnosť poukazuje aj na prax levirátneho manželstva (lat. levir - švagor), por. *Dt* 25, 5-6. Švagrovské manželstvo bolo presne podmienené (bezdetnosť, vek švagriny, slobodný stav švagra), ale aj rozšírené. Už v 3. stor. sa vedelo (por. Sextus Julius Africanus, +c.280), že v Jozefom rodokmeni došlo k švagrovskému manželstvu (John Gresham Machen, +1937; Věra Záhalková).

Ženy v rodokmeni Jozefa a Ježiša

Matúš predstavuje v genealógii štyri ženy – Tamar (pravdepodobne Kanaánčanka; por. *Gn* 38, 2-6), Rachab (prostitútka, pravdepodobne Kanaánčanka; por. *Gn* 38, 2-6), Rút (Moabčanka; por. *Rút* 4, 10), Betsabe (cudzoložnica, Chetitka; por. *2 Sam* 11, 2-4) a končí Máriou – to je novotou v kultúre Izraela i všetkých starovekých národov (Benedikt XVI.). Pre Izrael sa príslušnosť synov k danému rodu i národu zakladala na pôvode otca. Aj Aristoteles učil, že dieťa je už celé v otcovom semene; matka ho jedine prijíma, sýti i rodí.

Dôvodom Matúšovho začlenenia prvých štyroch žien do genealógie Ježiša je fakt, že spomínané ženy boli pohankami a všetky neboli čnostné. Matúš takto učí, že Ježiš prišiel, aby spasil nielen Židov, ale aj pohanov; nielen spravodlivých, ale aj hriešnikov. Tiež (novátorsky) zdôrazňuje prítomnosť žien medzi mužmi. Dodnes u ortodoxných Židov platí, že ženy sa na verejných miestach musia zdržovať oddelene od mužov a majú nosiť len dlhé sukne, nikdy nie moderné nohavice.

Aj Lukáš na konci genealógie postavil ženu plnú milosti – Pannu Máriu, ktorú „budú blahoslaviť všetky pokolenia“ (*Lk* 1, 48). Lukáš tak začal utišovať hriechom rozbúrené biblické dejiny, ktoré dosiahnu plný pokoj v Ježišovi (Francesco Dario Palmisano).

Obe genealógie (*Mt* 1 a *Lk* 3) dokazujú: - že Ježiš je skutočný človek; - že Ježiš nepochádza od muža (Benedikt XVI.).

Pôvod človeka – fakt narodenia zo ženy

Podľa židovského poriadku len narodenie rozhoduje o (telesnom) pôvode človeka. Každý, kto sa narodí zo židovskej matky, tak muž ako aj žena, je Žid – je dieťaťom židovstva, je židovskej národnosti. Jeho „národnosť“ nie je v tomto prípade právnym pojmom (termínom civilného práva), alebo niečím, čo možno nadobudnúť trvalým pobytom či pomocou nejakej inej zákonnej formálnosti. Židovská národnosť je chápaná v jej pôvodnom zmysle – ako „fakt narodenia“.

Preto platí, že každý (muž či žena), kto sa narodil ako Žid, nikdy nestratí túto národnosť. A nemôže ju ani zneplatniť, ani sa jej zrieknuť. Nič a nikto na svete nemôže túto národnosť poprieť – tak, ako nemožno poprieť fakt narodenia (por. *Gn* 12, 2; 35, 10-12). Tak, ako len smrť „ničí“ fakt narodenia – tak len smrť zničí židovskú národnosť.

Židovská žena, ktorá dáva svetu dieťa – splodené z manželského alebo mimomanželského zväzku (nezávisle od toho, kto je otcom dieťaťa) – môže odoprieť obriezku svojho dieťaťa; avšak nemôže zničiť fakt, že toto dieťa sa narodilo ako Žid alebo Židovka. Teda ani matka nemôže pozbaviť dieťa jeho židovskej národnosti. Aj keby židovská žena poprela svoje náboženstvo a začala by praktizovať iné, jej dieťa by ani tak nestratilo svoju židovskú národnosť. Ktokoľvek sa teda narodil ako bytosť mužského pohlavia z matky, ktorá je židovskou matkou, a z akýchkoľvek dôvodov by nebol obrezaný, aj napriek tomu všetkému je Židom, hoci neobrezaným Židom.

Židovská obriezka

U Židov predstavuje obriezka (predkožky na pohlavnom úde) prijatie do spoločenstva vyvoleného Božieho ľudu – vstúpenie do zmluvného vzťahu s Bohom. Obrezaný má „účasť“ na tejto zmluve (por. *Gn* 17, 10-14; *Ex* 12, 48; *Joz* 5, 2-9).

Spečatenie tela obriezku, ako znakom, sa nerobí hneď po narodení chlapca, ale až „na ôsmy deň“ (por. *Gn* 17, 12). Obriezka sa stala právnym predpisom Izraela po všetky časy (por. *Lv* 12, 3) a ôsmy deň po narodení je pravidlo. Najprv sa totiž treba uistiť, že podľa lekárskej vedy je chlapčisko tak zdravé, že táto malá operácia mu nespôsobí žiadnu priamu ujmu, ani nijaké komplikácie. Ak je dieťa slabé, alebo má nejaké starosti s krvným obehom, alebo má akékoľvek iné príčiny na odklad – vtedy sa obriezka odkladá až do času, ktorý lekár uzná za vhodný.

Obriezka sa robí len cez deň, nikdy nie večer (lebo nastáva lámanie dňa). Muž, ktorý vykonáva obriezku sa volá mohel. Počas rituálneho obradu sa často spomína aj Abrahám, ktorý sám obrezal svojho syna Izáka (*Gn* 21, 4).

V praxi môžu byť aj iné okolnosti dôvodom na odloženie obriezky; akosi to súvisí so slovami *Knihy Jozue* (5, 2-8). Veď tí, ktorí sa narodili počas štyridsať rokov blúdenia na púšti, po východe z Egypta, neboli obrezaní.

Tiež sa môže stať, že židovský chlapec nebude nikdy obrezaný (napr. trpí na hemofíliu – krvácanie); v takom prípade je obriezka zakázaná. Ak židovský chlapec zostane neobrezaný, lebo ho nemožno obrezať, zostane neobrezaným Židom.

Životopis svätého Jozefa

Životopis tesára (*Mt* 13, 55) Jozefa možno z veľkej časti zrekonštruovať podľa správ z *Písma* a dobových židovských reálií.

Jozef pochádzal z Júdovho kmeňa a z Dávidovho rodu (por. *Lk* 2, 4); bol synom Héliho (podľa Lukáša), resp. Jakuba (podľa Matúša). Narodil sa asi v r. 24 pr. Kr. v Betleheme; bol obrezaný a vychovávaný ako Žid; vyrastal v Nazarete.

Každý židovský chlapec, keď dovŕšil trinásť rokov, sa v najbližšiu sobotu, bežným obradom, stal „synom prikázania“, hebr. bar micva, teda človekom, ktorý je už sám zodpovedný za svoje činy pred ľuďmi – a najmä pred Bohom. Dospelí, predovšetkým otec, museli chlapca pred obradom aspoň rok učiť čítať a zachovávať náboženské prikázania (hebr. micvot). Jozef by nemohol byť „spravodlivý muž“ (por. *Mt* 1, 19), keby neprijal obrad „bar micva“, a nebol by právoplatne zaradený medzi dospelých. Okrem toho, že mládenec už mohol po obrade v synagóge verejne čítať *Písmo*, teoreticky sa mohol – podľa židovského práva – aj ženiť.

Moderný spôsob obradu aj meno obradu („bar micva“) pochádza zo 14. stor. Starší judejský výraz pre trinásťročného mládenca bol „gadol“ (dospelý), ale obsah obradu „uvedenia do dospelosti“ zostal stále ten istý, aký bol na prelome vekov – v Jozefovej a Ježišovej dobe. Neskôr, v tzv. v reformnom judaizme (židovské komunity v Taliansku od r. 1922), sa aj dievčisko stáva „dcérou prikázania“, hebr. bat micva. Dievčisko sa stane „bat micva“, keď dovŕši dvanásť rokov. Obrad uvedenia dievčiska sa však odlišuje od obradu uvedenia chlapca; aj náboženské povinnosti dievčiska sa odlišujú od povinností chlapca (Emily Bazelon, nar. 1971; Mark Oppenheimer, nar. 1974).

Jozef sa vyučil a bol drevospracujúcim robotníkom, majstrom tesárom (por. *Mt* 13, 55). Gr. slovo „tekton“ zvyčajne označuje tesára, no znamená aj staviteľa – architekta, príslušníka strednej spoločenskej triedy (Adam Timothy Bradford). Z gr. slova „tekton“ vzniklo aj moderné slovo „technika“.

Vo vtedajšom Izraeli, na prelome vekov, bolo treba 15-16 ročného mládenca zasnúbiť (Michael D. Griffin, +2016), rešpektujúc vek dospievania a jeho odborné vyučenie. Rok po zasnúbení (v niektorých oblastiach presne na deň) musela byť svadba (Rudolf Schikora, +1962); ženich si odviezol snúbenicu do svojho domu (Paul Gaechter, +1983). Jozef bol tiež pravdepodobne 16 ročný, keď bol zasnúbený s Máriou.

Podľa stálej cirkevnej tradície (Augustín, +430; Tomáš Akvinský, +1274; Ján Pavol II., +2005; Michael D. Griffin, +2016) urobili snúbenci Mária a Jozef, ešte pred anjelovým zvestovaním, osobné rozhodnutie žiť v ich manželstve panensky (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 18, 26; Ján Pavol II., dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginitá*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*). Toto ich rozhodnutie (iniciované Máriou) pre trvalé panenstvo, hoci bolo vtedy výnimočné, bolo možné (Rajmund Ondruš, +2011) a plne korešponduje s Máriinou otázkou („Ako sa to stane, veď ja muža nepoznám?“, *Lk* 1, 34) a tiež s dogmou, že Mária je „vždy Panna“ (Druhý carihradský koncil, r. 553, *DH* 422, 427, 437). Pritom obaja – Mária aj Jozef – vyrastali a žili v národe, kde manželstvo (fyzické materstvo i otcovstvo) bolo povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967).

Dôvodom takejto jedinečnej nezvyčajnosti je tajomstvom dejín spásy, do ktorého neodmysliteľne patrí panenské počatie Ježiša, por. exhort. *Redemptoris custos* 2. Pre Ježiša, počatého z Ducha Svätého (por. *Mt* 1, 18), bolo nutné zaistiť otcovskú ochranu v legálnom manželstve, por. exhort. *Redemptoris custos* 7.

Asi deväť mesiacov po zasnúbení Mária počala dieťa z Ducha Svätého. Keď sa Jozef dozvedel o počatí, nechápal, ako mohla jeho nevesta počať dieťa – veď sa obaja rozhodli žiť panensky. Jozef sa pravdepodobne už celkom zmieril s ich výnimočnou situáciou (panenským životným štýlom), že s Máriou budú pred ľuďmi žiť ako „neplodný pár“. U Jozefa išlo o mimoriadny úkon zbožnosti, por. exhort. *Redemptoris custos* 26. Jozef chcel Máriu potajomky prepustiť, ale Boh mu dal vedieť, že aj toto (t.j. dieťa v panenskom manželstve) je „jeho“ dielo, nech sa nebojí vziať si Máriu do svojho domu – za manželku. Jozef, tak ako vždy, opäť – a celkom rýchlo – veľkodušne poslúchol (por. *Mt* 1, 19-21).

Jozefovu veľkosť – v osobnom rozhodnutí žiť s Máriou panensky a vychovávať dieťa počaté z Ducha Svätého – možno správne pochopiť v spojení s faktom, že Židia boli národom „rodiny“ a „detí“. Jozef bol od malička formovaný kultúrou „detí“, kde sa uznávalo a cenilo dočasné panenstvo – ale nie trvalé. Jozef, tak, ako iní jeho rovesníci, túžil mať svojich detí čo najviac a čo najskôr. Keď súhlasil, že sa zapojí do tajomného Božieho plánu spásy, ktorý sa začal navonok realizovať panenským počatím Ježiša v Márii, všetky predstavy o jeho „riadnej“ rodine, museli celkom ustúpiť – a ustúpili. Jozef prijal, že jedinečnosť jeho výnimočného „otcovstva“ bude obsahovať aj zrieknutie sa manželského pohlavného života aj „hrdosti“ prirodzeného otcovstva.

Presne rok po zasnúbení bola v Nazarete svadba. Jozef a Mária, pred verejnosťou ako riadni manželia, začali spolu bývať – nie však pohlavne žiť. Na sčítací rozkaz cisára Augusta (+14), asi v r. 7. pred Kr., Jozef a Mária odišli do Betlehema. V r. 7. pr. Kr. (Gerhard Kroll, +1997) sa v betlehemskej maštali narodil Ježiš (por. *Lk* 2, 4-7). Podľa vtedajších zvykov Mária mala asi 13 rokov a Jozef mal asi 17 rokov.

Svätá rodina (Ježiš, Mária, Jozef) bola po Ježišovom narodení v Betleheme určite viac ako 40 dní, lebo došlo k obetovaniu Pána v Jeruzalemskom chráme (*Lk* 2, 22n). Výkupné za prvorodeného bolo 5 šeklov striebra (por. *Lv* 27, 6); šekel vážil asi 12 gramov; pomer zlata a striebra bol asi 1 : 13 (Jozef Heriban, +2009; Rajmund Ondruš, +2011).

Odborníci sa značne rozchádzajú v tom, kedy presne prišli výchovní mudrci (mágovia) na „poklonu“ do Betlehema (*Mt* 2, 1n). Isté je, že ich priviedla trojnásobná konjunkcia planét Jupitera a Saturnu v r. 7. pr. Kr. (Gerhard Kroll). Podľa vtedajšieho zmýšľania Jupiter bol „hviezda kráľov“ a Saturn bol „hviezda Židov“. Mudrci s darmi stihli navštíviť Svätú rodinu v betlehemskom dome (*Mt* 2, 1n), pokloniť sa a odovzdať jej svoje dary.

Svätá rodina – Ježiš, Mária, Jozef – potom emigrovala zo strachu pred zlobou Herodesa Veľkého (+4 pr. Kr.) do Egypta. Cesta z Betlehema do nílskej delty – podľa starej tradície do osady Matariyeh, kam sa rodina uchýlila – bola ťažká (išla aj cez púšť) a dlhá asi 450 kilometrov (Rajmund Ondruš). V Egypte žila asi 3 roky (podľa koptskej tradície to bolo – 3 roky, 6 mesiacov a 2 týždne; Zofia Kossak-Szczucka, +1968). V r. 4 pr. Kr., po smrti kráľa Herodesa Veľkého

ho, sa vrátila do Palestíny. Ale zo strachu pred krutým etnarchom (gr. etnarcha - vládca národa) Herodesom Archelaom (+c.18 po Kr.) išla bývať do galilejského Nazareta (*Mt 2, 22-23*).

Biblické knihy sa zmiňujú o tom, že vek mužov, ktorí môžu byť povolaní do vojenskej služby je 20 rokov (por. *Nm 1, 3; 26, 2-4; Ex 30, 14*). Keď sa mladí muži ženili 16 až 17 roční (Michael D. Griffin, +2016), mohli pred odchodom na vojenčinu splodiť deti, a tak zachovať svoj rod (aj v tom prípade, že by v boji padli). Rok po svadbe bol muž – novomanžel pred vojenským odvodom uchránený (kvôli potomstvu). To odzrkadľovalo praktické pro-rodinné zmýšľanie v Izraeli. Jozef mal odvodový vek (20 rokov) asi v r. 4 pr. Kr. Niet hodnovernej zmienky, žeby Jozef musel odísť k vojsku.

Posledná správa o Jozefovi je v *Lukášovom evanjeliu*, kde sa referuje o púti Svätej rodiny do Jeruzalema s dvanásťročným Ježišom (por. *Lk 2, 41-51*). Podľa viacerých exegetov (napr. Paul Gaechter, Stefan Szymik, Vera Schaubert, Hans Michael Schindler) je to istý znak, že Jozef čoskoro potom zomrel. Aj v biblickej vede (ako aj vo svetskej histórii) existuje istý typ dôkazu, ktorý sa volá „dôkaz z mlčania“. Neraz o dejinných skutočnostiach vypovedá aj to, čo sa nezapíše, alebo nepovie. Tak sa dá predpokladať, že posledný Jozefov „otcovský úkon“ voči Ježišovi, bolo uvedenie 13 ročného Ježiša do zákona – „bar micva“ (t.j. syn prikázania). Ježiš bol určite obradne uvedený, stal sa „bar micva“, lebo Lukáš zapísal, že Ježiš mal vo zvyku chodiť do synagógy a čítať v nej (por. *Lk 4, 16n*).

Dávno bolo všeobecne prijímané, že na začiatku verejného vystúpenia Ježiša (asi október r. 27; Enrico Rodolfo Galbiati, + 2004) Jozef už nežil. Exegéti správne postrehli, že v *Písme* sa Jozef nespomína ani na svadbe v Káne – *Jn 2*; ani pri príchode Márie a Ježišových bratov – *Mk 3, 31n*; ani pod krížom – *Jn 19, 26–27*. Evanjelista nazýva Ježiša len „synom Márie“ – *Mk 6, 3*. Možno však určiť rok Jozefovej smrti presnejšie – po Ježišovom 13. roku veku (Ježišovo „bar micva“, ktoré bolo asi v r. 6. po Kr.) a pred Ježišovým verejným vstúpením (október r. 27 po Kr.)? Možno, ale len nepriamo.

V knihách *Nového zákona* sa nepíše, že by mal Jozef starosť s Ježišovými zás nubami, svadbou a manželstvom. To by určite musel mať, keby Jozef v čase Ježišovho dospelia žil. Ved' Jozef bol „spravodlivý muž“, a to v národe, kde bola povinnosť ženiť sa (por. *Gn 1, 28* – Boží poriadok; *Prís 13, 12* – neodkladať manželstvo; *Tob 4, 12n* – úloha otca).

Farizeji (a iní zarytí Ježišovi protivníci) obviňovali Ježiša zo všeličoho zlého, napr. zo spojenia s diablom (*Mt 9, 34*), z pomätenia (*Mk 3, 21*), z rúhania (*Mk 2, 7; Mt 26, 65*). Avšak nikde v knihách *Nového zákona* sa nepíše, že by títo zlomyseľníci vyčítali Ježišovi, že osobne „pohrdol“ bežne požadovaným a privilegovaným manželstvom, teda svojou vlastnou ženbou. Ježiš naozaj patrila k národu, v ktorom „ženiť sa“ bolo bežnou povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967). Absencia takéhoto „obvinenia“ mohla nastať preto, že v čase Ježišovho dospelania a jeho riadnych zás nub (bežne vo veku 15 rokov), Ježiš už nemal svojho legálneho otca – Jozefa živého. Tak nazaretskí spoluobyvatelia (neskôr aj farizeji) mohli akosi bez pohoršenia tolerovať, že Ježiš, jediný syn matky – vdovy, ostal žiť s matkou Máriou, aby sa o ňu postaral (por. *Prís 23, 22; 28, 24*). Známe je, že inak – teda bez spoločensky rešpektovaného dôvodu – postoj posmechu „z neženenia sa“ (či z nevydania sa – „stará dievka“, „dievka na ocot“) pretrvával tisícročia a zachoval sa aj v stredoeurópskej vidieckej kultúre do 20. stor.

Dnes viacerí autori usudzujú, že Jozef zomrel dávno pred Ježišovým verejným vystúpením (por. *Legenda o Jozefovi tesárovi; Encyklopedia Katolícka VIII.*, str. 124) v Nazarete. Pravdepodobne asi v r. 7-8 po Kr.; snáď v r. 7, keď mal Ježiš 14 rokov. Keby Jozef žil dlhšie, musel by 15 ročného Ježiša „načas“ zasnúbiť. Vie sa však, že Ježiš nemal ani zás nub ani svadbu. Jozef, ktorý by sa takto dožil asi 31 rokov (nar. v r. 24 pr. Kr. – zom. v r. 7 po Kr.), zomrel v prítomnosti Božieho Syna a Panny Márie.

Jozef žil presne toľko, koľko bolo potrebné, aby splnil celú svoju úlohu (Rajmund Ondruš, +2011). Zomrel v čase, keď Ježiš a jeho Matka už nepotrebovali človeka, ktorý by musel chrániť ich život a česť (Giuseppe Passamonte, +2009). Vďaka Jozefovi bol Ježiš legitímne a vo

všetkej úcte (bez nejakej škvrny) zaradený do spoločnosti Izraela, kde potom, ako pravý Boží Syn, mal vykonať veľké spásne dielo (Rajmund Ondruš).

Podľa teológov bola Jozefova včasná smrť vhodná na to, aby Ježiš mohol hovoriť o Bohu Otcovi bez toho, žeby poslucháči mysleli na Jozefa (jeho domnelého otca), lebo by si ho ešte živo pamätali (Michael D. Griffin, +2016).

Cirkev verí, že Jozef bol Bohom na jedinečnú úlohu v dejinách spásy pripravený a omilostený. „Pre všetky osobitné milosti, ktoré dostáva nejaký rozumom obdarený tvor, platí všeobecné pravidlo: Kedykoľvek si Boh vo svojej добрote vyberie niekoho na nejakú úlohu alebo do nejakého vyššieho stavu, dá mu všetky charizmy, ktoré takto vyvolená osoba nevyhnutne potrebuje pre svoju úlohu a ktoré ju veľmi vyznačujú“ (Bernardín Sienský, +1444).

Významný taliansky archeológ, Giovanni Battista de Rossi (+1894), ktorý sa preslávil výskumom starokresťanských katakomb, tvrdil, odvolávajúc sa na najstaršie zobrazenia sv. Jozefa (z prvých piatich storočí), že Jozef nie je ani raz zobrazený ako starý človek, ale len ako mladý alebo zrelý muž. Preto aj novoveká teológia je presvedčená, že Jozef bol ako mladý človek považovaný za Ježišovho otca (Giuseppe Passamonte, +2009).

V marci 2017 bola zverejnená fotografia nazaretského hrobu z 1. stor., ktorý bol už v 2.-3. stor. považovaný za dôležitý, lebo nad ním stála byzantská kresťanská stavba. Keďže sa hrob nachádza asi 20 metrov pod dnešným povrchom zeme a asi 100 metrov od Baziliky zvestovania v Nazarete, jestvujú domnienky, že ide o hrob sv. Jozefa. Avšak už križiaci našli tieto hroby prázdne (Blažej Štrba).

Apokryfy a legendy o Jozefovi

Okrem kánonických biblických správ hovoria o Jozefovi aj viaceré prastaré apokryfy (podvrhnuté spisy) a legendy. Medzi najhlavnejšie patria nasledujúce tri diela: *Protoevanjelium Jakubovo*, *Evanjeliium detstva* /od Tomáša Izraelitu/, *História Jozefa tesára (stolára)* /alebo *Legenda Jozefa tesára (stolára)*/. Ďalšie dve (nižšie spomínané) legendy sú len vydarenou sumariáciou predchádzajúcich diel.

Protoevanjelium Jakubovo bolo napísané okolo r. 140 (posledná redakcia v 4. stor.). V celosti bolo dielo objavené (gr. originál) v r. 1958; má 25 kapitol. Jozef je v ňom predstavený ako starý vdovec so šiestimi deťmi (štyria synovia a dve dcéry), ktorý si vzal mladú Máriu za manželku. Idea vekom starého Jozefa – vdovca ovplyvnila hagiografiu na niekoľko storočí. Podľa spisu Jozef starostlivo bdel aj nad Ježišom aj nad Máriou a jej panenstvom.

Evanjeliové texty nijako nepotvrdzujú mienku o Jozefovi – vdovcovi. Skôr ju vyvracajú. Keby mal Jozef staršie deti, neodišiel by od nich bývať z Nazareta do Betlehema. Keby mal iné deti neemigroval by ani do Egypta a po smrti Herodesa Veľkého (+4 pr. Kr.) by neuvažoval o bývaní v Judei – inklinoval by ku svojim deťom (Rajmund Ondruš, +2011).

Evanjeliium detstva (od Tomáša Izraelitu) je koptský gnostický spis, preto ho Cirkev hneď odmietla a neprijala. Pochádza najneskôr z 2. stor. Podľa stránky The Fathers of the Church toto evanjelium nie je totožné so sýrskym apokryfom *Tomášovho evanjelia*. *Evanjeliium detstva* sa zachovalo v dvoch verziách – v gréckej a sýrskej; má 32 kapitol. Opisuje Ježišovo detstvo (od jeho 5. do 12. roku) a úlohu Jozefa; pritom veľa čerpá z kánonických evanjelií a tiež z tej náboženskej tradície, ktorá vytvorila *Protoevanjelium Jakubovo*.

História Jozefa tesára (stolára) /alebo *Legenda Jozefa tesára (stolára)*/ bola napísaná v Egypte; jej najstaršia časť je zo začiatku 5. stor. (Edward Staniek); konečná redakcia asi z konca 6. alebo zo začiatku 7. stor.; má 32 kapitol. Zachovala sa v dvoch verziách – v koptskej a arabskej; arabská je staršia. Sám Ježiš rozpráva učeníkom na Olivovej hore o svojom pestúnovi Jozefovi, najmä o jeho zbožnej smrti (Rafał Zarzeczny).

Časť tohto apokryfu sa číta na sviatok sv. Jozefa v Koptskej pravoslávnej cirkvi. Apokryf opakovane zdôrazňuje, že Jozef zomrel ako 111 ročný. Avšak tento údaj nemožno pokladať za reálnu dĺžku jeho života. Aj iné (biblické či nebiblické) texty tej doby, majú údaje ohľadom veku

osôb, teda počtu rokov ich života, skreslené. Blízky východ bol pod veľkým mezopotámskym vplyvom, kde sa „veľkosť osobnosti“ vyjadrovala „dĺžkou veku“. Veľkí muži Mezopotámie vraj mali aj tisíc, ba aj desaťtisíc rokov (Tomáš Novotný). Toto zmýšľanie sa odzrkadlilo aj v *História Jozefa tesára*, ktorá chcela Jozefa značne vyzdvihnúť.

Sýrske evanjelium detstva (alebo *Arabské evanjelium detstva*) vzniklo v priebehu 6. stor. a patrí medzi posledné apokryfy snažiace sa pestro opísať podrobnosti z Ježišových mladých rokov. Je vydarenou kompiláciou predchádzajúcich diel a v troch častiach ponúka legendárne čítanie: Narodenie Ježiša – založené na *Protoevanjeliu Jakubovom*. Zázraky počas úteku do Egypta – založené len na miestnych tradíciách. Zázraky Ježiša ako chlapca – založené na *Evanjeliu detstva* (od Tomáša Izraelitu).

Evanjelium podľa Pseudo – Matúša (alebo *Evanjelium detstva podľa Matúša*) je apokryf napísaný asi medzi r. 600 až 625. Aj toto evanjelium „detstva Ježiša“ sa snaží pestro opísať podrobnosti z Ježišových mladých rokov. V mnohom je však závislé na starších apokryfoch, najmä na *Protoevanjeliu Jakubovom* a na *Evanjeliu detstva* (od Tomáša Izraelitu). Podľa viacerých odborníkov je dielo literárnym spojením spomínaných starších diel.

Jozefovo manželstvo a otcovstvo pred zákonom

Jozefovým zasnúbením a svadbou (Židia uzatvárali manželstvo dvoma obradmi, medzi ktorými bol predpísaný odstup jedného roka) začala jeho veľká úloha v dejinách spásy. Duchovná a náboženská veľkosť Jozefa spočíva v jeho dôvernom vzťahu k Ježišovi – Božiemu Synovi a vzťahu k Márii – Božej Matke.

Sväté písmo

Mt 1, 16: „Jakub mal syna Jozefa, manžela Márie, z ktorej sa narodil Ježiš, nazývaný Kristus.“ Por. *Lk 2, 4*; *Lk 2, 16*. Exegéza: Rodina Jozefova aj rodina Máriina (najmä ich otcovia), podľa uznávaných zvykov, svojich dvoch mladých ľudí skoro zasnúbili. Spočiatku nemohli vôbec vedieť, že manželský zväzok Jozefa a Márie bude – z Božej vôle a jeho špeciálneho zásahu – celkom výnimočný a jedinečný v dejinách spásy.

Mt 1, 18-20, 24: „S narodením Ježiša Krista to bolo takto: Jeho matka Mária bola zasnúbená s Jozefom. Ale skôr, ako by boli začali spolu bývať, ukázalo sa, že počala z Ducha Svätého. Jozef, jej manžel, bol človek spravodlivý a nechcel ju vystaviť potupe, preto ju zamýšľal potajomky prepustiť. Ako o tom uvažoval, zjavil sa mu vo sne Pánov anjel a povedal: Jozef, syn Dávidov, neboj sa prijať Máriu, svoju manželku, lebo to, čo sa v nej počalo, je z Ducha Svätého... Keď sa Jozef prebudil, urobil, ako mu prikázal Pánov anjel, a prijal svoju manželku.“

Zdá sa, že hlavným dôvodom, prečo chcel Jozef Máriu prepustiť, bolo „Božie tajomstvo“, ktoré sprevádzalo Máriu a Jozef ho správne vycítil. Domnieval sa teda, že on na takéto „Božie dievča“ nemá nárok (Karl Rahner, +1984). Ale Boh zasiahol. Mladý, no osobne a duchovne vyzretý Jozef (mal asi 16 rokov), sa na Božie slovo rozhodol žiť toto „tajomstvo“ v špeciálnom manželstve. To, že Boh mohol komunikovať s Jozefom „vo sne“ dokazuje, že Jozef bol natoľko vyspelý, že vedel sny (bežné a Božie) dobre rozlišovať.

Ohľadom Jozefovej spravodlivosti (hebr. saddik - priamy, rovný, spravodlivý) exegéti ponúkajú dve vysvetlenia:

1. Jozef bol spravodlivý, lebo zachovával mojžišovský zákon; ale zároveň bol aj ľudský a ohľaduplný, a preto chcel Máriu tajne prepustiť, por. Justín (+165), Ján Zlatoústý (+407), Ambróz (+397) a Augustín (+430). Znamenalo to dať Márii rozvodový list len pred dvoma svedkami (Paul Gaechter, +1983).

2. Jozef bol spravodlivý v tom zmysle, že spoznajúc vznešené Máriino tajomstvo bol plný bázne a pokladal sa za nehodného vziať si Máriu, a preto ju chcel potajomky prepustiť, por. Origenes (+253), Efrém Sýrsky (+373), Bazil Veľký (+379) a Hieronym (+420).

Scholastický teológ Albert Veľký (+1207) učil, že titul „spravodlivý muž“ obsahuje všetky Jozefove vlastnosti (oba pohľady), celý Jozefov „obraz“ (por. Ž 1), v čom sa zhodujú aj dnešní teológovia (pápež Benedikt XVI., 2005-2013). Keby dal Jozef Márii priepustný (rozvodový) list, ich zasnúbenie (plánované manželstvo) by legálne zaniklo. Keď Jozef o prepustení ešte len „rozmyšľal“, Pán Boh rozhodol inak. Vidno, že Jozef svoje úvahy o prepustení Márie nepovedal rodičom; veď jeho otec by to musel podľa práva aj vedieť aj zariadiť.

Matúšov komentár zdôrazňuje, že Jozef urobil svadbu (druhý obradný stupeň židovského manželstva) z poslušnosti voči Bohu: „Prijal svoju manželku“ (v. 24). Isté je, že pritom sa Jozef úplne odovzdal do Božej vôle. Iba týmto spôsobom sa dajú pochopiť zámery Najvyššieho – t.j. „počatie dieťaťa z Ducha Svätého“ (v. 20), a to v manželstve, ktoré práve on – Jozef uzatvára s Máriou. Tak sa ich manželstvo stalo integrálnou súčasťou výnimočného tajomstva vtelenia Božieho Syna (Stanisław Harežga).

Mt 1, 25: „(Jozef) nepoznal (Máriu), kým neporodila syna; a dal mu meno Ježiš.“ Exegéza: Biblické „poznať“ ženu, znamená mať s ňou pohlavný styk (por. Gn 4, 1). Matúš zámerné zaznačil túto vetu, lebo hneď – po privedení manželky do domu – mali mať manželia pohlavný styk (por. Gn 29, 21-23; Sdc 14, 10), no v tomto prípade to tak nebolo. Slovo „kým“ alebo „až“ neznamená, že neskôr Jozef svoju manželku Máriu „poznal“, ale to, že Panna ostala nedotknutá. Pretože slovo „kým“ sa v aramejčine nepoužívalo na predelenie času (por. Gn 8, 7; Ž 72, 7). Boh dal Jozefovi za úlohu to, čo bežne patrí každému otcovi – dať dieťaťu meno. Jozefovi bol význam „otcovstva“ odhalený vo chvíli jeho zvestovania (Mt 1, 21). Tým, že Jozef dáva dieťaťu meno, tým vyhlasuje svoje vlastné zákonné otcovstvo nad Ježišom a tým, že vyslovil dané meno, ohlásil poslanie tohto dieťaťa ako Spasiteľa (por. exhort. *Redemptoris custos* 12).

Lk 2, 48: „Syn môj, čo si nám to urobil? Pozri, tvoj otec i ja sme ťa s bolesťou hľadali.“ Exegéza: Jozef nebol prirodzeným – biologickým otcom Ježiša, ani skutočným otcom Ježiša (tým bol Boh Otec); Jozef bol iba jeho zákonitým otcom – pestúnom, por. Lk 3, 23.

Tradícia

Po teologickej stránke bola prvotná Cirkev primárne zameraná na otázky Kristovho božstva a jeho spásneho diela. Preto v patristickom období, ako aj v ranom stredoveku, sa teológia venovala svätému Jozefovi len okrajovo (Wojciech Hanc, Bogusław Migut). Otcovia staroveku spomínali Jozefa pri exegéze biblických textov Ježišovho detstva, napr. Justín (+165), Irenej (+202), Origenes (+253), Efrém Sýrsky (+373), Ján Zlatoústý (+407), Hieronym (+420), Augustín (+430), Peter Chryzológ (+450) a i.

Ignác Antiochijský (+117; Efezanom napísal list v Smyrne cestou na popravu do Ríma): „Kniežaťu tohto sveta bolo skryté Máriino panenstvo a jej pôrod, podobne aj Pánova smrť: tri významné tajomstvá, ktoré sa odohrali v Božom tichu“ (*List Efezanom* 19, 1). „Zmysel panenstva“ (vo Svätej rodine) je prístupný iba viere, ktorá ju vidí vo vzájomnom súvisi ďalších Kristových tajomstiev – od jeho vtelenia až po jeho Veľkú noc.

Irenej (biskup a mučeník; +202; dielo proti bludom bolo napísané po r. 177): „Potom, keď už Jozef nemal žiadnu pochybnosť, prijal Máriu a radostne sa podrobil všetkému, čo bolo treba k výchove Krista“ (*Adversus haereses* IV, 23, 1).

Origenes (+253; homílie písal po celý život): „Jozef je tým, koho si Boh vyvolil, aby bol strážcom Pánovho narodenia“ (por. *Homilia XIII. in Lucam* 7). „Prvé sčítanie celého sveta sa konalo za vlády cisára Augusta a medzi inými išiel aj Jozef, aby sa dal zapísať spolu so svojou manželkou Máriou, ktorá bola v požehnanom stave“ (*Homilia XI. in Lucam* 6).

Efrém Sýrsky (exegéta a básnik; +373; literárne bol najviac činný do r. 367, pokiaľ jeho rodné mesto Nisibis neobsadili Peržania): „Vznešený tesárov syn vztýčil svoj kríž nad podsvetie, ktoré všetko pohlcovalo, a preniesol aj ľudské pokolenie do domu života. A tak, ako skrze drevo rajského stromu padlo ľudské pokolenie na najnižšie miesto, na dreve kríža prešlo do domu života“ (*Sermo de Domino nostro*).

Anonym zo 4. stor. napísal: „Záväzky, ktoré prijali Panna Mária a Jozef ako snúbenci, sú dôvodom k tomu, že Jozef môže byť nazývaný otcom; otcom, ktorý nespodil“ (*De Margarita*).

Augustín (+430; spis o manželstve napísal v r. 418): „Z dôvodu ich verného manželstva si obaja zaslужujú, aby boli nazývaní Kristovými rodičmi, nielen jeho matka, ale i jeho otec. Bol rodičom rovnakým spôsobom, akým bol matkiným manželom: v myslí, nie telom“ (*De nuptiis et concupiscentia* I, 11, 12). „Mária, ktorá si bola dobre vedomá, že Krista nepočala ako dôsledok manželského vzťahu s Jozefom, ho tiež nazýva Ježišovým otcom“ (*Sermo* 51, 10, 16).

Lev Veľký (pápež v r. 440-461; ochranca pravej viery, diplomat; zachovalo sa asi 150 jeho listov, napísané boli po r. 440): „Zbytočne by sme hovorili, že náš Pán, syn blahoslavenej Panny Márie, je pravý a dokonalý človek, keby sme neverili, že ako človek pochádza z rodu, o ktorom hovorí evanjelium. Matúš totiž hovorí: Rodokmeň Ježiša Krista, syna Dávidovho, syna Abrahámovho (*Mt* 1, 1); a rad-radom pokračuje v jednotlivých generáciách ľudského rodokmeňa až po Jozefa, ktorému bola Pánova matka zasnúbená“ (*Epistula* 31, 2-3).

Otcovia, najmä Ambróz (+397) a Augustín (+430), učili o pravom manželstve medzi Máriou a Jozefom (okrem intímneho vzťahu).

Prvá zachovaná monografia o Jozefovi pochádza od Augustína. Vyzdvihol v nej Jozefovo panenstvo, čnosti (por. *Ž* 1, 1-6) a úlohu „otca pred zákonom“ (por. *Sermo* 51).

Rozumová úvaha

Jozef z Dávidovho rodu (por. *Lk* 1, 27; *Mt* 1, 20) bol remeselníkom (gr. tekton), ktorý ovládal rôzne práce od dreva (por. *Mt* 13, 54-55; Adam T. Bradford). Podľa starej židovskej obyčaje (rešpektujúc vek dospievania chlapca – 15-16 rokov) rodičia zasnúbili Jozefa s Máriou (rešpektujúc vek dospievania dievčaťa – 11-12 rokov).

Podľa židovského práva musel snúbenc vedieť o každom vážnom sľube (resp. osobnom rozhodnutí) svojej nevesty (Rajmund Ondruš, +2011). Tomáš Akvinský (+1274) vysvetľoval: „Nemyslíme, že (Mária) Matka Božia sľúbila úplné panenstvo skôr, ako sa zasnúbila s Jozefom, hoci bolo jej túžbou; predsa v tomto podriadila svoju vôľu Božiemu rozhodnutiu. Potom však, keď dostala snúbenca, ako to vyžadovali mravy tej doby, zároveň s ním urobila sľub panenstva“ (*Theologická summa* III., 28, 4). Od r. 1996 sa namiesto výrazu „sľub panenstva“ používa presnejší výraz „rozhodnutie pre panenstvo“ (Ján Pavol II., dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginitá*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*).

Osobným rozhodnutím snúbencov (žiť v manželstve panensky) a panenským počatím Ježiša z Ducha Svätého v Márii, začalo aj Jozefovo vnútorné preporodenie. Iba Božia láska, ktorá sa skrze Ducha Svätého rozlieva v ľudských srdciach (por. *Rim* 5, 5), formuje každú ľudskú lásku k dokonalosti. Táto Božia láska tiež stvárnjuje – úplne výnimočným spôsobom – lásku medzi týmito manželmi, keď v nej prehlbuje každú ľudskú hodnotu a krásu. Toto všetko umocňuje výnimočné sebadarovanie, zmluvu medzi osobami a skutočné spoločenstvo vytvárané podľa vzoru Najsvätejšej Trojice (por. exhort. *Redemptoris custos* 19, 20, 26).

Presne po roku si Jozef v svadobnom sprievode odviezol Máriu do domu (Paul Gaechter, +1983; Rajmund Ondruš, +2011; Michael D. Griffin, +2016). Mária i Jozef patrili k národu, v ktorom bolo manželstvo povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967).

Jozef bol nazývaný Ježišovým otcom, ale nie v tom zmysle, že by Ježiša splodil, ale preto, že pred zákonom vystupoval ako jeho otec (ochraňoval, staral sa, formoval Ježiša) a bol živiteľom Svätej rodiny. Jozef si vzhľadom na Ježiša verne a zodpovedne plnil úlohu otca a mal pred

Ježišom špeciálnu autoritu, ktorej sa Boží Syn slobodne podriadil (*Lk 2, 51*). Jozef bol pre rastúceho Ježiša obrazom nebeského Otca. Ježiš neskôr použil práve tento výraz „abba – otec“ (por. *Mt 6, 3; Lk 4, 16*), keď sa obracal na svojho skutočného Otca v nebi.

Magistérium

Istá náuka: „Jozef bol ženíchom a manželom Panny Márie.“

Por. *Mt 1, 19n; KKC 437*; exhort. *Redemptoris custos* 2-3. Apoštolská exhort. pápeža Jána Pavla II. (+2005) *Redemptoris custos* z r. 1989 obsahuje ucelenú cirkevnú náuku o svätom Jozefovi.

Jozef nebol ani biologický, ani skutočný, ale len zákonitý otec Ježiša, por. *Mt 1, 19-20; Lk 2, 48*. Jozef vynikajúco splnil „úlohu otca“ voči Ježišovi najmä tým, že legalizoval jeho vtelenie, že mu dal meno, že bol hlavou Svätej rodiny, že chránil a zabezpečoval Svätú rodinu.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že manželstvo Márie a Jozefa bolo skutočné, ale bez rozmeru pohlavnosti (por. *Theologická summa* III., 20, 2). Úplná obeta, v ktorej Jozef podriadil celú svoju existenciu požiadavkám Mesiáša, sa stáva pochopiteľnou len vo svetle jeho duchovného života. Vďaka „duchovnu“ dostával Jozef usmernenia a útechy, ktoré mu prinášali pochopenie a silu robiť také mužné rozhodnutia, akým je dať celkom svoju slobodu k dispozícii Božím zámerom. Jozef veľkodušne poskytol Bohu svoje legitímne ľudské povolanie a svoje manželské šťastie. Prijal podmienky, zodpovednosť a bremeno rodiny (por. exhort. *Redemptoris custos* 26).

Istá náuka: „Jozef bol Ježišov otec pred ľuďmi a pred zákonom.“

Por. *Mt 1, 20-21; Lk 2, 48; 3, 23*. Exhort. *Redemptoris custos* 8 a 16.

Vďaka manželskému zväzku, ktorý zjednotil Máriu a Jozefa, je syn Márie aj Jozefovým synom. Boh Jozefa ustanovil za hlavu Svätej rodiny ako verného a múdreho služobníka, aby sa otcovsky staral o jeho jednorodeného Syna. Jozef urobil zo svojho života službu a obeť tajomstvu vtelenia a vykúpenia (*RC 8*).

Staršia literatúra nazvala túto Jozefovu úlohu slovom „pestún“. Exhortácia *Redemptoris custos* a súčasný *KKC* toto slovo nespomínajú. Poukazujú na Jozefove otcovské povinnosti, ktoré si on verne plnil a volajú ho „vychovávateľ a opatrovateľ“ (por. *RC 16*). Ježiš Jozefa poslúchal a venoval mu svoju úctu a oddanosť (por. *Lk 2, 51*; enc. *Quamquam pluries*, s. 178). Boh dal Jozefovi popri otcovskej autorite nad Ježišom i účasť na otcovskej láske, ktorá má svoj pôvod v Otcovi, „od ktorého má meno každé otcovstvo na nebi i na zemi“ (*Ef 3, 15; RC 8*).

Odborníci, jozefológovia, hľadajú najlepší výraz, ktorým by bolo možné pomenovať Jozefovu úlohu voči Ježišovi (por. exhort. *Redemptoris custos* 3, 7, 8, 16, 24). Augustín navrhol výraz „panický otec“. Z vnútornej stránky veci je výraz vhodný, lebo Jozef Ježiša telesne nepočal a Jozef ostal po celý život panenský. Pritom Jozef je „otec“ – pred zákonom, pred ľuďmi – aj vo všetkých svojich povinnostiach (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 8; Jacques B. Bossuet, +1704; Francis L. Filas, +1985; Michael D. Griffin, +2016).

Istá náuka: „Jozef pred i po pôrode Ježiša rešpektoval panenstvo Panny Márie.“

Por. *Mt 1, 18-19, 24; KKC 497-498*; súvis s dogmou o trvalom panenstve Márie; Druhý carihradský koncil, r. 553, tituloval Matku Božiu ako „vždy Panna“; *DH 422, 427, 437*.

Pápež Ján Pavol II. (1978-2005), podľa stálej cirkevnej tradície, dňa 21.8.1996 vyhlásil (por. *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*), že rozhodnutie pre panenstvo (termín „rozhodnutie“ použil namiesto slova „sľub“) urobil aj Jozef nielen Mária. Pápež to odôvodnil tak, že Mária i Jozef dostali podiel na tajomstve vtelenia a s „týmto podielom“ aj spojenú milosť žiť spoločne dar panenstva v manželstve (por. exhort. *Redemptoris custos* 7, 18, 26). Okrem toho podľa zvykového židovského práva musel snúbenec vedieť o každom vážnom rozhodnutí svojej nevesty (Rajmund Ondruš, +2011). Iba tak je možné, že Jozef a Mária už počas zasnub prijali rozhodnutie žiť spolu panensky. Tomuto sľubu ostali verní (Michael D. Griffin, +2016). Takýto typ výnimočného „jozefovského“ manželstva je však pochopiteľný iba v súvislosti s celkovým spásaným Božím plánom a v dimenziách vysokej duchovnosti.

Istá náuka: „Jozef bol panicom po celý život.“

Por. *Mt* 1, 18-19, 24; *KKC* 497-498; exhort. *Redemptoris custos* 7, 18, 20, 26; pápež Ján Pavol II. (+2005) dňa 21.8.1996 – *L'unionne verginale di Maria e Giuseppe*.

Dôvody Jozefovho panenstva sú, podobne ako u Márie, dva: - úplná oddanosť Bohu; - silné odhodlanie vo všetkom plniť Božiu vôľu. Napokon, Jozef z lásky k Bohu a Márii, rešpektoval jej osobné rozhodnutie „ostať navždy pannou“. Zmyslom a náplňou jedinečného panenského manželstva Jozefa a Márie bolo zabezpečiť zákonité rodinné prostredie pre rast a výchovu vteleného Božieho Syna v danom čase (plnosť času, por. *Gal* 4, 4) a v danej krajine (Palestína, por. *Dt* 11, 12; *Hebr* 11, 9-10; Stanisław Harężga).

Keď Jozef zistil požehnaný stav svojej ženy, pochopil význam *Písma*: „Hľa, Panna počne a porodí Syna a dajú mu meno Emanuel“ (*Iz* 7, 14; *Mt* 1, 24). Jozefova panenstvo poslúžilo Mesiasovi, aby sa narodil z panenskej matky a aby sa tento zázrak ukryl pred nepovolnými očami (Blanca Castilla de Cortázar).

Viera v panenské počatie Ježiša nevznikla z nejakej pohanskej mytológie, ani z nijakého prispôsobenia sa ideám tej doby. Panenské počatie Ježiša patrí k podstate jeho vtelenia. Zmysel takéhoto počatia natrvalo ostáva prístupný iba viere; a tá ju vidí vo vzájomnom súvisi, v celku Kristových tajomstiev od jeho vtelenia až po jeho Veľkú noc (por. *KKC* 498).

Námietky proti panenstvu Márie a Jozefa

Niektorí starší biblisti nehľadiac na orientálny spôsob vyjadrovania, ako podotkol Paul Gaechter (+1983), vzniesli námietky proti trvalému panenstvu Márie a Jozefa:

- 1) Novozákonné texty viackrát spomínajú Ježišových „bratov a sestry“ (por. *Mt* 12, 46-50; 13, 53-56; *Mk* 3, 31-35; 6, 1-3; *Lk* 8, 19-20; *Jn* 2, 12). Vysvetlenie: ide o blízkych príbuzných Ježiša (por. *Gn* 13, 8; 14, 16; 29, 15 a i.; Rajmund Ondruš, +2011); *Písmo* ich však nikdy nevolá synmi alebo dcérami Márie.
- 2) Porodila „prvorodeného“ syna (por. *Lk* 2, 7). Vysvetlenie: výraz „prvorodený“ mal právnický význam; automaticky to neznamenal, že po ňom boli aj iné, druhé deti. V Egypte sa našiel náhrobok zo staroveku, na ktorom bolo napísané, že „zomrela pri pôrode prvorodeného“.
- 3) Matúš napísal, že Jozef Máriu „nepoznal“, kým neporodila syna (por. *Mt* 1, 25). Vysvetlenie: do pôrodu ju nepoznal; to však neznamená, že po pôrode ju „poznal“; ide o čisto semitské vyjadrovanie niečoho, čo sa nikdy neuskutočnilo – por. 2 *Sam* 6, 23: „Michol bola bezdetná, kým nezomrela.“

Panenská Mária a Jozef predstavujú dokonalých zasvätených Bohu. Cirkev sa pod žiadnou zámienkou nemôže zriecť zasväteného života, lebo on výrečným spôsobom vyjadruje osobitnú „snubnú“ prirodzenosť Cirkvi. Z nej sa rodí zápal a sila ohlasovať evanjelium. Zasvätení sú potrební, aby predstavovali aj otcovskú tvár Boha aj materskú tvár Cirkvi. Cirkev potrebuje zasvätené osoby, ktoré prv než sa podujmú na službu v tej či onej šľachetnej veci, dovoľia Božej milosti, aby ich premenila a prispôsobila prikazom evanjelia (exhort. *Vita consecrata* 105).

Kvality Jozefovho manželstva

Katolícka cirkev o Jozefovom manželstve učí (Stanisław Harężga):

1. Manželstvo Jozefa a Márie bolo uzatvorené podľa židovských nábožensko-tradičných zvyklostí.

Jozef a Mária patrili k národu, v ktorom bolo manželstvo povinnosťou (Adrienne von Speyer, +1967). Brali sa dvojstupňovým obradom – zásnuby (asi v r. 9. pr. Kr.) a svadba (asi v r. 8. pr. Kr.) – v takom prostredí a takej duchovnej atmosfére, kde sa medzi zásnbami (kidduszin) a svadbou (nissuin) pohlavne nežilo (por. *Mt* 1, 19).

2. Manželstvo Jozefa a Márie bolo panenským počatím Ježiša natrvalo pretransformované.

Počas ročného obdobia (zasnúbenie – svadba) vyšlo najavo, že panenská manželka Mária (asi 9 mesiacov po zásnubách) počala dieťa a Jozef, panenský manžel, dobre vedel, že on nebol príčinou tohto počatia. Exegéti predpokladajú, že tajomstvo panenského počatia Mária oznámila svojej matke, sv. Anne. Ona, nakoľko mala dostatočnú úctu i autoritu, to mohla povedať Jozefovi (Paul Gaechter, +1983) – manželovi podľa práva, lebo jemu sa to muselo oznámiť (Stanisław Harežga). Počatie Ježiša v Márii bolo mimoriadnym a jedinečným Božím zásahom – „Mária počala z Ducha Svätého“ (por. *Mt* 1, 18). Navonok ich manželstvo ďalej vyzeralo celkom obyčajne, avšak v skrytosti – kvôli jedinečnému tajomstvu panenského vtelenia – bolo ich spolužitie v podstate celkom výnimočné. Obaja, po zásahu Božej milosti, zachovávali v manželstve ustavičné panenstvo (por. *Mt* 1, 19-20, 24; Ján Pavol II., r. 1996).

3. Manželstvo Jozefa a Márie dokonale splnilo úlohu materstva a otcovstva vzhľadom na Ježiša.

Jozef pochopil, že on a jeho manželstvo s Máriou má jedinečný (a viac už nikdy neopakovateľný) význam v dejinách spásy. Nepovedal ani slovo, ale po zvláštnom „zvestovaní“ (por. *Mt* 1, 20) dal aj on, tak ako predtým Mária, Bohu svoje životné „áno“. Dal ho s praktickou mužskou odvahou a hneď prikrčil k právnej finalizácii svojho manželstva.

Tomáš Akvinský (+1274) trojnásobne (pre Krista; pre Máriu; pre nás) odôvodňoval význam legálneho manželstva Jozefa a Márie (por. *Theologická summa* III., 29, 1):

- a) Pre Krista Pána to bolo vhodné: - aby sa zabránilo pohoršeniu z hrišnej nelegitimity; - kvôli bežnému rodokmeňu (po otcovi); - kvôli otcovskej a spoločenskej ochrane; - kvôli riadnej rodinnej výchove a hmotnému zabezpečeniu.
- b) Pre Máriu to bolo vhodné: - aby nebola zhanobená a potrestaná pre smilstvo; - aby sa mal kto o ňu legitímne starať a chrániť ju.
- c) Pre veriacich kresťanov to bolo vhodné: - kvôli Jozefovmu špeciálnemu svedectvu, že Mária je Panna; - aby sa odstránil dôvod (t.j. neposkytla možnosť hrišným ľuďom) zakrývať smilstvo; - aby sa zvýšila dôstojnosť panenstva i manželstva; - kvôli Cirkvi, ktorá je tiež – panenská nevesta i matka.

Keďže medzi Jozefom a Máriou bol uzatvorený manželský zväzok, niet pochyb o tom, že Jozef sa k dôstojnosti Božej Matky priblížil tak, ako žiaden iný človek. Z ich legálneho manželstva pramení osobitná Jozefova dôstojnosť i jeho práva týkajúce sa Ježiša. Z toho, že manželstvo je najvyšším stupňom spoločenstva a priateľstva, ku ktorého podstate patrí spoločenstvo dobier, vyplýva, že keď Boh dal Márii za manžela Jozefa, nedal jej ho len ako životného spoločníka, svedka jej panenstva a ochrancu jej cti; dal jej ho aj preto, aby Jozef mohol mať účasť na Máriinej vlastnej vznešenej veľkosti, por. pápež Lev XIII., enc. *Quamquam pluries* z r. 1889.

Pápež Pavol VI. (+1978) vyhlásil: „V kulminujúcej chvíli dejín spásy, keď Boh zjavuje svoju lásku k ľudstvu prostredníctvom daru Slova, manželstvo (Jozefa a Márie) v úplnej slobode realizuje manželské sebadarovanie... V tomto veľkom úsilí o obnovenie všetkých vecí v Kristovi sa manželstvo – očistené a obnovené – stáva novou skutočnosťou, sviatosťou Novej zmluvy. Tu, na prahu Nového zákona, ako aj na začiatku Starého zákona, stoja manželskí partneri. Ale zatiaľ čo manželstvo Adama a Evy sa stalo zdrojom zla, ktoré obklopilo celý svet, manželstvo Jozefa a Márie je vrcholom, ktorého svetlo žiari po celej zemi. Spasiteľ začal prácu spásy z tohto panenského a svätého zväzku, v ktorom sa prejavuje jeho všemocná vôľa očistiť a posväcovať rodinu, túto svätýňu lásky a kolísky života“ (4. mája 1970; AAS 62 /1970/, 431).

Jozef – ženích a manžel

Prijat' pravdu, že Jozef bol manžel Panny Márie, nie je žiaden problém, pretože je jasne doložená biblicky aj cirkevným magistériom, por. *Mt* 1, 19n; *KKC* 437; exhort. *Redemptoris custos* 2-3.

Otázka znie, či je správne používať na Jozefa aj výraz „ženích“. Ved' „ak je Jozef manžel, tak už nie je ženích“ (manžel je ženatý muž; ženích, snúbenec je budúci manžel). Po právnej

stránke manžel už nie je ženích. Avšak na výraz „ženích“ možno v teológii pozerat' aj inak, nie len občiansko-právne. Výraz „ženích“ možno chápať v súvislosti so starovekou paralelou (prirovnanie, podobnosť) medzi Máriou a Cirkvou, ktorú často rozvíjali starí cirkevní otcovia (Hugo Rahner, +1968) aj posledný koncil.

Druhý vatikánsky koncil (1962-1965) opísal vzťah medzi Máriou a Cirkvou v konštit. *Lumen gentium*. Mária je po svojom Synovi najdokonalejším obrazom slobody a oslobodenia ľudstva i vesmíru, Mária je celá svätá (konštit. *LG* 59, 56); Mária je najvynikajúcejšou, jedinečnou členkou Cirkvi (konštit. *LG* 53) a zároveň je príkladným typom, predobrazom Cirkvi (konštit. *LG* 63). Cirkev je teda anticipovaná (zosobnená) v Márii a Mária, ako neuzatvorená do seba, nosí v sebe tajomstvo Cirkvi (Jozef Ratzinger). Ak má Cirkev Ženicha – Krista (por. *Zjv* 21, 2; *Jn* 3, 29; *Lk* 5, 34), tak je vhodné, aby Mária – predobraz Cirkvi, mala tiež ženicha – Jozefa. Takto, v rámci spomínanej paralely a symboliky kresťania neraz (najmä v liturgii) používajú na Jozefa aj výraz „ženích“.

To sa, napokon, odzrkadľuje aj v exhort. pápeža Jána Pavla II. (1978-2005) *Redemptoris custos* z r. 1989 (latinský originál v *AAS LXXXII* /1990/, 5-34), v ktorej je výraz ženích, snúbenec (lat. sponsus) použitý 36 krát a výraz manžel (lat. coniunx, maritus) je použitý 46 krát.

Jozefovo legálne otcovstvo

Jozef bol pred spoločnosťou dokonalým otcom Ježiša (por. *Lk* 2, 48). Jozef nebol Ježišovým biologickým otcom, lebo Mária počala z Ducha Svätého (por. *Mt* 1, 19-24); nebol ani Ježišovým skutočným otcom, lebo Bohočlovek Ježiš má iba jedného Otca – v nebi (por. *Mt* 16, 17). Jozef bol Ježišovým otcom pred zákonom (por. *Lk* 2, 33) a pred ľuďmi (por. *Mt* 13, 55).

Jozef je „vovedený do tajomstva Máriinho materstva“; Jozefa je, napriek jedinečnému tajomstvu, manželom Márie; Jozef je tým, komu posol zveruje úlohu pozemského otca vo vzťahu k Máriinmu synovi; Jozef preukázal podobnú ochotu vôle ako Mária (exhort. *Redemptoris custos* 3); Jozef uveril najčistejšou poslušnosťou viery (por. *Rim* 1, 5; 16, 26; 2 *Kor* 10, 5-6) a to ho „výnimočným spôsobom zjednotilo s Máriinou vierou“ (por. *RC* 4); Jozef sa – rovnako ako Mária – stal výnimočným ochrancom tajomstva „od vekov skrytého v Bohu“ (*Ef* 3, 9), v rozhodujúcom momente dejín, ktorý Pavol nazýva „plnosťou času“ (*Gal* 4, 4-5).

„Navykaj chlapca na životnú dráhu, ktorej sa mu treba pridržať, a neodchýli sa od nej ani v starobe“ (*Prís* 22, 6). Jozef mal významnú úlohu na Ježišovom raste, na výchove tej doby, na zabezpečení jedla, odevu a na jeho vzdelávaní v Zákone a v remesle, v súlade s povinnosťami určenými otcovi (por. *RC* 16).

Jozef bol akýmsi pozemským tieňom Boha Otca, ktorý verne, podľa Božej vôle, konal to, čo mal vo vzťahu k Ježišovi konať – starať sa. Jozef sa, vďaka svojej neporušenej vernosti, stal dokonalým pozemským obrazom Ježišovho Otca v nebi. Jozef nebol len pasívnym tieňom Otca, bol jeho živým obrazom (Placyd Ogórek). Dá sa povedať, že bol akoby „sviatosťou“ večného Otca.

Svätá rodina

Pán Boh chcel, aby sa Boží Syn, Ježiš Kristus, narodil a vyrastal v kruhu rodiny. Svätú rodinu tvoria – Ježiš, Mária a Jozef (exhort. *Marialis cultus* 5; exhort. *Redemptoris custos* 21).

Gal 4, 4: „Keď prišla plnosť času, Boh poslal svojho Syna, narodeného zo ženy.“ Exegéza: Počas veľkej časti svojho života žil Ježiš každodenný život bežnej manuálnej práce v židovskom náboženskom duchu. O tomto období je zjavené, že Ježiš bol „poslušný“ svojim rodičom a „vzrástal v múdrosti, veku a v obľube u Boha i u ľudí“, por. *Lk* 2, 51-52; *Sir* 3, 3n.

Mt 1, 20-21: „Jozef, syn Dávidov, neboj sa prijať Máriu, svoju manželku, lebo to, čo sa v nej počalo, je z Ducha Svätého. Porodí syna a dáš mu meno Ježiš; lebo on vyslobodí svoj ľud

z hriechov.“ Exegéza: Boží posol povedal Jozefovi, čo má robiť, keď sa obrátil na neho ako na „syna Dávidovho“. Práve Jozef musí titul „syn Dávidov“ oficiálne preniesť na Syna Márie, keď ju prijme do svojho domu a prijme aj jej dieťa ako svoje; tak utvoria riadnu rodinu. Jozef dal dieťaťu meno – Ježiš znamená „spása“ – a tak ho uznal za svoje, v súlade so židovským zákonom. Ak muž povedal „to je môj syn“, takýto akt bol verejne platný.

Lk 2, 48-51: „Syn môj, čo si nám to urobil? Pozri, tvoj otec i ja sme ťa s bolesťou hľadali! On im odpovedal: Prečo ste ma hľadali? Nevedeli ste, že mám byť tam, kde ide o môjho Otca? Ale oni nepochopili slovo, ktoré im hovoril. Potom sa s nimi vrátil do Nazareta a bol im poslušný.“ Exegéza: Mária uznávala Jozefovu úlohu v rámci Svätej rodiny, podobne aj Ježiš. Ježiš dobrovoľne plnil úlohu poslušného Syna.

Lk 3, 23: „Keď Ježiš začal účinkovať, mal asi tridsať rokov. A mysleli si, že je synom Jozefa, ktorý bol synom Héliho.“ Exegéza: V čase Ježišovho verejného vystúpenia (asi október r. 27 po Kr.) mal Ježiš 34 rokov (nar. v r. 7. pred Kr.). Ježiš verejne pôsobil – učil a evanjelizoval – asi od októbra r. 27 až do apríla r. 30 (Enrico Rodolfo Galbiati, +2004).

Odlíšné genealógie Ježiša (iné v poradí *Mt 1*: od Abraháma po Ježiša Krista; *Lk 3*: od Ježiša k Adamovi; iné v osobách), chcú – každá vlastným spôsobom – dokázať, že Ježiš je pravý človek a predpovedaný Spasiteľ sveta.

Tradícia

Otcovia Cirkvi na základe spoločného mena, a najmä podobných úloh – chrániť Božích vyvolencov, videli v Jozefovi Egyptskom prototyp Jozefa z Nazareta. Obaja sa vyznačovali prvou zbožnosťou a užitočným konaním.

Klement Rímsky (+101; list bol napísaný v r. 96): „Žezlo Božej velebnosti, náš Pán Ježiš Kristus, sa neobjavil s pyšnou a honosnou nádherou, hoci by tak mohol, ale v pokore“ (*List Korintčanom 16, 2*). „Každý, kto jasne uvažuje poznáva veľkolepé Božie dary dané Jakubovi... Od neho, podľa tela, pochádza Pán Ježiš“ (*List Korintčanom 32, 1-2*).

Irenej (+202; dielo proti bludom bolo napísané po r. 177): „Jozef prijal láskavú starostlivosť o Máriu a ochotne sa venoval Ježišovej výchove“ (por. *Adversus haereses IV, 23, 1*). „Preto Kristus prešiel aj každým obdobím (ľudského) života, aby tak všetkým vrátil spoločenstvo s Bohom“ (*Adversus haereses III, 18, 7*).

Bazil Veľký (biskup, otec východného mníšstva, liturgista; +379; regule sa skladajú z 80 predpisov mravnosti, napísal ich na sklonku života): „V živote spoločenstva sila Svätého Ducha, ktorú má jeden, prechádza zároveň na všetkých. Každý využíva nielen svoj dar, ale tým, že sa oň delí s inými, rozmnožuje ho a z ovocia darov iných sa teší ako z vlastných“ (*Regulae fusius tractate, Interrogatio 7*).

Augustín (+430; glosy a kázne sú z obdobia r. 396-416; spis o manželstve bol napísaný v r. 418): „Písmo zaznamenáva, že Ježiš nie je splodený z Jozefovho tela, a keďže Jozef je ustarostený nad pôvodom Máriinho tehotenstva, dostáva správu, že sa to udialo z Ducha Svätého. Napriek tomu Jozef nie je pozbavený otcovskej autority už od chvíle, keď dostáva úlohu dať dieťaťu meno“ (*Sermo 51, 10, 16*). „Z dôvodu ich verného manželstva si obaja zasluhujú, aby boli nazývaní Kristovými rodičmi, nielen jeho matka, ale i jeho otec. Bol rodičom rovnakým spôsobom, akým bol matkiným manželom: v mysli, nie telom“ (*De nuptiis et concupiscentia I., 11, 12*). „V Kristových rodičoch sa realizovali všetky dobrá manželstva – potomstvo, ktorým bol sám Pán Ježiš; vernosť, keďže nešlo o žiadne cudzoložstvo; sviatosť – lebo tu nebol žiadny rozvod“ (*De nuptiis et concupiscentia I., 11, 13*).

Historický vývoj kultu

Kult Svätej rodiny, v striktnom zmysle slova, siaha do 17. stor. Súvisí s vývojom pojmu rodina. V staroveku slovo „rodina“ znamenala široké spoločenstvo – všetkých pokrvných a dokonca aj tých, ktorí boli závislí „na hlave rodiny“ (teda nielen príbuzenstvo, ale aj služobníci-

tvu). Preto starovekí otcovia spoločenstvo, ktoré tvorili Ježiš, Mária a Jozef nevolali rodina, ale nazaretská „trojica“. Keď však Augustín (+430) rezervoval pojem „trojica“ len na božské osoby (Najsvätejšia Trojica), výraz nazaretská trojica sa takmer prestal používať.

V 16. stor. vznikla „strelná“ modlitba – „Ježiš, Mária, Jozef!“ – a propagoval ju rehoľník Gaspard de Bono (+1604).

V 17. stor. bol v kresťanskej Európe výraz „rodina“ zúžený na spoločenstvo otca, matky a ich detí. Tak sa začal používať aj výraz „Svätá rodina“ pre osoby Ježiš, Mária a Jozef.

Horlivým šíriteľom cti Svätej rodiny bol ženevský biskup František Saleský (+1622), ktorý predstavoval osoby Svätej rodiny ako obraz Najsvätejšej Trojice. Boží Syn, ktorý sa stal človekom, formuje „Stvorenú Svätú Trojicu“ (Sancta Trinitas Creata) v ľudskom spoločenstve (Vojtěch Eliáš). Podobnú „trojičnú“ terminológiu používal aj Ján Gerson (+1429), kancelár parížskej Sorbony (Tomáš Špidlík, +2010).

V r. 1633 kanonik Richard Dognon of Verdun (+1638) vydal knižku o vzornom rodinnom živote sv. Jozefa. V 17. stor. začali vznikať kresťanské združenia, ktoré sa utiekali ku Svätej rodine a snažili sa žiť podľa jej príkladu. K najvýznamnejším šíriteľom tejto úcty patrila laik – otec rodiny Hieronym Le Royer de la Dauversiere (+1659).

Francúzski jezuiti vyzdvihli Svätú rodinu ako vzor kresťanských rodín. Vo francúzskej časti Kanady bol veľkým šíriteľom úcty k Svätej rodine quebecký biskup Francois Laval (+1708).

V Taliansku sa v 17. stor. úcta Svätej rodiny spojila s úctou k Nazaretskému domčeku v Lorete. V gotickej trojlodňovej bazilike (Chiesa della Casa Santa) z 15. stor. stojí domček, ktorý v r. 1509 zvonka ozdobili mramorom; podľa legendy je to dom Panny Márie. Hoci toto tvrdenie nie je historické, duchovný úžitok tohto miesta je významný.

Medzi podporovateľov kultu Svätej rodiny patrili aj pápeži Pius IX. (1846-1878) a Lev XIII. (1878-1903). Lev XIII. vydal v r. 1890 list *Neminem fugit*, vyzdvihujúc úžitok úcty k Svätej rodine. Pápež Benedikt XV. (1914-1922) v r. 1921 nariadil slávenie sviatku Svätej rodiny pre celú Cirkev. Pôvodne sa sviatok slávil na prvú nedeľu po Zjavení Pána. Po koncilovej reforme, od r. 1971, sa sviatok slávi v nedeľu po Narodení Pána (vianočná oktáva; ak nedele niet, tak sa slávi 30. decembra).

Rozumová úvaha

Svätá rodina bola Ježišovi miestom ľudského rastu a rozvoja; bola mu spoločenskou aj právnu ochranou. Nazaretský dom, v ktorom žili Ježiš, Mária a Jozef ostáva školou evanjelia, úcty k mlčaniu, rodinného života (spoločenstvo lásky) a práce, por. Pavol VI. (+1978) v Nazarete dňa 5.1.1964.

Svätá rodina bola navonok „bežná“; nebola ani bohatá, nebola ani chudobná. Keď jej členovia mohli každoročne putovať na sviatky do Jeruzalema (*Lk 2, 41-42*), patrili k dobre zabezpečenej strednej vrstve. Dobré zabezpečenie rodiny dokazuje aj Jozefovo čestné a výnosné remeslo.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že Mária spolu s Jozefom urobili sľub (resp. rozhodnutie) panenstva (*Theologická summa* III., 28, 4), lebo podľa zvykového židovského práva musel snúbenec vedieť o každom vážnom sľube svojej nevesty (Rajmund Ondruš, +2011). Manželstvo Márie a Jozefa bolo skutočné, ale bez rozmeru pohlavnosti (por. *Theologická summa* III., 20, 2). Pápež Ján Pavol II. verejne potvrdil starobylú náuku o jedinečnom spoločnom rozhodnutí Márie a Jozefa zachovať v ich manželstve panenstvo (dňa 7.8.1996 – *Maria, modello di verginitá*; dňa 21.8.1996 – *L'unione verginale di Maria e Giuseppe*).

Tomáš opísal manželstvo Jozefa a Márie ako nerozlučnú jednotu duší, jednotu srdc a jednotu mysli (por. *Theologická summa* III., 29, 2).

Magistérium

Istá náuka: „Ježiš Kristus sa narodil a vyrastal v kruhu Svätej rodiny.“

Por. *Lk* 2, 48-51; exhort. *Marialis cultus* 5; exhort. *Redemptoris custos* 21; exhort. *Familiaris consortio* 86; *KKC* 1655.

Svätá rodina potvrdzuje pozíciu ženy v rodine podľa dávnej štruktúry: muž je hlavou (prax priezviska, reprezentácia, ochrana navonok); žena je srdcom rodiny (materinský jazyk, výchova, mentalita). To platí aj keď sa žena stáva rovnocennou partnerkou muža. Podľa zvyklosti je Jozef „Hlavou svätej rodiny“.

Istá náuka: „Zárodkom novej rodiny je manželstvo.“

Por. *Mt* 1, 20; *Jn* 2, 1-11; konštit. *Lumen gentium* 11; konštit. *Gaudium et spes* 52.

Dôležitým putom manželstva je dieťa; vo Svätej rodine to platilo špeciálnym spôsobom. Rodina má významné miesto v Božom zjavení, v náboženskom i spoločenskom živote, por. *KKC* 1655.

Poradie osôb vo Svätej rodine má odôvodnené poradie: Ježiš, Mária a Jozef (por. exhort. *Marialis cultus* 5). Poradie súvisí so zaangažovaním sa do diela spásy. Boh – Syn je zaangažovaný najviac (nielen v stupni, ale aj podstatne); Mária Matka Božia najviac zo všetkých stvorení; Jozef, pestún Ježiša a manžel Márie, nasleduje v stupni zaangažovania hneď po Márii.

Rodinný poriadok

Svätá rodina je vzorom a príkladom každej, no najmä, kresťanskej rodiny. Cirkev pritom upozorňuje, že nepoukazuje na Svätú rodinu pre jej „starý spôsob života“, či pre vtedajšie spoločensko-kultúrne podmienky, ktoré sú dnes prekonané. Svätá rodina je vzorom preto, lebo každý jej člen, vo svojich konkrétnych životných podmienkach, zodpovedne plnil Božiu vôľu; to má všeobecnú a trvalú platnosť vzoru, por. exhort. *Marialis cultus* 35.

Pre spoločné dobro rodiny (i spoločnosti) sú v nej rozmanité zodpovednosti, práva a povinnosti (*KKC* 2203). Cirkev poučená Božím slovom – *Starého i Nového zákona* – učí, že prvoradou v rodine musí byť láska (por. *1 Kor* 13; exhort. *Familiaris consortio* 11). Táto láska sa prejavuje vo viacerých podobách. Stručne možno hovoriť:

- o láske rodičov k deťom;
- o láske detí k rodičom.

Láska sa prejavuje v plnení stavovských povinností. Láska potrebuje normu, pretože nie je len obyčajným citom, ale slobodným darom, ktorý spadá do oblasti zodpovednosti. Norma lásky môže byť ideálne prežívaná len v perspektíve spirituality (Ján Pavol II., +2005).

Kresťanská spiritualita – zbožnosť

Kresťanská spiritualita je život v Duchu Svätom, ktorý ľudí zjednocuje a pripodobňuje Kristovi (por. *Gal* 5, 18; *Rim* 8, 2n, 29; *KKC* 1109). Kresťanská spiritualita je v podstate jedna (po formálnej stránke je trojvrstvová: trojičná, ekleziálna a sakramentálna). Jediná kresťanská spiritualita je v praxi rozmanitá. Jej bohatá rozmanitosť (tvoriaca špecifické spirituality) je odrazom čistého a jediného svetla Ducha Svätého, por. *KKC* 2684.

Delenie zbožnosti na „ženskú“ a na „mužskú“ má základ v stvorení človeka (por. *Gn* 1, 27). Avšak fyzická, morálna a duchovná rozdielnosť ženy a muža a ich komplementárnosť (vzájomné dopĺňanie sa) sú zamerané na dobrá manželstva a na rozvíjanie rodinného života, por. *KKC* 2333. Rozdielnosť pohlaví nie je dôvodom podceňovania jedného z nich. Človek je osoba – a to rovnako muž i žena – a obaja majú rovnakú osobnú dôstojnosť, lebo sú stvorení na obraz a podobu osobného Boha, por. *Lumen gentium* 32, *Gaudium et spes* 49, *Mulieris dignitatem* 6, *Familiaris consortio* 22, *KKC* 2334.

Delenie zbožnosti na „ženskú“ a „mužskú“ stavia na špecifických znakoch a rozdielnych (psychických) daroch pohlaví, keď Božia milosť tieto dary očisťuje, zušľachtuje a dvíha k službe Bohu a bližnému. Mužovi je viac daná idea, nadhľad, smerovanie; jeho správanie smeruje viac k podstate, k celku, k veľkosti. Žene je viac daný cit, trpezlivosť, zmysel pre detail; jej sprá-

vane smeruje viac k subtilnosti, ku konkrétnej potrebe, k dokončovaniu, k potrebnej podrobnosti a maličkosti. Preto nemožno ignorovať rozdielnosť pohlaví a úloh členov rodiny.

Všetky špecifické kresťanské spirituality sú vzácnymi vodcami duchovného života, por. *KKC* 2693. Ale najhodnotnejšie sú mariánska spiritualita a spiritualita sv. Jozefa. Výrazy „mariánsky rozmer kresťanskej spirituality“ a „jozefovský rozmer kresťanskej spirituality“ sú ešte lepšie. Ony vyrástli v prostredí Svätej rodiny a súvisia s prirodzenosťou človeka (vzťahy „matka a Syn“ a „otec a Syn“), por. *KKC* 1563; *Redemptoris custos* 6. Preto majú istú prednosť pred ostatnými špecifickými kresťanskými spiritualitami (napr. pred mníšskou, františkánskou...), ktoré nie sú ani univerzálne ani záväzné.

Mužská zbožnosť

Spiritualita svätého Jozef priamo súvisí s vtelením Božieho syna, por. *Redemptoris custos* 4. Keď Jozef „urobil, ako mu prikázal Pánov anjel, a prijal svoju manželku“ (*Mt* 1, 24) a potom narodenému Synovi „dal mu meno Ježiš“ (*Mt* 1, 24), tak celý Jozefov vzťah k Bohu (spiritualita sv. Jozefa) dostal manželský a otcovsko – synovský charakter, por. *RC* 7.

Spiritualita sv. Jozefa sa vyznačuje tromi vlastnosťami – viera, práca (služba), láska – a je najkrajším príkladom mužskej zbožnosti. Mužská zbožnosť sa musí vyhýbať zoženšteni – sentimentalite a zdobnelinám. „Svätý“ neznamena starý, zhrbený a sotva šeptajúci. Svätý muž má zušľachtené a rozvinuté tie najkrajšie mužské vlastnosti – odvahu, múdrosť, silu, pokoj, usilovnosť, dôstojnosť...

Druhý vatikánsky koncil (1962-1965) odmietol všetky tvrdenia, ktoré stavajú jedno pohlavie nad druhým. Koncil zdôraznil (konštit. *Lumen gentium* 32): „Vyvolený Boží ľud je teda len jeden: Jeden je Pán, jedna viera, jeden krst (*Ef* 4, 5). Všetky údy získavajú svojím znovuzrodením v Kristovi rovnakú dôstojnosť, spoločnú milosť Božích detí, spoločné povolanie na dokonalosť, tú istú spásu, tú istú nádej a nerozdielnu lásku. V Kristovi a Cirkvi teda niet nijakej nerovnosti, čo sa týka pôvodu, národnosti, spoločenského postavenia ani pohlavia, pretože už niet Žida ani Gréka, niet otroka ani slobodného, niet muža a ženy, lebo vy všetci ste jeden v Kristovi Ježišovi (por. *Gal* 3, 28; *Kol* 3, 11). I keď v Cirkvi nekráčajú všetci tou istou cestou, predsa všetci sú povolaní na svätosť a Božou spravodlivosťou dostali tú istú vieru (por. *2 Pt* 1, 1).“

Tak ako otcovstvo nie je viac, ako je materstvo, tak ani mužská zbožnosť nie je viac, ako ženská zbožnosť; obe majú rovnakú cenu a dôstojnosť. Medzi pohlaviami, ktoré sú prirodzene komplementárne, musí existovať aj v nadprirodzenej oblasti vzájomná potreba a opora, por. *KKC* 2333. Každé z oboch pohlaví je odlišným spôsobom obrazom Božej moci a nežnosti, por. *KKC* 2335.

Materstvo a otcovstvo

Materstvo a otcovstvo majú veľký prirodzený i nadprirodzený význam, lebo súvisia s pohlavnosťou ľudí. Matka dáva život a je ochrankyňou rodiny; rodí dieťa aj ho vychováva. Otec splodí nový život a stará sa oň. Avšak rodičia sú vo výchove detí iba poverencami Pána Boha (por. *Ef* 4, 6; *1 Kor* 4, 14; *Sk* 20, 31). K materstvu či k otcovstvu je povolaný každý človek.

Materstvo

Materstvo je stav (postavenie) matky. Materstvo má Bohom zaručenú veľkú hodnotu, a to počnúc od Evy cez Máriu až po Cirkev – matku veriacich (por. *Zjv* 12).

Sväté písmo

Pán Boh vložil do srdca ženy túžbu byť matkou

Gn 30, 1-2, 4-6, 9: „Keď Ráchel videla, že ona nerodí Jakubovi, žiarlila na svoju sestru a hovorila Jakubovi: Daj mi deti! Ak nie, tak zomriem! Jakub sa namrzal na Ráchel a povedal jej: Vari som ja na mieste Boha, ktorý ti odoprel plod života?... A dala mu svoju slúžku Balu za ženu a Jakub s ňou obcoval. Bala potom počala a porodila Jakubovi syna. Tu Ráchel povedala: Boh mi prisúdil spravodlivo. Aj môj hlas vypočul, keď mi dal syna.“ Por. aj *Gn* 3, 20; *I Tim* 2, 15.

Lk 1, 24-25: „Po tých dňoch jeho manželka Alžbeta počala, ale skrývala sa päť mesiacov a hovorila: Toto mi urobil Pán v čase, keď zhladal na mňa, aby ma zbavil hanby pred ľuďmi.“

Boh prikázal úctu k rodičom

Ex 20, 12: „Cti svojho otca a svoju matku, aby si dlho žil na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh!“ Por. *Dt* 21, 18-21; *Lv* 20, 9.

Sir 3, 3. 5: „Boh priznal úctu otcovi na synoch, a keď vymedzoval právo matky, ustanovil ho proti synom. Kto si ctí matku, (počína) si tak, ako keby si zhromažďoval poklady.“

Ef 6, 1: „Deti, poslúchajte svojich rodičov v Pánovi, lebo je to spravodlivé.“ Por. *Lk* 2, 51.

Ježiš prikázal, aby úcta k Bohu prevýšila úctu k rodičom

Mt 10, 35. 37: „Prišiel som postaviť syna proti jeho otcovi, dcéru proti matke, nevestu proti svokre. Kto miluje otca alebo matku viac ako mňa, nie je ma hoden.“ Por. *Mt* 19, 29.

Lk 14, 26: „Ak niekto prichádza ku mne a nemá v nenávisti svojho otca, matku, ženu, deti, bratov, sestry, ba aj svoj život, nemôže byť mojim učeníkom.“

Ježiš učil aj o duchovnom rodičovstve (materstve a otcovstve)

Mt 12, 48-50: „Kto je moja matka a kto sú moji bratia? Vystrel ruku nad svojich učeníkov a povedal: Hľa, moja matka a moji bratia. Lebo každý, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach je môj brat i sestra i matka.“

Jn 19, 26: „Keď Ježiš uzrel matku a pri nej učeníka, ktorého miloval, povedal matke: Žena, hľa, tvoj syn! Potom povedal učeníkovi: Hľa, tvoja matka! A od tej hodiny si ju učeník vzal k sebe.“

Otcovstvo

Otcovstvo je stav (postavenie) otca. Otec splodí nový život a stará sa oň. Otcovstvo má tiež Bohom zaručenú veľkú hodnotu (moc a postavenie) – je predobrazom rozdávejúcej sa lásky nebeského Otca (por. *Ef* 3, 14-15; *2 Mach* 6, 1; *2 Mach* 7, 2). Úcta, ktorú Boh prikázal voči rodičom (por. *Ex* 20, 12; *2 Mach* 4, 15; *Ef* 6, 1), sa vzťahuje aj na otca. *Písmo* pozná duchovné aj telesné otcovstvo (resp. rodičovstvo).

Duchovné otcovstvo vzniká z Božích príslubov daných všetkým tým, ktorí budú nasledovať vieru praotcov, por. *Iz* 51, 1-2; 56, 3-8; *Mt* 8, 11; *Gal* 3, 7-9; *Rim* 4, 11. 16.

Telesné otcovstvo predstavuje *Písmo* v horizontálnej i vertikálnej rovine.

V horizontálnej rovine otec je hlavou a ochrancom rodiny

Jer 35, 18-19: „Toto hovorí Pán zástupov, Boh Izraela: Pretože ste poslúchli príkaz svojho otca Jonadaba,... nebude chýbať muž, ktorý bude stáť pred mojou tvárou.“ Por. *Gn* 18, 12.

2 Sam 19, 1: „Kráľ (Dávid) sa zachvel, vystúpil do izby nad bránou a zaplakal. Keď odchádzal, hovoril: Syn môj, Absolón; syn môj, syn môj, Absolón! Keby som ja bol zomrel namiesto teba, Absolón, syn môj, syn môj!“ Por. *Ex* 21, 7; *Sir* 30, 1n.

Vo vertikálnej rovine otec je prvý v rodovej línii, je počiatok potomstva

Gn 12, 2: „Tu Pán povedal Abramovi: Urobím z teba veľký národ, požehnám ťa a preslávim tvoje meno a ty budeš požehnaním.“ Por. Gn 48, 16.

Úctyhodné telesné otcovstvo (prirodzený rozmer) pripravovalo Izrael, aby v Pánu Bohu spoznal Otca. Zduchovenie tohto otcovstva (nadprirodzený rozmer) – umožnil zjaviť v tajomstve Najsvätejšej Trojice otcovstvo Boha – prvej božskej osoby.

Jn 1, 12: „Ale tým, ktorí ho (vtelené Slovo) prijali, dal moc stať sa Božími deťmi.“

Gal 4, 4-5: „Keď prišla plnosť času, Boh poslal svojho Syna, narodeného zo ženy, narodeného pod zákonom, aby vykúpil tých, čo boli pod zákonom, a aby sme dostali adoptívne synovstvo.“ Por. aj Mt 6, 9; 11, 25; 1 Jn 3, 1; 5, 1.

Božie otcovstvo je viac a je prvé, lebo ono dáva všetkým ľudským otcovstvám plný význam v diele spásy. Nik nie je tak otcom (i matkou), ako je Otcom (i Matkou) Boh.

Tradícia

Tradícia poznala rodičovstvo (materstvo a otcovstvo) telesné i duchovné a obe si ctíla.

Ignác Antiochijský (+117; Magnézanom napísal list v Smyrne cestou na popravu do Ríma): „Boží proroci totiž žili podľa Ježiša Krista. Ježiš, povýšený na kríži, je Slovo zrodené z mlčania“ (por. *List Magnézanom* 8, 2). Duchovné synovstvo sa rodí zo živej viery.

Augustín (+430; dielo *Confessiones* bolo napísané asi v r. 400): „Tvoja služobnica (sv. Monika) ma porodila telom pre časný život a srdcom pre večný život“ (*Confessiones* 9, 8). „Vnukni, Pane Bože môj,... aby ktokoľvek toto bude čítať, spomenul si pri oltári na tvoju služobnicu Moniku a na jej niekdajšieho manžela Patrícia, ktorí mi dali telesný život“ (*Confessiones* 9, 13).

Lev Veľký (+461; zachovalo sa 96 jeho kázní, napísané boli po r. 440): „Blahoslavený Abrahám dostal prísľúbenie, že bude mať nespočetné potomstvo, ktoré sa nezrodí z telesného semena, ale z plodivej sily viery. Bolo prirovnané k množstvu hviezd, aby sa od otca všetkých národov očakávalo nie pozemské, ale nebeské pokolenie“ (*Sermo 3 in Epiphania Domini*).

Rozumová úvaha

Rozdielne pohlavie (ženské a mužské) má základ v stvorení človeka (por. Gn 1, 27). S rozdielnym pohlavím súvisia aj rozdielne základné úlohy – materstvo a otcovstvo. Rodičovstvo (materstvo a otcovstvo) môže byť dvojaké – telesné (pokrvné) a duchovné.

Bez daru matky a daru otca nemožno splodiť ľudský život. Žena sa stáva v plnom zmysle slova matkou, keď porodí dieťa. Muž sa stáva otcom, keď sa narodí jeho dieťa. Splodením sa začína realizovať vznešená úloha materstva a otcovstva. Materstvo a otcovstvo sú veľké úlohy ženy i muža a patria k základným a najvznešenejším úlohám človeka.

Existuje však aj nové, duchovné, materstvo, ktoré Pán zveril Márii na Kalvárii. Ono je darom pre všetkých kresťanov; ono má osobitnú hodnotu pre toho, kto úplne odovzdal svoj život Kristovi (Jn 19, 27). Zasvätený je spolu s Jánom povolaný vziať si Máriu k sebe, milovať ju a radikálne ju nasledovať v súlade s povahou svojho povolania (exhort. *Vita consecrata* 28).

Permanentná formácia zasvätených má pomáhať nadobudnúť vysokú úroveň duchovného života a, zároveň, objaviť aj svoj osobitný charakter – urobiť ho čistejším a veľkodušnejším. V tom spočíva dar a skúsenosť duchovného otcovstva a materstva (exhort. *VC* 70, 92).

Zasvätené osoby sa stanú svedkami a nástrojmi moci vtelenia a sily Svätého Ducha, čo je jeden z najvýraznejších prejavov materstva Cirkvi; ním, podľa Máriinho príkladu, Cirkev zahŕňa všetky svoje deti (por. exhort. *VC* 97).

Materstvo a otcovstvo (pokrvné, fyzické a duchovné) obsahujú najmä dva aspekty: plodenie a láskavú starostlivosť.

Magistérium

Materiálna dogma: „Boh je pôvodcom a mierou materstva i otcovstva.“

Por. *Ef* 3, 14-15; *KKC* 239, 2214.

Stať sa otcom a matkou je cieľom manželstva (por. *CIC* 1051 § 1; konštit. *Gaudium et spes* 47-52). Otcovstvo a materstvo je teda Božím darom (por. *KKC* 2366, 2378), lebo „človeka stvoril Boh“ (por. Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 800). Otcovstvo a materstvo vytvára úplnú rodinu, ktorá je základnou bunkou spoločnosti (dekr. *Apostolicam actuositatem* 11).

Preto aj dieťa, plod otcovstva a materstva, nie je dlh, na ktorý možno mať nárok. Dieťa – nová ľudská osoba – je dar. Keďže dieťa nie je predmetom vlastníctva, nemožno hovoriť o „práve na dieťa“ (konštit. *Gaudium et spes* 50). Dieťa však už má skutočné práva (*KKC* 2378):

1. Právo byť plodom úkonu manželskej lásky svojich rodičov.
2. Právo byť od svojho počatia rešpektované ako osoba.

Istá náuka: „Materstvo a otcovstvo možno realizovať aj v duchovnej oblasti.“

Por. *Mt* 12, 50; *Lk* 8, 21; *KKC* 501; exhort. *Vita consecrata* 28.

Pán Boh stvoril človeka z lásky a povolal ho k láske. Na prvom mieste má človek prejavovať svoju lásku k Bohu (por. *Lk* 14, 26) a potom lásku k blížnemu (por. *Mk* 12, 28-33). V Cirkvi od počiatku existovali vedľa seba dve formy, ako túto lásku prežívať.

Každá žena má materské telo, materské zmýšľanie i materské srdce. Každý muž má otcovské telo, otcovské zmýšľanie i otcovské srdce. Toto rodičovstvo (materstvo i otcovstvo) sa má ustavične rozvíjať a má sa stať univerzálnym – vo vzťahu ku všetkému stvorenstvu.

Podľa príkladu Márie, novej Evy, zasvätený žije duchovnú plodnosť otvorením sa Slovu a svedectvom života. Aj Cirkev v plnosti prejavuje svoje rodičovstvo tým, že na jednej strane sprostredkúva Božie pôsobenie, čo je poslanie zverené Petrovi (duchovné otcovstvo), ako aj zodpovedne prijíma Boží dar, čoho príkladom je Mária (duchovné materstvo), por. exhort. *Vita consecrata* 34.

Špeciálnou cestou k univerzálnemu materstvu a otcovstvu sú Bohu zasvätené panenstvo a celibát klerikov, ktoré sa môžu stať duchovným materstvom i otcovstvom, por. exhort. *Menti nostrae* I. K evanjeliovej čistote (panenstvo, celibát) sa človek musí formovať, nielen vychovávať. Výchova totiž pomáha realizovať to, čo v človeku je. Formovať je viac, lebo formácia napomáha nadobudnúť konkrétny životný štýl (Giuseppe Brondino, Mauro Marasca). V duchovnom rodičovstve osoba „dáva život“ rozdávaním seba slúžiac blížnym. Duchovné rodičovstvo môže mať mnoho foriem.

V Panne Márii dosahuje telesné i duchovné materstvo najvyššiu dokonalosť. V Jozefovi dosahuje duchovné otcovstvo najvyššiu dokonalosť.

Kresťanský feminizmus – feminizmus Jána Pavla II.

Cirkevný pohľad na ženy sa pod vplyvom viacerých okolností rozvíja. Nikdy však nebol a priori negatívny (por. *Mt* 19, 4; *Gal* 3, 28), skôr pozitívny (jedinečnosť Panny Márie, vyzdvihnutie Márie Magdalény, Lýdie...). Zjavenie bolo odovzdané ľudstvu v patriarchálnej spoločnosti, čo malo istý vplyv aj na jeho dobový výklad (por. *Gn* 3, 6; *I Kor* 11, 8; 14, 35). Kresťania boli a sú dedičmi dejín s ich okolnosťami.

Cirkev trvalo obhajuje dve základné pozície – osobnú rovnocennosť (ženy a muža) a ich rozdielnu (fyzickú i psychickú) ľudskú stavbu a z nej vyplývajúce rozdielne úlohy. Objektívne dejiny potvrdzujú, že Cirkev stála na strane žien. Nikde inde nemohli ženy slobodne zakladať a viesť rehoľné komunity, školy, nemocnice, sirotince... (Milan Fula). Pritom európska občianska spoločnosť prijala rovnocennosť ženy a muža až v 19. stor. (osvietenec Immanuel Kant /1724-1804/ tvrdil, že veda je len pre mužov) a ich štrukturálnu rozdielnosť až koncom 20. stor. (radikálny feminizmus a marxizmus).

Feminizmus (prúd usilujúci sa odstrániť diskrimináciu žien) sa zrodil ako hnutie koncom 18. stor. (Francúzsko, Veľká Británia, USA). Hoci rástol v kontexte osvietenstva a priemyselnej revolúcie, jeho ideový základ bol v kresťanstve (Milan Fula). Čoskoro sa rozdelil na umiernený feminizmus (práva žien spojené s materskou úlohou) a radikálny (rovnosť žien a mužov). Od 60.

rokov 20. stor. sa pod vplyvom sexuálnej revolúcie rozšíril antimužský feminizmus (muž – nepriateľ), ktorý odmieta manželstvo (zotročenie) i materstvo (znehodnotenie tela a prekážka seba-realizácie). Žiaľ, že medzinárodné organizácie podporujú feminizmus koncentrujúci sa na individuálne práva (právo na telo, právo na sex, na reprodukciu, na rodovú rovnosť...). Tento antimužský (postmoderný) feminizmus Cirkev odmieta.

Existuje však aj nový feminizmus – feminizmus Jána Pavla II. (+2005) čerpajúci z pokoncilovej mariológie i antropológie. Ide o kresťanské chápanie ženy s jej dôstojnosťou, darmi, charizmou a poslaním, ktoré by malo viesť k vzájomnému oceneniu svojrázností oboch pohlaví a k boju „o prvenstvo v láske“ (Mária Raučinová). Feminizmus Jána Pavla II. chce v praxi dosiahnuť rovnosť práv osoby a paritu mzdy (z lat. paritas = rovnakosť). Parita mzdy znamená rovnako vysoké ohodnotenie tej istej práce, rovnako kvalifikovanou osobou – bez ohľadu na pohlavie.

Rodina vo všeobecnosti

Ľudská rodina odzrkadľuje prapôvodné spoločenstvo – spoločenstvo osôb Najsvätejšej Trojice (Vojtěch Eliáš). Pretože človek je stvorený na Boží obraz, aj rodina je „na Boží obraz“ – rodina je pozemským obrazom trojičného spoločenstva.

Sväté písmo

Písmo tvrdí, že muž a žena sú stvorení jeden pre druhého: „Nie je dobre byť človekovi samému“ (*Gn* 2, 18) a že žena je rovná a blízka mužovi (*Gn* 2, 23).

Gn 1, 27-28: „Stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril. Boh ich požehnal a povedal im: Plodte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“ Exegéza: Človek je korunou tvorstva – aj vo svojich právach aj vo svojich povinnostiach.

Dt 5, 16: „Cti svojho otca a svoju matku, ako ti prikázal Pán, tvoj Boh, aby dni tvojho života dlho trvali a aby sa ti darilo na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh!“ Exegéza: Pán Boh na Sinaji (Horeb) odovzdal Božiemu ľudu dve tabule Desatora. Prvá upravuje vzťahy človeka k Bohu, druhá upravuje vzťahy medziľudské – na prvom mieste je 4. Božie prikázanie: Cti svojho otca a svoju matku! Por. *Ef* 6, 1-4; *2 Kor* 12, 14.

Písmo sa začína stvorením muža a ženy (por. *Gn* 1, 26-27) a končí sa videním „svadby“ (por. *Zjv* 19, 7. 9). *Písmo* – od svojho začiatku až do konca – hovorí o manželstve a rodine, o ich ustanovení a cieľi; o ich realizácii pri ťažkostiach vyplývajúcich z hriechu a o ich obnovení „v Pánovi“, por. *1 Kor* 7, 39; *Ef* 5, 31n; *Gaudium et spes* 47; *KKC* 1602, 1603.

Tradícia

Didaché (*Nauka dvanástich apoštolov*) pochádzajúce z oblasti Západnej Sýrie, spísané okolo r. 100: „Cesta smrti je takáto: „...kto zabije deti; kto ničí Boží plod v zárodku“ (5, 1). „Neodťahuj ochrannú ruku od svojho syna či dcéry a od mladosti ich uč Božej bázní“ (4, 9).

Ignác Antiochijský (+117; biskupovi Polykarpovi napísal list v Troade cestou na popravu do Ríma): „Povzbudzuj moje sestry, aby milovali Pána i manželov; nech manželov uspokojujú telesne i duchovne. Rovnako povzbudzuj aj mojich bratov, v mene Ježiša Krista, aby milovali svoje manželky, ako Kristus Cirkev“ (*Polykarpovi* 5, 2).

Cyryl Jeruzalemský (biskup, katechéta; +386; 24 katechéz predniesol okolo r. 350): „Keď si uctieame nebeského Otca, ctíme si aj svojich telesných otcov. Lebo sám Pán jasne prikázal v Zákone i u prorokov: Cti otca svojho i matku svoju, aby sa ti dobre darilo a aby si dlho žil na zemi! Toto prikázanie nech počúvajú zvlášť prítomní, ktorí ešte majú otca a matku. Deti,

buďte poslušné svojim rodičom vo všetkom, lebo sa to páči Pánovi!“ (*Catecheses illuminandorum* 7, 15).

Ján Zlatoústy (biskup, kazateľ; +407; Matúšovo evanjelium vyložil v 90 homíliách okolo r. 390) učil aj o eutanázii a antikoncepcii: „Všetci vedia: že ľudia, ktorí podliehajú tejto chorobe (túžba po peniazoch) sa búria proti dlhému životu otca; považujú za trpkú a ťažkú vec to, čo si iní žiadajú – menovite mať deti. Teda z tejto príčiny mnohí zostali bezdetní, urobili prirodzenosť neplodnou, teda nezabijajú narodené deti, ale predišli ich počatiu“ (*Homilia in Matthaem* 28, 5).

Gregor Veľký (pápež 590-604; o evanjeliách napísal 40 homílií v období r. 590-593): „Ako je rúcho utkané z dvoch vratidiel, horným a dolným, tak aj láska pochádza z dvoch prikázaní – z lásky k Bohu a k blížnemu“ (*Homilia* 38, 10). „Láska k blížnemu sa delí na dve prikázania: iným preukázať to, čo chceme sami, aby nám robili... a vystríhať sa toho, čo nechceme, aby nám iní robili“ (*Homilia* 38, 11).

Rozumová úvaha

Rodina je prirodzené a základné ľudské spoločenstvo. Vystupuje vo všetkých svetových kultúrach a pozostáva z matky, otca a detí (dieťaťa). Základom rodiny je manželstvo.

Rodina ako pozemský obraz troch božských osôb Najsvätejšej Trojice musí byť – mať: - milujúce spoločenstvo osôb (proti egoizmu; viac „my“ ako „ja“); - osobnú dôstojnosť (nikto nemôže byť otrokom, či nechceným – ani malý, ani chorý, ani starý...); - dialóg, vzájomnú komunikáciu (s Bohom i medzi sebou).

V minulosti zohrávala veľkú úlohu pozícia moci v rodine – patriarchát či matriarchát. Ideálom súčasnosti je rovnovážna (egalitárna) pozícia moci: v duchu lásky, zodpovednosti a vzájomného dopĺňania sa.

Rodina prechádza postupnými vývojovými štádiami: - prípravné štádium; - „pred-detná“ rodina; - „detná“ rodina; - „kvázi-detná“ rodina (postupné vzd'alo vanie sa dospelých detí); - „po-detné“ štádium.

Povolanie človeka k svätosti sa realizuje v dvoch rozmeroch – povolaním k panenstvu a povolaním k manželstvu (por. Pius XII., enc. *Sacra virginitas*, r. 1954; Kongregácia pre katolícku výchovu, *Smernice na formáciu seminaristov...*, č. 31, r. 1993).

Magistérium

Materiálna dogma: „Stvorením muža a ženy Boh ustanovil ľudskú rodinu a dal jej základné zriadenie.“

Por. *Gn* 1, 27-28; *Ef* 6, 1-4; *2 Kor* 12, 14; dekr. *Apostolicam actuositatem* 11; konštit. *Gaudium et spes* 25; *KKC* 1602-1603, 2334-2336.

Členovia rodiny sú osoby (manželia a deti), ktoré majú rovnakú dôstojnosť. Verejná moc je povinná takúto rodinu prijať; rodina nepotrebuje „uznanie“ verejnej moci.

Dnes nemožno iba „brániť“ kresťanskú rodinu a manželstvo. Oveľa dôležitejšie je svedectvo. Treba teda ukázať pravú tvár a konečný cieľ stvorenia muža a ženy: vystúpenie z vlastnej izolácie i z vlastného „egoizmu“ a otvorenie sa pre druhého (Raniero Cantalamessa).

Definitívna pravda: „Sexuálne aktivity sú vlastné a vyhradené len manželom.“

Por. *Ex* 20, 14; *Lv* 20, 10; *Mt* 5, 27-28; *KKC* 2360-2363; exhort. *Familiaris consortio* 11.

Manželstvo a rodina sú zamerané na dobro manželov a na plodenie a výchovu detí (*KKC* 2201). Manželské spojenie má dva rozmery – zjednocujúci a plodiaci; a tie nemožno umelo rozdeliť bez toho, aby sa nenarušila intímna pravdivosť manželského úkonu (Ján Pavol II., +2005). Sexualita sa len vtedy prejavuje ľudským spôsobom, ak je integrálnou súčasťou lásky, ktorou sa muž a žena úplne zaväzujú jeden druhému až do smrti.

Istá náuka: „Kresťanská rodina má byť „domáca cirkev“.

Por. *Ef* 5, 21-6, 4; *Kol* 3, 18n; *1 Pt* 3, 1n; *KKC* 2204; exhort. *Familiaris consortio* 21.

Rodina – vďaka tomu, že je spoločenstvom viery, nádeje a lásky – uskutočňuje cirkevné spoločenstvo. Žiaľ, hriech hlboko prenikol do štruktúr dnešného sveta a často bráni rodine naplno rozvinúť jej život a základné práva. Preto musia všetci premáhaním vlastného sebeckva nasledovať Ježiša Krista. Bez obety niet opravdivej lásky – ani k Bohu ani k blížnemu (por. *FC* 9).

Prostriedky, ktorými sa tvorí a žije „domáca cirkev“: - modlitba, - skutky lásky, - plná účasť na svätej omši, - katechéza detí, - citlivosť pre duchovné povolanie (por. Kongregácia pre katolícku výchovu, *Smernice na formáciu seminaristov...*, č. 35, r. 1993).

Istá náuka: „Rodina však nie je absolútnou hodnotou; spojenie s Bohom má prednosť.“

Por. *KKC* 1618; *Mt* 19, 29: „A každý, kto pre moje meno opustí domy alebo bratov a sestry, alebo otca a matku, alebo deti, alebo polia, dostane stonásobne viac a bude dedičom večného života.“

Existujú dve základné povolania kresťanského života – povolanie k panenstvu a k manželstvu (*Smernice na formáciu seminaristov ohľadne problémov týkajúcich sa manželstva a rodiny* 20).

Hlavné úlohy rodiny

Úlohy rodina zhrnul pápež Ján Pavol II. (+2005) v apoštol. exhort. z r. 1981 – *Familiaris consortio* 17:

1. Vytváranie osobného spoločenstva.
2. Služba životu.
3. Účasť na rozvoji spoločnosti.
4. Účasť na živote a poslaní Cirkvi.

Kvôli tomu si Cirkev žiada, aby seminaristi boli formovaní o témach týkajúcich sa manželstva a rodiny. Pritom nemá ísť o špeciálne kurzy, ani o nové predmety – ale o také smerovanie celého chodu výučby, aby sa téma rodiny stala jej vnútornou dimenziou (por. *Smernice na formáciu seminaristov ohľadne problémov týkajúcich sa manželstva a rodiny* 16).

Povinnosti manželov – rodičov

A) Láska manželov a (neskôr) rodičov má byť: - čistá; - bez postranných úmyslov; - otvorená životu; - nie majetnícka; - nie slepá.

B) Starostlivosť o hmotné i duchovné dobro detí. Obe dobrá sú potrebné, to duchovné je však dôležitejšie. Preto treba byť denne pri deťoch (zhruba do 15. roku veku); byť viac „s nimi“, ako byť v práci (ďaleko za hranicami) „pre nich“.

C) Výchova v kresťanskom duchu. Rodičia sú prvými katechétami svojich detí. Rodičia by mali byť príkladom zbožnosti a cirkevného života. Až potom nasleduje školská a farská katechéza, o ktorú by sa mali rodičia tiež postarať: je ich právo i povinnosť prihlasovať svoje deti na náboženstvo (por. *KKC* 902, 2221; *CIC* kán. 835 § 4; deklar. *Gravissimum educationis* 3).

Povinnosti detí

A) Úcta k rodičom. Úcta zaväzuje deti po celý život; i v tom prípade, že to rodičia „sťažia“ svojim zlým správaním.

B) Poslušnosť. Poslušnosť zaväzuje do dospelosti. Odvtedy je človek zodpovedný pred štátnym i cirkevným zákonom sám za seba.

C) Zodpovednosť za rodinu. Starosť o rodičov, najmä keď sú odkázaní na pomoc pre starobu či chorobu. Starostlivosť o nich má mnoho foriem, nemusí ísť len o „bývať spolu“ v jednej domácnosti; mnohé sídliskové byty to neumožňujú.

D) Súrodenecké vzťahy. Žiaden rodič nie je rád, keď sa súrodenci neznášajú; a vždy sa teší, keď si rodní bratia a sestry vedia navzájom pomôcť – radou, každou pomocou...

Rodina – tvorca ľudských a kresťanských hodnôt

Rodina – ako taká – žije a dáva spoločnosti logiku obdarovania a spoločenstva. Rodinná logika si ctí svojráznosť, slobodu a základné antropologické rozdiely oboch pohlaví (žena a muž) i generácií (rodičia a deti). A to tak, že tieto rozdiely sa stávajú vzájomným obohatením – úspech jednotlivca prospieva všetkým a osobná sloboda prerastá v solidaritu.

Rodinná logika pestuje v duchu lásky osobné a spoločenské čnosti – najmä dôverovanie druhému, životu a Bohu. V láskavom ovzduší, v ktorom rodina žije, si deti osvojujú etické hodnoty a normy; asimilujú ich ako požiadavky života a nevnímajú ich ako teóriu, či diktát „zvonka“. Preto je rodina prvou a nenahraditeľnou školou spoločenského správania (Ennio Antonelli).

Manželstvo – tak ako každé ľudské spoločenstvo (priateľstvo, kolektív, komunita...) – treba vytrvalo budovať a vyhýbať sa tomu, čo ho najviac ohrozuje. Spoločenstvu napomáha tzv. inteligencia srdca (emocionálna inteligencia – schopnosť používať svet citov). Inteligencia srdca sa rozvíja: - sebaúctou (reálna mienka o sebe samom); - priateľstvom; - komunikáciou; - „panovaním“ nad časom (nebyť časom posadnutý; dokázať čakať); - uprednostňovaním „byť“ pred „robiť“; - umením „dávať“ aj „žiadať“; - „panovaním“ nad emóciami.

Najväčší nepriatelia spoločenstva sú: - stála a ostrá kritika; - priame (ale aj maskované) opovrhovanie; - zaťatý obranný postoj („všetci sú proti mne“); - uzavretosť (mlčanie, ticho).

Význam ľudskej práce

Ježiš, „tesárov syn“ (Mt 13, 55), sa od Jozefa naučil tvrdému remeslu tesára (Mk 6, 3) a namáhavá práca sa stala základnou dimenziou tajomstva vykúpenia.

Najdôležitejším ovocím práce je sám človek. Činnosťou sa človek formuje; odкрýva svoje vlastné schopnosti, zušľachtuje ich a zapája ich do služby blížnemu. Tým napomáha spravodlivosti. Až následne je práca zdrojom kapitálu a bohatstva – tak to chcel Stvoriteľ (Ján Pavol II., 19.3.1994).

Charta práv rodiny

Pápež Ján Pavol II. (+2005) poveril Svätú stolicu, aby vypracovala *Chartu práv rodiny* a predložila ju zainteresovaným inštitúciám. Svätá stolica predložila vypracovanú *Chartu práv rodiny* dňa 22.10.1983. Charta má úvod a 12 článkov; chráni fyzické i duchovné dobrá jednotlivca i rodiny.

II. Jozef v tajomstve Cirkvi

Kristova Cirkev

Kristom Pánom ohlasované Božie kráľovstvo má tri rozmery: - milosť; - Cirkev; - nebo (Boh, Ježiš Kristus). Výraz kráľovstvo (hebr. malkut, gr. basileia) má dynamický charakter – panovanie, vládnutie. Cirkev je teda pozemská fáza Božieho kráľovstva, por. konštit. *Lumen gentium* 3.

Sväté písmo

Písmo ponúka viaceré obrazy pozemskej etapy Božieho kráľovstva, pretože Cirkev je zložitá a tajomná skutočnosť, napr. ovčinec (Jn 10, 1-10), Božia roľa (1 Kor 3, 9), šľachtená vinica (Mt 21, 33-46), Božia stavba (1 Kor 3, 9), Boží dom (1 Tim 3, 15), nevesta (Zjv 21, 9; 22, 17), Kristovo tajomné telo (Ef 4, 11-13).

Božie kráľovstvo

Kristova myšlienka a plán „založiť svoju Cirkev“, patrí do rámca jeho vyhlásení o Božom

kráľovstve.

Mt 16, 17-19: „Blahoslavený si Šimon, syn Jonášov, lebo ti to nezjavilo telo a krv, ale môj Otec, ktorý je na nebesiach. A ja ti hovorím: Ty si Peter, a na tejto skale postavím svoju Cirkev a pekelné brány ju nepremôžu. Tebe dám kľúče od nebeského kráľovstva. Čo zviažeš na zemi, bude zviazané aj v nebi, čo rozviažeš na zemi, bude rozviazané aj v nebi.“ Exegéza: Matúš vo svojom evanjeliu zdôraznil Ježišovu úlohu (ako Dávidovho Syna a Kráľa) založiť nebeské kráľovstvo. Ako ho založil, prezrádzajú viaceré symboly. Obraz Petra ako „skaly“ možno najlepšie pochopiť vo svetle podobenstva o múdrom človeku, ktorý „si postavil dom na skale“ (*7, 24*); obraz skaly poukazuje na stabilitu a trvácnosť Cirkvi. Termín „ekklezia“ je ekvivalentom hebrejského „qahal“, ktoré znamená celé zhromaždenie veriacich (por. *Gal 1, 13*). Slová „brány pekelné (smrti) ju nepremôžu“ (obraz *Iz 28, 15-19* a *38, 10*) zdôrazňujú, že aj napriek činnosti zla Cirkev pretrvá, pretože Boh uzatvoril s členmi tohto spoločenstva večnú zmluvu (*Iz 55, 3*) a oni zostanú so Synom človeka navždy (por. *Jer 15, 19-21*). Ježiš dal Šimonovi nové meno a sľub, že ho postaví na čelo Cirkvi; obraz kľúčov znamená učiť a držať disciplínu, je to symbol Petrovho úradu a primátu (por. *Iz 22, 20-22*; kráľ Ezechiáš dal moc Eliakimovi).

Ježiš zjavil, že nebo (definitívnu fázu Božieho kráľovstva) bude predchádzať fáza pomalého (por. *Mt 13, 31-32*; *25, 5*; *25, 19*; *28, 20*; *Lk 13, 20-21*) pozemského rastu (Stanisław Nagy). Pozemskému kráľovstvu predchádzalo povolanie Abraháma (*Gn 12; 15*) a vyvolenie Izraela ako Božieho ľudu (*Ex 19*).

Pozemská fáza Božieho kráľovstva má dve etapy:

Prvou etapou bol smrteľný život Ježiša v ľudskom tele. Počas tohto viditeľného pôsobenia Kristus kázaním (*Mt 5*; ako nový Mojžiš), víťazstvami nad satanom (*Mk 1, 21n*) a utváraním prvotného mesiášskeho spoločenstva (*Lk 5*) sprítomnil Božie kráľovstvo na zemi (*Kol 1, 13n*).

V tejto etape vynikajú dve veľké udalosti: - obeta Ježiša Krista (por. *Mt 26, 28*); ňou Ježiš založil spoločenstvo novej zmluvy; toto nové spoločenstvo predpovedal Malachiáš (*3, 1-5*) a tešil sa naň Jeremiáš (*31, 31n*). - Ježišovo zmŕtvychvstanie (por. *Lk 24, 1-9*); po ňom Pán zhromaždil v Galilei svoje rozpráchnuté stádo (*Mk 14, 27*) a zoslal mu svojho Ducha (*Sk 2, 1-4*).

Druhou etapou je čas Cirkvi v tom najvlastnejšom zmysle slova: „A ja ti hovorím: Ty si Peter a na tejto skale postavím svoju Cirkev a pekelné brány ju nepremôžu“ (*Mt 16, 18*). Ježiš vybavil svoju Cirkev štruktúrou Dvanástich s Petrom na čele: *Mt 10, 1-5*; *16, 17-18*; *Mk 3, 14*. Túto etapu poznačilo zbúranie Jeruzalema a chrámu (*Mt 23, 37n*; *Lk 21, 24*). Zničenie svätého miesta bolo výrazným znamením, že Cirkev nahradila židovský národ a zároveň, že začalo posledné obdobie dejín spásy, ktoré bude ukončené posledným súdom.

Keď sa prvé spoločenstvo tých, ktorí verili v Krista, nazvalo Cirkvou, uznávalo sa za dediča starozákonného zhromaždenia.

Rozdiely medzi Božím kráľovstvom a Cirkvou

Božie kráľovstvo	Cirkev
Zaangažovaný je Boh	Zaangažovaný je Boh aj človek
Bez rozmeru času, večné „teraz“	S rozmerom času, v ktorom treba splniť úlohu
Samé sväté stvorenia	Sväté aj hriešne stvorenia

Tradícia

Otcovia učili o Cirkvi len tak, že ju privlastňovali Bohu – Ježišovi Kristovi.

Didaché (Nauka dvanástich apoštolov) spísané okolo r. 100: „Pamätaj, Pane, na svoju Cirkev, zbav ju od všetkého zla, urob ju dokonalou vo svojej láske a posvätenú ju prived' zo všetkých štyroch svetových strán do svojho Kráľovstva, ktoré si jej pripravil“ (*IX, 4; X, 5*).

Ignác Antiochijský (+117; Efezanom napísal list v Smyrne cestou na popravu do Ríma): „Ako tento úlomok, ktorý bol rozptýlený po horách, je spojený do jedného, tak nech je spojená tvoja Cirkev zo všetkých končín zeme a nech je daná do tvojho Kráľovstva“ (*List Efezanom* 17, 1).

Hermas (+c.160; jeho apokalyptické dielo vznikalo v r. 90-140): „Svet bol stvorený kvôli nej (Cirkvi)“ (*Pastor, Visio* II., 4, 1). „Nie je možné dokončiť hrad (Cirkev), pokiaľ nepríde jeho pán a neschváli túto stavbu. Ak zistí, že niektoré kamene sú poškodené, prikáže ich vymeniť. Hrad sa totiž stavia podľa jeho prianí“ (*Pastor, Silimitudinis* IX., 5, 2).

Cyprián (biskup, +258; dielo o jednote napísal v r. 251): „Nemôže mať Boha za Otca, kto nemá Cirkev za matku“ (*De ecclesiae unitate*, cap. 6).

Cyril Jeruzalemský (+386; 24 katechéz predniesol okolo r. 350): „Treba poznamenať, že slovo „zhromaždi“ (gr. ekklesiasson; a z neho „Cirkev“ – gr. Ekklesia) je použité vo Svätom písme po prvý raz tam (*Lv* 8, 3), kde Pán ustanovil Árona za veľkňaza“ (*Catecheses illuminandorum* 17, 24).

Ambróz (biskup, +397; nie je známy rok, kedy napísal dve knihy o pokání): „Kristus dal svojej Cirkvi moc, aby mohla skrze všetkých vyslobodzovať jednotlivcov. Túto moc má vďaka tomu, že prišiel Ježiš Kristus, aby – ako jeden – vykúpil všetkých“ (*De paenitentia* I, 15).

Rozumová úvaha

Ježiš založil Cirkev (por. Tomáš Akvinský, +1274; *Theologická summa*, II-2-1., 88, 12, 2), a to postupne a nie nejakým právnym úkonom v jednom okamihu. Spôsob založenia Cirkvi odhaľuje jej podstatu – darujúci sa Boh a otvorený človek.

Ježiš vystúpil na nebesia, lebo sa chcel vteliť do svojej Cirkvi, do každého človeka (Raniero Cantalamessa, Philip Yancey) a tiež chcel, aby v jeho trojnásobnom „poslaní“ (por. *Jn* 14, 6) jeho Cirkev pokračovala, por. dekr. *Apostolicam actuositatem* 2.

Ježiš založil Cirkev, lebo človek i ľudstvo k svojmu naplneniu a šťastiu Cirkvi nutne potrebujú. Len ona – pretože Boh je v nej – svet osvieti, povedie a posväť. Ak by nebolo Cirkvi, svet by prepadol strachu, individualizmu a hriechu.

Osobné privlastnenie si Kristovho vykúpenia je závislé na splnení podmienok zo strany jedinca (*Mk* 16, 16 – viera; *Hebr* 5, 9 – poslušnosť Ježišovi Kristovi; *2 Pt* 1, 10 – stála snaha); je to biblické postavenie „domu na skale“ (*Mt* 7, 24). Postaviť „dom na Bohu (Skale)“ znamená žiť pre neho (por. *Iz* 26, 4; *Dt* 32, 4). Dom postavený na skale je Cirkev (*Mt* 16, 18), do ktorej treba „vstúpiť“. Ide o Cirkev „vybudovanú zo živých kameňov“, teda z veriacich a postavenú na „uhoľnom kameni“, ktorým je Ježiš Kristus (por. *1 Pt* 2, 4).

Existuje aj inak uspôsobená príslušnosť k Cirkvi – „zameranie na Boží ľud“, por. konštit. *Lumen gentium* 16. Myslia sa tým všetci, ktorí Krista nepoznajú, a konajú podľa prikázaní svojho svedomia (Raniero Cantalamessa).

Magistérium

Materiálna dogma: „Ježiš Kristus založil Cirkev.“

Por. *Mt* 16, 17-18; najstaršie vierovyznania, *DH* 1-76. Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, konštit. *Dei Filius*, *DH* 3012.

Cirkev teda a priori nie je „naša“ (ľudská), ona je „jeho“ (božská). Ježiš povedal „moja Cirkev“ a to znamená – jednotné číslo aj privlastňovacie zámeno. On hovoril „moja Cirkev“ spôsobom, akým hovorí muž o „svojej neveste“ alebo o „svojom tele“. On sa s ňou identifikoval; nehanbil sa za ňu (Raniero Cantalamessa).

Istá náuka: „Cirkev je riadnou cestou spásy.“

Por. *Mt* 16, 19; *KKC* 780; por. konštit. *Lumen gentium* 1.

Cirkev je prostriedkom spoločenstva s Bohom z Božej vôle. Pred biblickou potopou boli zachránení tí, ktorí s Noemom vošli do archy. Pred „potopou doby“, ktorá neverou ničí všetko,

sa zachránia tí, ktorí vstúpia do novej Archy, ktorou je Cirkev (por. *1 Pt* 3, 20). Niektorí, ktorí zostávajú vonku, môžu byť mimoriadne spasení, por. konštit. *Lumen gentium* 16.

Transcendentná a historická udalosť

Vznik Cirkvi je transcendentná i historická udalosť. Na začiatku cirkevného spoločenstva stálo dvanásť apoštolov a sedemdesiatdva učeníkov, ktorí symbolizovali Izrael a nežidovské národy sveta (por. *Gn* 10; *Ex* 1, 5; *Dt* 32, 8). Prvotné kresťanstvo pozostávalo z početných miestnych spoločenstiev. Každé z nich malo svoju vlastnú štruktúru a volalo sa „cirkvou“. Avšak tieto rozptýlené spoločenstvá mali hlboké povedomie spolupatričnosti v jedinej Kristovej Cirkvi.

Yves Congar (+1980) učil, že Kristus Pán a Duch Svätý sú spoluzakladatelia Cirkvi. Kristus je jej trvalým základom (historický rozmer) a Duch je jej trvalým životným princípom (transcendentný rozmer). Teologicky je chybné stavať proti sebe cirkevnú inštitúciu a cirkevné charizmy, alebo cirkevný úrad a vanutie Ducha. Ved' v podstate oboje patrí k sebe.

Zoslanie Ducha Svätého (prvé Turíce) neznamenal založenie Cirkvi, ale ukázanie Cirkvi svetu. Kristus zakladal Cirkev postupne, až napokon zoslaním svojho Ducha jej založenie ukončil a definitívne zverejnil (por. konštit. *Lumen gentium* 2; *KKC* 766-767).

Najsvätejšia Trojica a Cirkev – dve roviny (princípy)

Boh Otec posielal na svet svojho Syna aj svojho Ducha. Ich poslanie je transcendentné i historické; spoločné a neoddeliteľné. Oni dvaja „poslaní“ tvoria základ jestvovania Cirkvi. Cirkev je viditeľným znakom (sviatosťou) spoločenstva Najsvätejšej Trojice a ľudí. Najsvätejšia Trojica „sa angažuje“ v Cirkvi aj vnútorne aj navonok. Preto Cirkev odzrkadľuje Trojicu v dvoch rovinách (princípoch) – v predmetovej i podmetovej.

Predmetová rovina Cirkvi (alebo vecný, predmetový princíp) je jej vonkajšie bytie – prejav; ona je „sviatosťou“ poslaných božských osôb (por. *KKC* 738), je zjavená idea, je poriadok spásy.

Podmetová rovina Cirkvi (alebo osobný, podmetový princíp) je jej vnútorné (neviditeľné) bytie – pôsobenie; ona je aj osoba, tajomná spoločná osoba, organizmus (nie organizácia), Kristova nevesta, totálny Kristus.

Obe roviny sa navzájom dopĺňajú a tvoria „jedno“ asi tak, ako telo (predmetová dimenzia) a duša (podmetová dimenzia) jedného človeka. Tieto roviny patria k základu sviatostnej štruktúry Cirkvi. Pritom „inštitúcia“ Cirkvi je ako kostra ľudského tela. Bez kostry človek nemôže ani chodiť, ani stáť, ani sedieť... Avšak, bolo by urážlivé, keby niekto oslovil človeka „ty kostra“. Hoci mlčky treba predpokladať prítomnosť kostry, človek je viac – aj Cirkev je viac ako inštitúcia (Gertrud Ressayre).

Cirkev – tajomná spoločná osoba

Dôsledkom pravdy, že Najsvätejšia Trojica „sa angažuje“ v Cirkvi je nová personalistická idea o Cirkvi ako „spoločnej“ osoby.

Cirkev pochádza zo spoločenstva osôb Trojice (bod Alfa) a smeruje do tohto spoločenstva (bod Omega). Formovanie spoločenstva svätých (ľudských) osôb na kristologicko-pneumatickom základe (medzi sebou, no najmä s tromi božskými osobami) tvorí akúsi stvorenú „spoločnú“ osobu, akúsi „štvrtú osobu“ vo vzťahu k Najsvätejšej Trojici (por. biblická Nevesta – *Zjv* 21, 9). Budovateľom tohto vzťahu je vtelený Boží Syn (Česlav Stanislav Bartník).

Po Druhom vatikánskom koncile je aktuálna otázka, ako žiť aggiornamento v otázkach viery – čiže otázka identity a zmeny v oblasti vierouky. Čo je jadro, ktoré treba zachovať a čo je obal, ktorý možno (a treba!) meniť? Môže byť nejaké jadro bez slov – obalu? (Otto Hermann Pesch). Cirkev ako spoločná osoba je tá, ktorá žije jadro viery a ktorá cez svoj učiteľský úrad hľadá (a jediná môže nájsť) aj správne vyjadrenia, ako to jadro opísať a vyjadriť.

Tajomstvo Cirkvi

Podstatou tajomstva Cirkvi je, že ju vytvárajú dva prvky – je zároveň božská i ľudská, oplývajúca neviditeľnými skutočnosťami a pritom viditeľná – čo je dôsledok jej sviatostnej štruktúry. Staviteľ Cirkvi je Kristus – Boh, ktorý na to používa „ľudský materiál“ (Edward Staniek). To „božské“ a to „ľudské“ v Cirkvi sa nevyučuje, ale podmieňuje.

Správne možno pochopiť Cirkev až vtedy, keď sa bude na ňu hľadieť ako na objekt viery (Joachim Meisner).

Poslanie a potrebnosť Cirkvi

Vlastné poslanie Cirkvi nie je politickej, hospodárskej alebo sociálnej povahy, cieľ Cirkvi je náboženský (por. konštit. *Gaudium et spes* 42). Predmetom poslania – misie Cirkvi je dielo spásy a podmetom misie je ľudská osoba. Náboženský cieľ v sebe zahŕňa učenie, vedenie a posväcovanie ľudí (Karol Klauza).

Cirkev ako jediná môže priblížiť zjavené náboženské duchovno. Ak ľudstvo odvrhne Cirkev, dostáva sa do nereálneho, jednostranného a nedostatočného pohľadu na svet (Ján Chryzostom Korec, +2015). Svet a človek má veľké výhody zo živého spoločenstva s Cirkvou.

– Žije v pravde. Spoznanie zmyslu ľudskej existencie nie je možné bez Cirkvi, ktorá dostala múdrosť „zhora“. Cirkev nemá v konečnom dôsledku pozemské ciele, ona vedie ľudstvo po ceste zjavenej večnej pravdy. Cirkev nehľadá podstatnú pravdu o Bohu a o človekovi – ona ju vlastní. Preto má Cirkev právo a povinnosť učiť, a to záväzne učiť, a tak dávať svetu potrebnú istotu.

– Žije v spoločenstve. Sociológia a psychológia učia, že človek je spoločenský tvor. Božsko-ľudská Cirkev uspokojuje prirodzenú potrebu človeka po vzťahoch, v ktorých je skrytá pozornosť a láska. Kamarátstvo, priateľstvo, láska – všetky tieto spoločenstvá nech by boli akokoľvek dokonale rozvinuté a prežívané nenahradia Cirkev, lebo sú v porovnaní s ňou čiastkové a neúplné. Osobnú izoláciu a subjektivismus môžu prekonať len správny vzťah k Bohu a k blížnemu.

– Žije novým, nadprirodzeným, Kristovým životom. Cirkev ľudskú osobu vnútorne premieňa, posväcuje. Dary Cirkvi obohacujú život tejto zeme a siahajú až do večnosti. Vzťah k transcendentu prekonáva svetský materializmus a živočíšny utilitarizmus.

Význam Cirkvi možno vyjadriť aj podrobnejšie. Cirkev je nenahraditeľná: - ako miesto aktualizácie (čítania a počúvania) Písma a „konania Boha“; - ako miesto Božieho univerzalizmu; - ako miesto komunikácie s Bohom; - ako miesto (ľudskej, božskej) solidarity; - ako miesto odporu voči každému zlu; - ako miesto rešpektu voči všetkým; - ako miesto (pozemskej) ľudskej komunikácie; - ako miesto ochrany slabých (utlačaných); - ako miesto (oslavy, rozvíjania) života; - ako miesto stálosti dobra (Bernard Rootmensen).

Jozef – ochranca Cirkvi

Jozefova úloha – starať sa a ochrániť Božieho Syna i jeho matku Máriu – je základom teologického uvažovania o Jozefovej ochrane, pomoci a starostlivosti o Cirkev.

Sväté písmo

Mt 1, 19: „Jozef, jej manžel, bol človek spravodlivý a nechcel ju vystaviť potupe, preto ju zamýšľal potajomky prepustiť.“ Exegéza: Vysvetlenie Jozefovej spravodlivosti (saddik) bolo podané vyššie. Stačí pripomenúť, že biblická spravodlivosť bola chápaná oveľa širšie, ako je tomu dnes – znamenala dokonalého človeka aj pred Bohom aj pred ľuďmi.

Mt 2, 13: „Po ich odchode sa Jozefovi vo sne zjavil Pánov anjel a povedal: Vstaň, vezmi so sebou dieťa i jeho matku, ujdí do Egypta a zostaň tam, kým ti nedám vedieť, lebo Herodes bude

hľadať dieťa, aby ho zmárnil.“ Exegéza: Jozef pohotovo reaguje a ochráni „dieťa i jeho matku“. Jozef – ochranca Vykupiteľa je ochrancom aj jeho Cirkvi – mystického tela (por. exhort. *Redemptoris custos - Ochranca Vykupiteľa*).

Lk 2, 48: „Keď ho zazreli, stípli od údivu a Matka mu povedala: Syn môj, čo si nám to urobil? Pozri, tvoj otec i ja sme ťa s bolesťou hľadali!“ Exegéza: Mária a Jozef prejavili veľkú starostlivosť o Ježiša. A hoci im on pripomenul, že nie je „obyčajné“ dieťa a teraz, na prahu „bar micva“, už bude viac brat osud do svojich rúk, predsa – s vďačnosťou im ostal „poslušný“.

Tradícia

Starovekí otcovia spomínali Jozefa len okrajovo, ale vždy ako významnú osobu.

Irenej (+202): „Potom, keď už Jozef nemal žiadnu pochybnosť, prijal Máriu a radostne sa podrobil všetkému, čo bolo treba k výchove Krista“ (*Adversus haereses* IV, 23, 1).

Tertulián (+224): „Cirkev je Kristus“ (*De paenitentia* 10, 6).

Origenes (+253): „Jozef je tým, koho si Boh vyvolil, aby bol strážcom Pánovho narodenia“ (por. *Homilia XIII. in Lucam* 7).

Ján Zlatoústý (+407; Matúšovo evanjelium vyložil v 90 homíliách okolo r. 390): „Jozef Egyptský bol prototyp Jozefa z Nazareta, a to v tej miere, v akej bol Jozef Egyptský predobrazom poslania a významu Jozefa, ktorý bol ochrancom najcennejších pokladov Boha Otca, teda vteľeného Slova a jeho preblahoslavenej matky“ (por. *Homilia in Matthaeum* 5, 3). „Jozef spolupracoval v plnosti času na veľkom tajomstve spásy a takto naozaj bol služobníkom spásy“ (por. *Homilia in Matthaeum* 5, 3).

Gregor Veľký (pápež 590-604; o Ezechieli napísal 20 homílií, pravdepodobne po r. 593): „Tak ako dobre usporiadaný život smeruje od aktívneho ku kontemplatívnemu, tak sa duša s väčším úžitkom vracia od kontemplatívneho k činnému, aby pomocou toho, čím kontemplatívny život obohatil jej vnútro, zdokonalil sa činný život. Preto je potrebné, aby sme prechádzali od činného života ku kontemplatívnemu, niekedy však je lepšie od toho, k čomu sme vnútorne nahliadli v kontemplácii, prejsť k činnému životu“ (*Homilia in Ezechielem* II, II, 11).

Úctu k Jozefovi oživilo benediktíny v kláštore Rheinau, ktorí od 9. stor. slávili sviatok sv. Jozefa dňa 19. marca. Celkovo sa však slávenie Jozefovho dňa rozšírilo až v 12. stor., keď si novozałożené rehole (najmä dominikáni a františkáni) zvolili sv. Jozefa za svojho nebeského patróna.

Rozumová úvaha

Boh postavil Jozefa pred neľahkú úlohu – starať sa a ochrániť Božieho Syna i jeho matku Máriu. Jozef toto Božie poslanie prijal, a verne ho plnil. Jozefova viera a život sú základom teologického uvažovania o jeho pomoci a starostlivosti o Cirkev. Pápež Lev XII. (1878-1903) učil: „Dôvody, prečo treba sv. Jozefa považovať za zvláštneho patróna Cirkvi a prečo Cirkev čerpá z jeho starostlivosti a ochrany nesmiernu nádej, vyplývajú hlavne z toho, že bol Máriiným manželom a v očiach verejnosti Ježišovým otcom. Jozef bol počas svojho života legitímnym a prirodzeným strážcom, hlavou a ochrancom Svätej rodiny. Je preto primerané a zodpovedajúce hodnote Jozefovej dôstojnosti, že rovnako, ako voľakedy neprestajne a s úctou bdel nad nazaretskou rodinou, teraz so svojím nebeským poverením chráni a obraňuje Kristovu Cirkev“ (enc. *Quamquam pluries*, s. 177-179).

Niektorí teológovia (napr. Terézia Avilská, +1582; Pius XI., +1939; Michael D. Griffin, +2016) zdôrazňujú veľkú Jozefovu duchovnú moc. Pápež Pius XI. (1922-1939) hovoril o „takmer všemoci, ktorú Jozef má“ (príhovor z 19.3.1938).

Magistérium

Istá náuka: „Svätý Jozef je patrón a ochranca Cirkvi.“

Por. *Mt* 1, 24; pápež Pius IX. (1846-1878), dekr. *Quem ad modus Deus*, r. 1870; pápež Pius XII. (1939-1958), enc. *Haurietis aquas*, r. 1956; pápež Ján Pavol II. (+2005), exhort. *Redemptoris custos* 5-6, 28-31, r. 1989.

Oficiálne vyhlásenie sv. Jozefa za patróna Cirkvi v r. 1870 (por. dekr. *Quem ad modus Deus*) len potvrdilo dávno rozšírené zmyšľanie veriacich. Veď spravodlivý Jozef (*Mt* 1, 19) je ten, „do ktorého opatery Boh zveril svoje najvzácnejšie poklady“, por. pápež Lev XIII. (1878-1903), enc. *Quamquam pluries*, r. 1889.

Jozef Egyptský – predobraz svätého Jozefa

Gn 47, 11-12: „Jozef osadil svojho otca a svojich bratov a dal im v egyptskej krajine pozemok v najlepšom kraji zeme, v kraji Rameses, ako rozkázal faraón. A Jozef sa staral o potravu pre svojho otca a svojich bratov, ako i pre celú rodinu svojho otca podľa ich množstva.“

Gn 47, 23-26: „Potom Jozef hovoril ľudu: Hľa, dnes som vás kúpil spolu s vašimi poľami pre faraóna! Tu máte zrnó na sítie, aby ste mohli obsiať polia! Lenže z úrody budete odovzdávať piatu časťku faraónovi, štyri časťky však budú vaše na osievanie poľa a na živobytie pre vás a pre vaše rodiny a na výživu pre vaše deti. Oni vraveli: Ty nám zachraňuješ život! Kiežby sme získali tvoju priazeň, pane, radi budeme faraónovými poddanými. A Jozef to ustanovil ako záväzok v egyptskej krajine, ktorý trvá až dodnes, podľa ktorého piata časť z výnosu poľa patrí faraónovi, len pozemky kňazov nepodliehali tejto podmienke.“

Jozefa a Cirkve

Jozefa treba považovať za zvláštneho patróna Cirkvi, lebo bol Máriiným manželom a v očiach verejnosti Ježišovým otcom. Je teda primerané a zodpovedajúce hodnotiť Jozefovej dôstojnosti, že tak, ako voľakedy bdel nad nazaretskou rodinou, tak teraz so svojím nebeským poverením chráni Kristovu Cirkve. Jozef Egyptský je prototypom Jozefa, manžela Márie, v úlohe „patróna“ Božieho ľudu. Jozef Egyptský sa, vďaka vysokému postaveniu (por. *Gn* 41, 40), stal záchrancom Egypta, Kanaánu aj svojej vlastnej rodiny (por. *Gn* 41, 55n).

Cirkve musí neprestajne vzývať Jozefa o ochranu aj pre hlbokú a neustále prítomnú túžbu znovu oživiť svoj pôvodný život s opravdivými evanjelióvymi čnosťami, takými, aké sa skvejú práve vo svätom Jozefovi (por. pápež Pavol VI., 19.3.1969).

Cirkve sa spolieha aj na vznešený príklad svojich svätých (por. exhort. *Redemptoris custos* 29). Veď základným postojom celej Cirkvi musí byť „nábožné počúvanie Božieho slova“ (konštit. *Dei verbum* 1) a jej absolútna pripravenosť verne plniť Božiu vôľu, ktorá sa zjavila v Ježišovi. Cirkve, hneď po Márii, dostáva vzor poslušnosti stelesnený vo svätom Jozefovi, v mužovi, o ktorom vieme, že verne vyplnil Božie príkazy (por. exhort. *Redemptoris custos* 30-31).

Smrť človeka

Človek je bytosť zároveň telesná i duchovná (por. *Gn* 2, 7) – má telo a dušu (por. *KKC* 362). Katolícka náuka učí o trojakej smrti človeka (Štefan Dubravec, +1984):

1. Telesná smrť je strata telesného života (oddelenie duše od tela).
2. Duchovná smrť je strata duchovného života – svätosti (stav človeka žijúceho v ťažkom hriechu).
3. Večná smrť je strata neba (večné zatratenie – peklo).

V tomto eschatologickom článku sa hovorí o telesnej smrti človeka.

Sväté písmo

Človek pozostáva z tela a z duše, por. *Gn 2, 7*: „Pán, Boh, utvoril z hlíny zeme človeka a vdýchol do jeho nozdier dych života.“ Život a smrť človeka sú Božích rukách (Claus-Peter März).

Božie zjavenie viackrát opakuje vetu: „Smrť je trestom za hriech“ (por. *Gn 2, 17; 3, 19; Múd 2, 24; Rim 5, 12; 6, 23; 7, 13*). Pritom hneď nerozlišuje, či ide o smrť duchovnú alebo telesnú, alebo či ide o obe smrti. K rozlíšeniu dochádza až neskôr (por. *Ez 18, 4; Múd 1, 13-16*), najmä v *Novom zákone* (por. *Zjv 20, 6. 14*). Telesná smrť úzko súvisí s náukou o nesmrteľnosti duše.

V *Starom zákone* trojstupňovo dozrieva pravda o nesmrteľnosti a vzkriesení človeka: - jeden mocný šeol; - šeol s dvoma časťami (podľa zásluh); - šeol premožený mocou Boha.

Nový zákon staval už na tomto istom základe nesmrteľnosti ľudskej duše.

Flp 1, 21: „Pre mňa žiť je Kristus a zomrieť zisk.“

2 Tim 2, 11: „Spoločné je to slovo. Ak sme s ním zomreli, s ním budeme aj žiť.“ Por. *Lk 23, 43; Jn 11, 25; Sk 7, 59*.

Mt 10, 28: „Nebojte sa tých, čo zabíjajú telo, ale dušu zabiť nemôžu. Skôr sa bojte toho, ktorý môže i dušu i telo zahubiť v pekle.“ Por. *Mt 17, 1-8; Lk 16, 9*.

Hoci *Nový zákon* ešte nemá teologicky vyformovaný pojem duše, isto učí (v plnej kontinuite s vierou vtedajšieho židovstva), že človek medzi smrťou a vzkriesením sa neprepadá do ničoty.

Kaz 9, 10: „Všetko, čo vykonať je schopná tvoja ruka, konaj svojou silou! Lebo ti nebude možné konať a počítať, poznávať a múdro si počínať v podsvetí, kam sa máš odobrať.“

Hebr 12, 22-24: „No vy ste sa priblížili k vrchu Sion a k mestu živého Boha,... k spoločenstvu prvorodených, ktorí sú zapísaní v nebi, k Bohu, sudcovi všetkých, k duchom spravodlivých, ktorí už dosiahli dokonalosť, k Ježišovi, prostredníkovi novej zmluvy, a k pokropeniu krvou, ktorá volá hlasnejšie ako Ábelova.“ Exegéza: Zjavenie opisuje prechodný stav ako raj (*Lk 23, 43*), Abrahámovu lono (*Lk 16, 23*), byť pod oltárom (*Zjv 6, 9*), stáť okolo trónu (*Zjv 7, 11-15*), prebývať na mieste útechy, atď.

Tradícia

Ježiš Kristus svojou poslušnosťou odstránil hrôzy smrti. Veriaci si od počiatku uvedomovali, že po Ježišovej smrti a zmŕtvychvstaní, smrť zmenila svoju povahu.

Ignác Antiochijský (+117; Rimanom aj Efezanom napísal listy v Smyrne cestou na popravu do Ríma): „Pre mňa je lepšie umrieť v Ježišovi Kristovi; je to viac ako vládnuť nad končinami zeme. Jeho hľadám, ktorý zomrel za nás. Jeho chcem, ktorý vstal z mŕtvych pre nás. Moment môjho zrodu sa už blíži. Nechajte ma prijať čisté svetlo; keď tam prídem, potom budem opravdivým človekom“ (*List Rimanom 6, 1-2*). „(Eucharistia je) liekom nesmrteľnosti, proti-látkou, aby sme nezomreli, ale žili večne v Ježišovi Kristovi“ (*List Efezanom 20, 2*).

Épistolé Barnába (grécky list od neznámeho žido-kresťanského autora, napísaný po r. 135): „Nebud' unáhľený v reči. Ústa sú smrteľným nebezpečenstvom. Ak môžeš urobiť niečo pre svoju dušu – tak buď bez hriechu“ (XIX, 8).

Épistolé prós Diogneton (list – apológia od neznámeho gréckeho autora z 2. stor.; v minulosti sa myslelo, že jeho autorom bol Justín /+165/; teraz sa niektorí nemeckí odborníci domnievajú, že autorom listu je Quadratus /+ po r. 125/, apoštolský žiak, ktorý ho poslal cisárovi Hadriánovi /117-138/): „Jednoducho povedané: ako je duša v tele, tak sú kresťania vo svete. Duša sa nachádza vo všetkých údoch tela a kresťania sú v mestách sveta. Duša prebýva v tele, ale nie je z tela aj kresťania bývajú vo svete, ale nie sú zo sveta. Neviditeľná duša je chránená viditeľným telom“ (VI, 1-4).

Ambróz (+397; o smrti napísal asi v r. 389, brat Satyrus zomrel v r. 379): „Smrť je univerzálny prechod. Ak ho prejdeš odvážne, potom je to prechod od porušenia k neporušenosti, od smrteľnosti k nesmrteľnosti, od zmätku k pokoju. Preto sa neľakaj slova smrť, ale raduj sa

z dobrodenia tohto krásneho prechodu“ (*De bono mortis* 4, 15). „Je pravda, že smrť nebola súčasťou prirodzenosti, ale stala sa prirodzenou skutočnosťou (v dôsledku previnenia). Boh totiž od počiatku neustanovil smrť, ale dal na ňu liek“ (*De excessu fratris sui Satyri* II, 47).

Augustín (+430; glosy a kázne sú z obdobia r. 396-416; výklad *Knihy Genezis* sa nachádza v 12 knihách): „Ty hovoríš, že smrť je vlastná prirodzenosti, ty, ktorý popieraš, že smrť je ovocím hriechu. Ty hovoríš, že prirodzenosti, ja vravím, že hriechu: Áno, aj prirodzenosti, ale už skazenej prirodzenosti, odsúdenej na tento trest“ (*Sermo* 299, 10). „Keď sa narodí človek, prednášajú sa všelijaké mienky: možno bude pekný – možno škaredý, možno bude bohatý – možno chudobný... Ale o nikom sa nepovie: možno umrie alebo neumrie. Toto je v živote jedine celkom istá vec“ (*Sermo Guelferbytanus* 12, 3). „Prirodzenou túžbou duše je ovládať telo... pokiaľ sa (duša) nespojí s telom, nie je táto túžba naplnená“ (*De Genesi ad litteram* 12, 35). „Túžba po tele“ je túžbou po vzkriesení.

Origenes (+253) učil prvý, že duša človeka je nesmrteľná; neskôr Augustín. V staroveku a stredoveku – vďaka mystike – nadobúdala smrť akúsi vznešenú velebnosť. Začiatkom novoveku (16. a 17. stor.) začal prevládať nad pohľadom mystéria sapienciálny pohľad – smrť je učiteľka života, smrť je najsilnejšia výstraha pred nerest'ou! To neskôr vyvolalo negatívne reakcie – kresťanstvo je pre smrť a nie pre život! Druhý vatikánsky koncil odobril znovuobjavenú rovnováhu – veľkonočný zmysel kresťanskej smrti (konštit. *Sacrosanctum concilium* 81).

„Integristi“ či „totalisti“ (nasledovníci Carla Stanga, +1959) nesprávne tvrdili, že zomiera celý človek („Žije a zomiera človek. Duša nežije“). Zjavenie o nesmrteľnosti duše pokladali za nedostatočné.

Rozumová úvaha

Sekularizovaná filozofia pesimisticky učí: „Človek žije, aby zomrel.“ Kresťanstvo radikálne mení toto zmýšľanie: „Veriaci človek zomiera, aby žil!“ Tomáš Akvinský (+1274) vysvetľoval, že smrť zapríčinili dve veci – vzdialenou príčinou smrti je antagonizmus prvkov a blízkou príčinou je hriech (por. *Theologická summa* II-2., 164, 1, 1).

Klasická teológia učí o dvoch podstatných vlastnostiach smrti (Štefan Dubravec, +1984):

1. Smrť je všeobecná, všetci musia zomrieť.

Otázne výnimky zo všeobecnosti smrti:

a) Henoch (*Gn* 5, 24) a Eliáš (*2 Krn* 2, 11) boli vzatí do neba.

Exegéza: Nie je napísané, že nezomreli. Autor chcel vyjadriť, že sú v blízkosti Boha.

b) Pred Ježišom má prísť Eliáš (*Mt* 11, 14; *Mal* 3,23).

Exegéza: Nie telesne, ale muž s Eliášovým duchom.

c) *1 Sol* 4, 17: „Spravodliví budú uchvátení k oblakom“ a *1 Kor* 15, 51: „Nie všetci umrieme, ale všetci sa premeníme.“

Exegéza: Nemá jednotné stanovisko; neodpovedá ani na otázku, či sa u žijúcich v okamihu parúzie oddelí duša od tela alebo nie.

2. Smrťou končí čas skúšky a zásluh.

Smrť je pozemský koniec, por. *Hebr* 9, 27; *Kaz* 9, 10; *Jn* 9, 4; *Mt* 25. Smrť je zakončením času milosti, ktorý Boh poskytuje človeku, aby pozemský život prežil podľa Božieho plánu. Po smrti nejestvuje žiadne „prevetľovanie“.

Pri smrti dochádza k obdivuhodnej kombinácii dvoch protikladov – istoty smrti a neistoty času smrti, por. *Mt* 25 13. Pri úvahách o smrti dochádza aj ku vzájomnému dopĺňaniu jej vplyvov – smrti ako mystagóga a smrti ako pedagóga (Raniero Cantalamessa).

Magistérium

Dogma: „Ľudská duša je nesmrteľná.“

Por. *Gn* 2, 7; *Mt* 10, 28; Benedikt XII. (1334-1342), konštit. *Benedictus Deus*, r. 1336, *DH* 1000; Piaty lateránsky koncil, r. 1513, *DH* 1440.

Duša nezaniká ani vtedy, keď sa smrťou odlúči od tela; pri všeobecnom vzkriesení sa opäť spojí s telom (dogma, por. *DH* 30, 801; *KKC* 997).

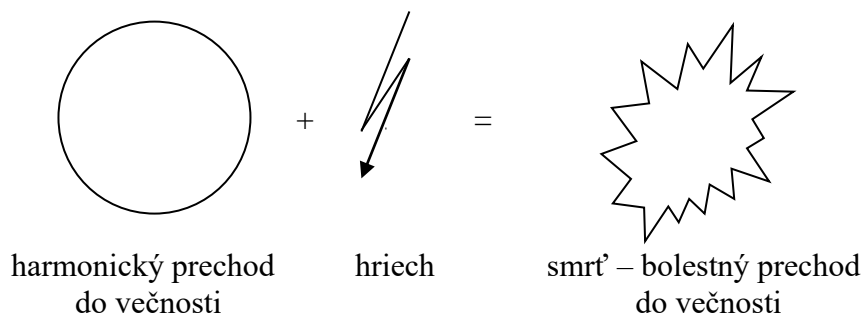
Keďže duša je jednoduchá, je nezničiteľná – nesmrteľná. Nesmrteľnosť duše je požiadavka, ktorá zodpovedá Božej добрote a Božej spravodlivosti. Takisto zodpovedá hlbokjej ľudskej túžbe po šťastí a po spravodlivosti. Ľudstvo je odpradáva presvedčené, že duša je nesmrteľná. Takmer všetky civilizácie mali predstavu o posmrtnom živote.

Dogma: „Smrť vstúpila do sveta pre hriech človeka.“

Por. *Gn* 2, 17; *Rim* 5, 12; Tridentický koncil, r. 1563, *DH* 1511.

Človek sa mení a starne; ľudský život má svoj vymedzený čas (iba Boh žije večne, por. *Sir* 18, 1; *Ž* 119, 96; *Iz* 51, 6). Stvorenie je v podstate smrteľné (por. *Kaz* 12, 7). V istom zmysle je teda ľudský koniec prirodzený (por. *KKC* 1006), ale „po hriechu“ je smrť mzdou za hriech (smrť s negatívnymi vlastnosťami). Smrť je prechod. Smrť je jedna strana veľkej udalosti, jej druhou stranou je večnosť.

Nesmrteľnosť prvého človeka nemožno chápať tak, že keby Adam nezahrešil, žil by dodnes. Keby nezahrešil, život by nekončil smrťou, končil by tzv. harmonickým prechodom do večnosti; t.j. telo s dušou by sa stalo osláveným; tak ako sa teraz (po hriechu) stane na konci sveta pri vzkriesení mŕtvych (Árpád Kisfaludy, +1903; Eugen Filkorn, +1974).

Istá náuka: „Smrť je oddelenie duše od tela.“

Por. *Zjv* 6, 9-10; *KKC* 366, 997, 1005, 1016.

Človek je jednota duše a tela (por. *Mt* 10, 28; konštit. *Gaudium et spes* 14), a preto je smrť pre neho (ontologicky) neprirodzená, cudzia (tragický dôsledok hriechu; por. *Múd* 2, 24); ide o roztrhnutie (hoci len dočasné) ľudskej bytosti. Po-hriechny prechod na večnosť, smrť ako je známa teraz, predstavuje bolestnú disharmóniu. Ani *Sväté písmo*, ani teológovia neponúkajú dostatočné svetlo na opísanie (pred-hriechneho) harmonického prechodu do budúceho života (nebolo by to však vzkriesenie v smrti). Zdá sa, že Máriino nanebovzatie akosi poukazuje na pred-hriechny odchod z tohto sveta (Ctirad V. Pospíšil). Na svätých sa ukazuje, že zjednotenie duše s Pánom je silnejšie a milšie („túžim zomrieť a byť s Kristom“, *Flp* 1, 23), ako zjednotenie duše a tela (Raniero Cantalamessa).

Katolíci vierou prijíma (por. Kongregácia pre náuku viery, r. 1979):

1. Na jednej strane vieru v podstatnú kontinuitu medzi prítomným životom s Kristom a budúcim životom s Kristom, ku ktorej dochádza vďaka moci Ducha Svätého.
2. Na druhej strane rozlíšenie, veľký rozdiel medzi životom prítomným a budúcim.

Kritérium smrti

Zvlášť v medicíne je veľmi dôležité zistenie faktu (presného času) smrti. Ťažisko vedeckých prístupov na zistenie smrti sa prenieslo z tradičných srdcovo-dýchacích znakov na neurologické kritériá. **Úplné a nezvratné zastavenie mozgovej aktivity** je znakom straty integračnej schopnosti organizmu, **je znakom smrti** (Ján Pavol II., r. 2000; posolstvo 18. medzinárodnému kongresu Transplantačnej spoločnosti).

Nesprávne idey – totálna smrť a vzkriesenie v smrti

Začiatkom 20. stor. protestantský teológ Carl Stange (+1959) zaviedol do teológie ideu totálnej smrti (tzv. jednofázová eschatológia): celé bytie človeka v smrti zaniká, lebo smrť je trest za hriech pre celého „človeka“. Vzkriesenie na konci sveta je „novým stvorením“. Aby sa vyhlo dvom bytiam (stvoreniam) jedného človeka bez continuity, vytvorila sa teória „vzkriesenia v smrti“, podľa ktorej každá smrť jednotlivca je už skutočnosťou konečného a kolektívneho vzkriesenia. Avšak aj totálna smrť aj vzkriesenie v smrti odporujú zjaveniu (ani Kristus v smrti nevstal; akýsi čas existuje aj po smrti, por. *Zjv* 6, 9-11) a cirkevnému chápaniu dogiem (por. Kongregácia pre náuku viery, r. 1979 a r. 1983).

Nesmrteľnosť človeka znamená dve skutočnosti (Jozef Ratzinger):

1. osobnú nesmrteľnosť duše;
2. vzkriesenie tela.

Ide o tzv. dvojfázovú eschatológiu, o biblickú dualitu, a nie o helenistický dualizmus (telo je väzením duše). Biblická dualita znamená, že človek je telo a duša; že človek je jednota dvoch prvkov a ich oddelenie je ontologický deficit, čosi neprirodzené.

Niektorí teológovia odporúčajú namiesto slova „dualita“ používať termín „polarita“, ktorý celkom vylučuje dualizmus a rešpektuje jednotu dvoch prvkov človeka (Ctirad V. Pospíšil).

Ľudská duša

Ľudská duša je duchovný a oživujúci princíp v človeku (por. *KKC* 363, 365). Katolícka antropológia učí, že: „Človek je bytosť pozostávajúca z duše a z tela“ (dogma; por. *Gn* 2, 7; Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 800; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3002; *KKC* 33, 362; konštit. *Gaudium et spes* 14; 18) a že: „Človek má len jednu individuálnu rozumnú dušu“ (dogma; por. *Sk* 2, 41; Carhradský koncil, r. 869, *DH* 657; Piaty lateránsky snem, r. 1513, *DH* 1440; *KKC* 1022).

Kresťania napokon dospeli k hlbokému poznaniu, že duša je formou tela (por. Tomáš Akvinský, +1274, *Theologická summa* I., 76, 1, 4). Formulácia síce pochádzala od Aristotela (+322 pr. Kr.), ale kresťanstvo jej dalo nový význam. Duch v človeku je v takej úplnej jednote s telom – matériou, že je jeho „formou“ – a tak robí človeka osobou. Preto oddelenie duše od tela je proti jej (ontologickej) prirodzenosti. Prebývanie duše v tele nie je len „jej činnosť“, ale je to jej sebarealizácia (oživovaním formuje – formovaním oživuje). Pedagógovia zvykli používať obraz krásnej hudby: hudba vychádza z nástroja (telo), na ktorom hrá umelec (duša).

V duši tkvie totožnosť človeka; duša plní osobné úkony rozumu a vôle ľudskej bytosti; duša je nositeľom continuity vedomia (sebavedomia, svedomia) vo všetkých stavoch ľudskej existencie (pozemský život, posmrtný život, večný život so vzkrieseným telom).

Každý človek má osobné nemateriálne vedomie, ktoré pracuje skrze materiálny mozog (tzv. dualistický interakcionizmus). Z vedeckého hľadiska treba odmietnuť tvrdenia materialistov, že myslenie je produktom hmoty, že mozgová kôra generuje všetky myšlienky a city (John Carew Eccles, +1997).

Duša (ako duchovný a oživujúci princíp; ako forma tela) je kresťanský pojem a s antikom má tak málo spoločného, ako myšlienka vzkriesenia (Jozef Ratzinger). Kresťania sa nemôžu vzdať rozlišovania medzi dušou a telom. Hoci slovo „duša“ je v *Písme* vyjadrené rôznymi spôsobmi (hebr. nefesh i gr. psyché je oživujúci princíp; hebr. ruach i gr. pneuma je duch; hebr. leb i gr. kardía je srdce), predsa patrí do Božieho zjavenia. Neexistuje žiadny dôvod, aby sa slovo „duša“ zavrholo; ono je potrebným verbálnym nástrojom cirkevnej viery a ako nositeľ základného aspektu kresťanskej nádeje nepochybne patrí do slovníka Cirkvi (Jozef Ratzinger).

Medzistav – od smrti po vzkriesenie

Viera vo vzkriesenie (tela, mŕtvych) pochádza z kresťanskej náuky, a nie z platónskej (večná duša v tele ako „v hrobe“) alebo antiplatónskej (duša nepotrebuje, aby ju niekto vykúpil) antropológie.

Koncepcia oddelenej duše, ako duša existuje od smrti po vzkriesenie tela, v tzv. medzistave, je istým problémom (strach zo „separovanej“ duše). Oddelená duša totiž nie je osobou, nie je „ja“ (por. *Theologická summa* I., 29, 1, 5; III., 50, 4). Pavol apoštol to však hlbšie neobjasnil. Jemu stačila argumentácia: byť s Kristom (por. *Flp* 1, 21-26; *2 Kor* 5, 6-10). Preto oddelená duša prirodzene túži po tele, čiže „chce“ vzkriesenie tela. Oddelená duša, v ktorej však tkvie totožnosť človeka, plní osobné úkony rozumu a vôle. A hoci je oddelená duša ontologicky nekompletná skutočnosť, má vedomie (Medzinárodná teologická komisia, r. 1991). **Človek v medzistave ostáva človekom** (nie je ani anjel, ani boh, ani len duša) **a jeho duša má akýsi vzťah k telu, ale nevedno aký.**

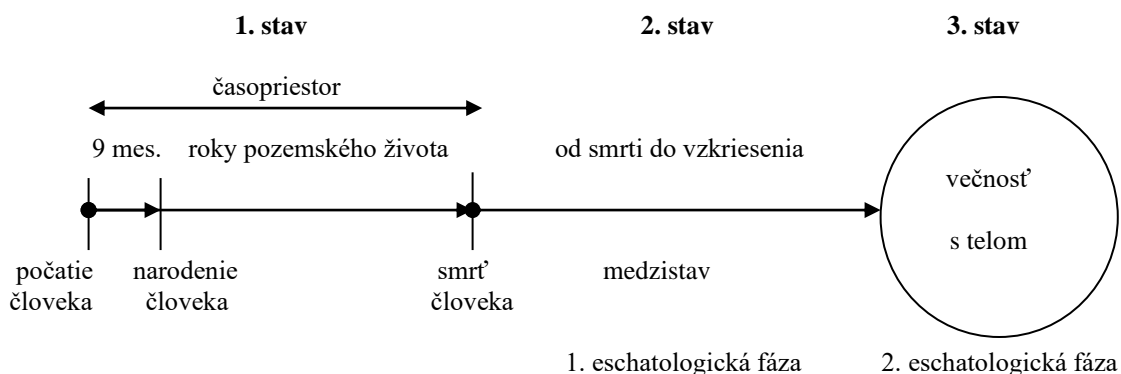
Karl Rahner (+1984) sa domnieval, že duša v medzistave má kontakt s matériou ako takou (oživuje a formuje tzv. prvú matériu), že je „všeko-zmická“. A smrť je obratom duše k novému vzťahu k matérii. Iní tvrdili, že v medzistave má duša kontakt s osláveným Kristom.

Trvanie medzistavu je z objektívneho hľadiska jedno a presne ohraničené – od smrti prvého človeka po parúziu. Zo subjektívneho hľadiska trvá rôzne – začína sa smrťou jedinca a končí jeho vzkriesením.

Evanjelickí teológovia – Carl Stange (+1959), Adolf Schlatter (+1938), Paul Althaus (+1966) – začiatkom 20. stor., s odvolaním sa na Martina Luthera (+1546), odmietli kresťanskú predstavu oddelenia duše od tela a nesmrteľnosť duše ako tzv. platónsky dualizmus. Paul Althaus v r. 1950 sčasti skorigoval svoj postoj ako nebiblický.

Bytie, **existencia človeka** je večitá (ma začiatok a nemá koniec) a **má tri stavy**.

- 1. stav:** pozemský život; fyzické spojenie duše a tela.
- 2. stav:** medzistav; prvá eschatologická fáza; tajomné spojenie duše a tela (nie fyzické).
- 3. stav:** definitívna večnosť; druhá a konečná eschatologická fáza; spojenie duše a vzkrieseného tela

Skúsenosť blízkej smrti – NDE

Skúsenosť blízkej smrti (ang. near death experience, skratka NDE od r. 1975) opísali tí, ktorí sa ocitli „na hranici smrti“ a vrátili sa do života. Na svete existuje niekoľko miliónov seriózne zachytených svedectiev. Táto skúsenosť má spoločnú základnú štruktúru:

1. Zážitok hlbokého pokoja.
2. Opúšťanie vlastného tela.
3. Rýchle prechádzanie tmavým tunelom do priestoru svetla.

4. Svetlo je neobyčajne krásne (hudba, farby) a dá sa v ňom stretnúť so zosnulými.
5. Nechcená nutnosť vrátiť sa; po návrate sa často krát pozitívne zmení pohľad na svet.

Lekárske vysvetlenie

Títo ľudia zažili kómu, hlboké bezvedomie, zdanlivú, klinickú smrť, keď ich telo bolo akoby mŕtve, ale ich mozog mohol ešte chvíľu (asi tri minúty) pracovať; v tej chvíli možno prežiť NDE. Podobnosť zážitkov (ľudí rôznych kultúr, národov a náboženstiev) súvisí podľa vedcov so základnou štruktúrou ľudského mozgu. Pri nedostatku kyslíka sú v mozgu stimulované vždy tie isté oblasti, čo sa javí ako svetlo.

Teologický postoj

Tieto skúsenosti nič nehovoria o živote po smrti. Opisujú priblíženie sa k hranici smrti zo strany života. Z teologického hľadiska majú preto malú, druhoradú hodnotu.

Jozef – patrón dobrej smrti

Podľa kresťanskej viery je „dobrá smrť“ slávnostný návrat z otroctva pozemskej skúšky do domu nebeského Otca (por. *KKC* 908, 954, 1005-1014).

Sväté písmo

Ž 116, 15: „V Pánových očiach má veľkú cenu smrť jeho svätých.“ Exegéza: Svätí, medzi nimi aj Jozef, konali také slávne činy, ktoré ctia Cirkev na celom svete.

Mt 1, 19: „Jozef, jej manžel, bol človek spravodlivý a nechcel ju vystaviť potupe, preto ju zamýšľal potajomky prepustiť.“ Exegéza: Vysvetlenie Jozefovej spravodlivosti (saddik) bolo podané vyššie. Biblická „spravodlivosť“ charakterizovala dokonalého človeka – aj pred Bohom aj pred ľuďmi.

Mt 2, 13-14: „Po odchode (mudrcov) sa Jozefovi vo sne zjavil Pánov anjel a povedal: Vstaň, vezmi so sebou dieťa i jeho matku, ujdí do Egypta a zostaň tam, kým ti nedám vedieť, lebo Herodes bude hľadať dieťa, aby ho zmárnil. On vstal, vzal za noci dieťa i jeho matku a odišiel do Egypta.“ Exegéza: Jozef pohotovo reaguje a ochráni „dieťa i jeho matku“. Jozefova ochota pomáhať a chrániť je zárukou jeho významnej pomoci v hodine smrti.

Mt 27, 52-53: „Otvorili sa hroby a mnohé telá zosnulých svätých vstali z mŕtvych. Vyšli z hrobov a po jeho vzkriesení prišli do svätého mesta a ukázali sa mnohým.“ Exegéza: Niektorí znalci učia, že išlo o konečné oslávenie svätých patriarchov, prorokov, sv. Jozefa, betlehemských neviniatok... S úplnou istotou nemožno vylúčiť ani telesné oslávenie ďalších veľkých osobností, napr. Henocha (por. *Gn* 5, 24) či Eliáša (por. *2 Kr* 2, 1). Hoci sa nevie, o ktoré osoby presne šlo, opisovaný skutkový stav – teda vzkriesenie mŕtvych pred koncom sveta (pri Ježišovej smrti) – je nespochybniteľný.

Matúš, ako jediný z evanjelistov, učí o okamžitých následkoch Ježišovej smrti (verše 51-53). Nevysvetľuje ich, ale obracia pozornosť na ich teologický význam, na naplnenie predpovede proroka Zachariáša (*Zach* 14, 5), ktorý opisuje príchod Boha do Jeruzalema s mocou: „Vtedy príde Pán, môj Boh, a všetci jeho svätí s ním“ (por. Adrian M. Leske).

V Synovi, ktorý dáva život za všetkých, sa môže každý vrátiť do života Božieho dieťaťa. Svätí ich predchádzajú. Smrť už nemá nad nimi moc: ich telo zomrelo hriechu a je im daný Duch, Darca života (por. Silvano Fausti, +2015).

Tradícia

Koptskí kresťania už v 4. stor. pravidelne čítali dielo *História Jozefa tesára* (alebo *Legenda Jozefa stolára*). Svätého Jozefa vzývali ako patróna dobrej smrti, lebo Jozef vraj zomrel v dobrom zdraví ako 111 ročný. *História Jozefa tesára* bola napísaná v Egypte; jej najstaršia

časť je zo začiatku 5. stor. (Edward Staniek). Legenda tvrdí, že Ježiš porozprával učeníkom na Olivovej hore o svojom pestúnovi Jozefovi, najmä o jeho zbožnej smrti (Rafał Zarzeczny).

Údaj, že Jozef zomrel ako 111 ročný, nemožno pokladať za reálny. Aj iné (biblické či nebiblické) texty tej doby, majú údaje ohľadom veku osôb skreslené. Blízky východ bol pod veľkým mezopotámskym vplyvom, kde sa „veľkosť osobnosti“ vyjadrovala „dĺžkou veku“. Veľkí muži Mezopotámie vraj mali aj tisíc, ba aj desaťtisíc rokov (Tomáš Novotný). Toto zmýšľanie sa veľmi pravdepodobne odzrkadlilo aj v *História Jozefa tesára*, ktorá chcela Jozefa značne vyzdvihnúť.

Ján Zlatoústý (+407; Matúšovo evanjelium vyložil v 90 homíliách okolo r. 390): „Jozef Egyptský bol prototyp Jozefa z Nazareta, a to v tej miere, v akej bol Jozef Egyptský predobrazom poslania a významu Jozefa, ktorý bol ochrancom najcennejších pokladov Boha Otca, teda vteľneného Slova a jeho preblahoslavenej matky“ (por. *Homilia in Matthaem* 5, 3). „Jozef spolupracoval v plnosti času na veľkom tajomstve spásy a takto naozaj bol služobníkom spásy“ (por. *Homilia in Matthaem* 5, 3).

Lev Veľký (+461; zachovalo sa jeho 96 kázni, napísané boli po r. 440): „Nik nie je vylúčený z účasti na tomto rozochvení, všetci máme rovnaký dôvod spoločne sa radosť: veď náš Pán, víťaz nad hriechom a smrťou, prišiel vyslobodiť všetkých, lebo nik nebol bez viny. Nech jasá svätý, lebo sa blíži k palme víťazstva; nech sa teší hriešnik, lebo sa mu ponúka odpustenie; nech si vydýchne pohan, lebo je pozvaný k životu“ (*Sermo 1 in Nativitate Domini* 1).

V Európe sa sv. Jozef stal patrónom umierajúcich až v 17. stor., v čase posledného veľkého moru. Otcovia jezuiti vtedy poukázali na Jozefa – príklad človeka, ktorý zomrel dobrou smrťou, lebo bol blízko pri Ježišovi. Zároveň založili Spolok dobrej smrti.

Rozumová úvaha

Boh postavil Jozefa pred neľahkú úlohu, ktorej on spočiatku nerozumel a zľakol sa jej. Keď však boli odstránené jeho pochybnosti, začal konať – vo vnútri („poslušnosť viery“, por. konštit. *Dei verbum* 5) i navonok. Jozef iným spôsobom, ale tiež veľkodušne a verne urobil to, čo aj Mária – prijal plán spásy v Ježišovi Kristovi ako pravdu prichádzajúcu od Boha (por. Ján Pavol II., +2005). Tak, ako sa Jozef láskavo staral o Máriu a Ježiša, tak teraz (a navždy) stráži a ochraňuje aj Kristovo mystické telo, ktorým je Cirkev.

Jozef je ochrancom mystického Kristovho tela – Cirkvi a všetkých, ktorí odchádzajú na večnosť. Kresťan, ktorý spája svoju smrť s Ježišovou smrťou, chápe smrť ako príchod ku Kristovi a ako vstup do večného života (*KKC* 1020). Keď žiadame Jozefa, aby za nás prosil, uznávame, že sme úbohí hriešnici a obraciame sa na neho ako na patróna dobrej smrti; nech nás v hodine nášho prechodu do večnosti privedie k Božiemu Synovi Ježišovi (*KKC* 1014). Podľa tradície, ktorú zatiaľ nikto nespochybnil, Jozef mal pri svojom umieraní Ježiša – Božieho syna a Máriu – Božiu Matku.

Stále početnejší teológovia usudzujú, že Jozef zomrel dávno pred Ježišovým verejným vystúpením (por. *Legenda o Jozefovi tesárovi*; *Encyklopedia Katolicka VIII.*, str. 124). Jozef pravdepodobne zomrel v r. 7 po Kr., ešte predtým, ako 15. ročný Ježiš dosiahol pohlavnú dospelosť. Ježiš totiž nemal ani zásnuby a ani svadbu (Rajmund Ondruš, +2011). Jozef teda zomrel asi vo veku 31 rokov (nar. v r. 24 pr. Kr. – zom. v r. 7 po Kr.).

Magistérium

Istá náuka: „Svätý Jozef je patrón dobrej smrti.“

Por. *KKC* 1014; exhort. *Redemptoris custos* 30.

Pápež Ján Pavol II. (+2005) učil: „Okrem dôvery v Jozefovu bezpečnú ochranu Cirkvi sa spolieha i na jeho vznešený príklad, ktorý preniká všetky jednotlivé štádiá života“ (exhort. *Redemptoris custos* 30). Smrť je mimoriadne dôležitým bodom ľudského života.

Na Západe je Jozef patrón dobrej smrti od 17. stor. Titul dostal preto, lebo pri svojom umieraní mal pri sebe Ježiša a Božiu Matku. To je najlepšia smrť. Nijaký muž či žena nikdy nezažili milosť zomrieť v prítomnosti Ježiša a Márie (Francis Filas, +1985).

Spolky – združenia dobrej smrti

Pojem „dobrá smrť“ je veľmi široký. Jedni myslia na náhle úmrtie, iní na bezbolestné úmrtie, ale tieto názory sú čisto „ľudské“, nie kresťanský duchovné.

Kresťan, ktorý spája svoju smrť s Ježišovou, hľadá na smrť ako na príchod k nemu a ako na vstup do večného života. Preto nemá zo smrti panický strach a neignoruje ju. Viera nezaháňa len strach zo smrti, ale vzbudzuje po nej vzrastajúcu túžbu (Jozef Ratzinger, Raniero Cantalamessa). Preto kresťanská tradícia o „dobrej smrti“ učí, že je to smrť odvážna; po zariadení všetkých vecí; po rozlúčení sa s každým blízkym; je vedomá – akoby riadená: ako slávnostný návrat z otroctva do domu Otca, ako zasnúbenie s láskou (Česlav Stanislav Bartník).

Hlavnou podmienkou „dobrej smrti“ je stav priateľstva s Bohom, stav posväcujúcej milosti v duši umierajúceho (por. *Mt* 5, 3. 12; 25, 21. 23; *1 Jn* 3, 2; *1 Kor* 13, 12; *Zjv* 19, 7-8). Smrť je pozemský koniec (por. *Hebr* 9, 27; *Kaz* 9, 10; *Jn* 9, 4; *Mt* 25). Smrť je zakončením času milosti, ktorý Boh poskytuje človeku, aby pozemský život prežil podľa Božieho plánu. V tomto zmysle boli zakladané spolky a združenia dobrej smrti.

Spolok (arcibratstvo) dobrej smrti založil v r. 1648 v Ríme generál jezuitov Vincenzo Carafa (+1649). Združenie (spoločenstvo) blaženej smrti sv. Jozefa (ako modlitbové združenie) založil v r. 1913 bl. Aloiz Guanella (+1915). Združení kňazi majú za úlohu raz do roka odslúžiť svätú omšu za tých, ktorí „dnes umrú“; laici sa majú denne – ráno a večer – za umierajúcich modliť: „Svätý Jozef, pestún Ježiša Krista a ženích blahoslavenej Panny Márie, oroduj za nás a za všetkých ktorí tento deň (túto noc) prežívajú svoj smrteľný zápas.“

Kremácia

Starí Židia svojich mŕtvych pochovávali. Rimania (na prelome vekov) mŕtvych zväčša spaľovali. Kresťania podľa príkladu Pána Ježiša mŕtvych pochovávali. Prítom sa odvolávali aj na *Starý zákon*: „Prach si a na prach sa obrátiš“ (*Gn* 3, 19). Preníkaním kresťanstva medzi pohanské národy (Germáni, Kelti, Slovania) bol pohanský spôsob spaľovania nahradený pochovávaním.

Novodobá kremácia (lat. cremare - spaľovať) bola v Európe obnovená v r. 1869 ako protest proti kresťanskej viere vo vzkriesenie. Toto vedomé proticirkevné zameranie kremácie viedlo k tomu, že Katolícka cirkev spaľovanie formálne zakázala. O sto rokov neskôr, keď kremácia prestala byť protestom proti viere, pretože sa – zvlášť v mestách – stala praktickou nutnosťou, Cirkev formálny zákaz kremácie v r. 1963 odvolala. Od r. 1997 možno pohrebný obrad vykonať aj po kremácii.

Kvôli tradícii má pochovávanie pred spaľovaním aj v súčasnosti prednosť.

Kontakt medzi živými a mŕtvymi

Pri týchto kontaktoch prichádzajú do úvahy dve roviny: nadprirodzená a prirodzená. Medzi nimi je veľký rozdiel. V nadprirodzenej rovine ide o transcendentné posvätno. V prirodzenej rovine ide o moc (ovládnúť, využiť, zničiť niekoho), o magickú manipuláciu s hocijakou silou (len nech pôsobí!).

Písmo náboženský kontakt v nadprirodzenej rovine odobruje ako užitočný (por. *Jn* 17, 24; *Hebr* 12, 1; *Hebr* 13, 7n), avšak magický kontakt prísne zakazuje ako zlý a škodlivý (por. *Lv* 20, 27; *Sk* 16, 16; *1 Kor* 10, 20).

V nadprirodzenej rovine existuje spoločenstvo svätých osôb. Vďaka božskému životu sa sväté osoby stávajú jednou duchovnou rodinou, ktorá nezaniká ani smrťou, por. *1 Kor* 12, 12n. Prioritným miestom kontaktu živých a mŕtvych (spoločenstva svätých) je liturgia, por. *Zjv* 5, 6-9.

Písmo bližšie nevysvetľuje spojenie živých a mŕtvych, napr. pravé zjavenia svätcov. Ľudia si však sami kontakt so zosnulými (ani svätými) nemôžu zariadiť, lebo mŕtvi sú už v inom priestore a čase; kontakt umožňuje – alebo dopúšťa – len Boh.

V prirodzenej rovine pracuje mladá veda parapsychológia, ktorá nevie vysvetliť niektoré špiritistické zjavy. Znemožňujú jej to aj mnohé podvody. Zakladateľom novodobého špiritizmu je Francúz Alan Kardec (vlastným menom León Rival, 1804-1869).

Špiritizmus (lat. spiritus - duch) je modernou formou starovekej nekromancie (gr. nekró - mŕtvy; manteuó - veštiť, predpovedať). Špiritizmus v praxi zasahuje do oboch rovín, hoci jeho prevažná časť patrí do prirodzenej oblasti. Špiritizmus či vyvolávanie duchov, je každá metóda, pomocou ktorej sa človek (veštec, mág, nekromant) usiluje ľudskými technikami vyprovokovať zmyslovú komunikáciu s duchmi či dušami zosnulých kvôli nejakej pomoci (por. Medzinárodná teologická komisia, r. 1992). Cirkev, na základe zjavenia (napr. *Dt* 18, 10n; *Ex* 22, 17; *Lv* 20, 27; *Sk* 16, 16n; *I Kor* 10, 20), vždy odsudzovala špiritizmus, a to pre vieroučné bludy a mravné nedostatky (zjavenie od duchov, prevteľovanie, čierna mágia, podvod, falošná nádej, šarlatánske zneužívanie), por. *KKC* 2117, konštit. *Lumen gentium* 49.

Podľa exorcistov pri špiritizme hrozí veľké nebezpečenstvo, že vedomé oslabovanie ochrany ľudského podvedomia zneužije diabol. Sväté ofícium (predchodca Kongregácie pre náuku viery) vydalo dekréty (dňa 1.4.1898 a 26.4.1917), v ktorých varuje: „Špiritistická prax je nedovolená povera, pretože v Božom pláne nie je posielat' dobrých duchov len kvôli uspokojeniu ľudskej zvedavosti. Ak nejako získava odpovede, tak len od zlých duchov, ktorí súhlasia so spojením, lebo chcú ľudí pomýliť, škodiť im a nabádať ich k zlému. Z tohto dôvodu Cirkev absolútne zakazuje akúkoľvek účasť na týchto praktikách.“

Interpretácia biblického textu hriechnej slabosti kráľa Saula (por. *I Sam* 28; vyvolanie mŕtveho proroka Samuela) nie je ľahká, no v žiadnom prípade neschvaľuje počínanie židovského kráľa. V starokresťanských výkladoch sa vytvorili tri interpretácie (Róbert Sarka): - nekromantka (veštica) mohla vyvolať proroka z tzv. predpekli (okraj otcov), pretože ešte nebol spasený; - vyvolanie proroka bolo démonickým klamom, diabol sa zjavil v jeho podobe; - prorok sa skutočne zjavil, ale nie z manipulácie nekromantky, ale z Božieho dopustenia.

Súčasný výklad hovorí, že nekromancia je diabolský klam; avšak výnimočne, z Božieho dopustenia, sa môže zosnulý zjaviť. Podľa exorcistov ide o duše z očistca; tie sa však nezjavujú preto, aby strašili, či trápili ľudí, ale preto, že potrebujú duchovnú pomoc (Róbert Sarka). Je dogmou viery, že dušiam v očistci treba pomáhať, por. Tridentský koncil, r. 1563, *DH* 1820.

Úcta k svätému Jozefovi

Božie zjavenie trojnásobne podporuje a odobruje úctu veriacich k Jozefovi – zo všeobecnej úcty k ľuďom, z náboženskej úcty k svätým a z úcty k nemu samému, jeho osobe.

Úcta k človeku má dva základné dôvody. Vieroučný – všetci ľudia sú deti jedného nebeského Otca. Mravoučný – dobrý vzťah k druhému ničí egoizmus a buduje altruizmus. *Ex* 20, 12: „Cti svojho otca a svoju matku, aby si dlho žil na zemi, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh!“

Úcta k svätým ľuďom jej opísaná v listoch Pavla apoštola výrazom „napodobňujte ma“. Napodobňovanie je prejavom úcty, lebo „zaangažuje“ človeka. Pavol ako taký (ani iný svätec), nie je absolútnou normou; normou sa stal preto, lebo sám sa „normoval Kristom“ a tým privádza iných k spásu. *I Kor* 11, 1: „Napodobňujte ma, ako aj ja napodobňujem Krista.“ Por. *Hebr* 13, 7.

Úcta k Jozefovi je z Božieho zjavenia, lebo Boh mu dal vznešenú úlohu: „Dáš mu meno Ježiš“ (*Mt* 1, 21). Vtelený Boží Syn poslúchal Jozefa a venoval mu takú úctu a oddanosť, akú si otec zaslúži od svojich detí (exhort. *Redemptoris custos* 8; por. *Lk* 2, 51).

Bernardín Sienský (+1444) učil: „Ak si všimneš Jozefov súvis s celou Kristovou Cirkvou, nie je potom on tým vyvoleným a výnimočným človekom, skrze ktorého a pod vedením

ktorého prišiel Kristus riadne a dôstojne na svet? Ak je teda celá svätá Cirkev dlžníčkou Panny Márie, lebo skrze ňu mohla prijať Krista, tak po Márii rozhodne jemu dlhuje zvláštnu vd'ačnosť a úctu.“

Istá náuka: „Svätému Jozefovi patrí kult prvoúcty (protodúlie).“

Por. *Mt* 1, 19; 12, 48-50; *Lk* 2, 51; konštit. *Lumen gentium* 50; *KKC* 564; exhort. *Redemptoris custos* 8, 28.

Jozefovi, pre mimoriadne blízky vzťah k Ježišovi, patrí prvoúcta. Pravá úcta pochádza z blízkosti človeka k Bohu (por. *Theologická summa* II-2-1., 103, 4, 2). Jozef – spravodlivý muž – žil život pravej zbožnosti (por. *Ž* 1, 1-6). Cirkev mala Jozefa vždy vo veľkej úcte – hneď po Preblahoslavenej Panne (exhort. *Redemptoris custos* 28).

Cirkev, putujúca na tomto svete, potrebuje zvláštnu „moc z výsosti“ (por. *Lk* 24, 49; *Sk* 1, 8); je to dar Pánovho Ducha – dar, ktorý nie je oddelený od príhovoru a príkladu jeho svätých, por. exhort. *Redemptoris custos* 29.

Jozefova svätosť a prvoúcta v Cirkvi

Jozefova svätosť je *Písmom* doložená priamo aj nepriamo. Priamo tvrdením, že Jozef bol spravodlivý muž (*Mt* 1, 19). Biblická spravodlivosť znamená oveľa viac, je širšie chápaná, ako obsah slova „spravodlivosť“ dnes. Jozefovu praktickú životnú svätosť dokazujú jeho konkrétne dobré činy, ktorými jedinečne poslužil Božiemu Synovi a Božej Matke. Nepriamo je Jozefova svätosť predstavená poukazom, že Ježiš ho synovsky poslúchal (*Lk* 2, 51), čo by sa dalo len veľmi ťažko, keby bol Jozef neporiadny. Napokon aj na Jozefa možno aplikovať Ježišove slová o pravej „rodine“: „Kto je moja matka a kto sú moji bratia? Vystrel ruku nad svojich učeníkov a povedal: Hľa, moja matka a moji bratia. Lebo každý, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach je môj brat i sestra i matka“ (*Mt* 12, 48-50). Jozef je *Písmom* predstavený ako ten, kto verne „plní vôľu nebeského Otca“.

Ježišove slová: „Medzi tými, čo sa narodili zo ženy, nepovstal nik väčší ako Ján Krstiteľ“ (*Mt* 11, 11; por. aj *Lk* 7, 28), neznamenajú, že Ján je väčší, ako Jozef, a preto by sa na Jozefa nemala vzťahovať „prvoúcta“. Podľa exegetov Ježiš nevyhlásil Jána Krstiteľa za najsvätejšiu osobu, aká kedy na zemi žila, ale iba za najväčšieho zo starozákonných prorokov, čo dokazujú aj Ježišove nasledujúce slová: „Ale ten, kto je v Božom kráľovstve menší, je väčší ako on“ (por. *Mt* 11, 11; *Lk* 7, 28).

Na Jozefa nemožno aplikovať náuku o nepoškvrnenom počatí – svätý vznik v lone matky alebo jeho prenatálne posvätenie (Michael D. Griffin, +2016). Pápež Pius IX. (1846-1878) v bule *Ineffabilis Deus* (r. 1854) hovoril, že nepoškvrnené počatie sa výnimočne vzťahuje iba na Matku Božiu; por. aj pápež Pius XII. (1939-1958), enc. *Fulgens corona* (r. 1953).

Zbožnosť svätého Jozefa

Pápež Pavol VI. (+1978) v Nazarete dňa 5.1.1964 vyhlásil, že dom Svätej rodiny je živá škola evanjelia, v ktorej Jozef zohráva dôležitú úlohu. Spiritualita sv. Jozefa má v základe otcovsko – synovský vzťah (por. exhort. *Redemptoris custos* 7), ktorý patrí k podstate ľudskej prirodzenosti. Spoločenstvo života medzi Jozefom a Ježišom vedie k uvažovaniu, ako Ježišova ľudská prirodzenosť (ako účinný nástroj jeho božstva) posväcuje človeka. Keď prostredníctvom Kristovej ľudskej prirodzenosti Božia láska zažiarila pre celé ľudstvo, bezpochyby prvými obdarenými boli tí, ktorých Božia vôľa čo najužšie spojila so sebou: Mária, Ježišova matka, a Jozef, jeho zákonný otec (exhort. *Redemptoris custos* 27).

Spiritualita sv. Jozefa sa prejavuje predovšetkým v napodobňovaní Jozefa. Jozef sa stáva dobrým príkladom zdravej mužskej zbožnosti; vyznačuje sa troma nadčasovými vlastnosťami: viera, práca (služba), láska.

Jozef neotrasiteľne veril. Prijal Boží plán spásy; v rámci neho prijal Máriu za svoju manželku, ktorá počala z Ducha Svätého i svoju nezastupiteľnú úlohu pestúna (pred zákonom

Ježišovho otca). V každých časoch (ťažkých, búrlivých, rýchlych...) je modlitbové „stíšenie sa“ nevyhnutnou duchovnou požiadavkou; ono otvára osobu pre dobré a tiché Božie vnuknutia. Jozefovo povedomie „plním Božiu vôľu“ mu dodávalo silu v zápase proti zlu sveta; mal odvahu konať dobro. Jeho viera bola živá – prejavovala sa v skutkoch.

Jozef verne pracoval. Bol neúnavný v službe svojej rodine. Dlhoročná vernosť (manželke a Synovi) a osobná prítomnosť (v rodine) vyžaduje veľké odhodlanie a silnú povahu muža, no len tak sa dá „žiť pre rodinu“. Rodina je spoločenstvom lásky, kde má miesto vzájomná úcta a obeta. Svedomitá a poctivá práca bez extrémov (lenivosť, preháňanie) má výkupný rozmer. Práca, hoci by bola aj tvrdá, má svoju dôstojnosť. Práca je dobrá nielen z ekonomického hľadiska, je hodnotná aj pre svoje zameranie na vznešený cieľ, ktorý ľuďom pripravil všemohúci Boh. Iba rodina so svojou zdravou a láskavou výchovou je nenahraditeľnou bunkou spoločnosti. Jozef získaval vytrvalosť v dobrom z hlavného zdroja – zo spojenia s Bohom. Jozefova verná služba sa neskončila jeho smrťou. Vďaka spoločenstvu svätých, v ktorom zastáva popredné miesto, je veľkým orodovníkom a pomocníkom všetkým bratom a sestrách jeho milovaného Syna.

Jozef nezištne miloval. Láska k Bohu a k blížnemu (vo všetkých svojich čestných a rozmanitých formách) je najkrajšia čnosť – nie slabosť. Pravá láska má rôzne prejavy. Jozefova svedomitá práca bola vyjadrením pravej mužskej (manželsko-otcovskej) lásky, por. exhort. *Redemptoris custos* 22. Cirkev verí, že Jozefova láska k Márii, keďže rešpektoval jej panenstvo, nemala nikdy sexuálny rozmer. Takýto typ „jozefovského“ manželstva je však pochopiteľný iba v súvislosti s celkovým spásanosným Božím plánom a v dimenziách vysokej duchovnosti. V Jozefovi, pestúnovi Ježiša Krista, dosahuje duchovné otcovstvo najvyššiu dokonalosť.

Tieto Jozefove vynikajúce a nadčasové vlastnosti boli zasadené do rámca mlčania, ktoré zvláštnym spôsobom odhaľuje vnútorný portrét tohto muža – umožňuje objaviť krásu jeho hlbokkej kontemplácie (exhort. *Redemptoris custos* 25).

Oslávenie svätého Jozefa

Veriaci nepochybujú, že svätý Jozef prišiel do neba. Spravodlivým a čistým ľuďom sám Boh daruje svoju blaženosť – por. *Flp* 3, 20-21; *Kol* 3, 3; *Ef* 2, 6.

Múd 3, 1-9: „Duše spravodlivých sú v Božích rukách, muka sa ich nedotkne... Skviet' sa budú v čase svojho navštívenia... Pán bude večne vládnuť nad nimi... A tí, čo boli verní v láske zotrávajú pri ňom.“

Mt 5, 3. 12: „Blahoslavení čistého srdca, lebo oni uvidia Boha... Radujte sa a jasajte, lebo máte hojnú odmenu v nebi.“ Por. *Mt* 25, 21. 23; *1 Jn* 3, 2; *1 Kor* 13, 12; exhort. *Redemptoris custos* 9, 28, 31).

„Svätí v nebi tým, že sú dôvernejšie spojení s Kristom, väčšmi upevňujú celú Cirkev vo svätosti“ (konštit. *Lumen gentium* 49).

Niektorí teológovia (napr. pápež Ján XXIII., +1963; Francis L. Filas, +1985; Michael D. Griffin, +2016) otvorili otázku nanebovzatia svätého Jozefa – teda jeho oslávenie s telom aj dušou. Všeobecne sa však táto zbožná mienka neujala; ani pápež Ján Pavol II. (+2005) ju v exhort. *Redemptoris custos* nespomína.

Možnou však ostáva tá teologická mienka, že aj svätý Jozef bol pri Ježišovej smrti medzi tými, ktorí boli vzkriesení – a to pred Kristovou parúziou (por. *Mt* 27, 52-53).

Historický vývoj kultu svätého Jozefa

Kult sv. Jozefa za začal rozvíjať neskôr ako kult Panny Márie.

Tajomstvo panenského vzťahu medzi Máriou a Jozefom viedlo k tomu, že legendy a apokryfy od 2. stor. pripisovali Jozefovi pokročilý vek (por. *Protoevanjelium Jakubovo*). Jozef bol opisovaný ako starý vdovec s viacerými deťmi. Hoci proti tomuto vymyslenému obrazu vy-

stupovali viacerí otcovia – napr. Hilár z Poitiers (+367), Gregor Nysský (+394) a najmä Epifanius zo Salamíny (+403) – vplyv tohto obrazu pretrval až do 20. stor.

Prečo *Protoevanjelium Jakubovo* tak silne a dlhodobo ovplyvnilo teológiu a najmä ikonografiu? Lebo zoznam, tzv. „kánon“, novozákonných biblických kníh v prvých storočiach ešte neexistoval a *Protoevanjelium Jakubovo* bolo, na viacerých miestach, pokladané za kánonický spis. Prvé dokumenty, ktoré obsahujú kompletný zoznam 27 kníh *Nového zákona* pochádzajú z druhej polovice 4. stor. Napriek ojedinelým výnimkám možno tvrdiť, že v polovici 5. stor. bol kánon kníh *Nového zákona* ustálený a všeobecne prijatý (Blažej Štrba).

V 3. stor. sa Sextus Julius Africanus (+c.280) pokúsil získať objektívne informácie o Jozefovi. Zistil, že v Jozefom rodokmeni došlo k švagrovskému manželstvu (Věra Záhalková).

Prvý kostol zasvätený Jozefovi dala postaviť sv. Helena v Nazarete v 4. stor.

Koptskí kresťania (odvodzujúci svoj vznik od sv. Marka evanjelistu) v kláštoroch už v 4.-5. stor. pravidelne čítali dielo *História Jozefa tesára (stolára)* z časti vychádzajúce z apokryfov. Koptská pravoslávna cirkev vznikla po r. 451.

Od 7. stor. si začali veriaci uctievať Jozefov domnelý hrob v údolí Jozafát v Palestíne.

Od 8. stor. majú koptské kalendáre spomienku na sv. Jozefa – 20. júla. Koptská pravoslávna cirkev od 9. stor. začala sláviť deň sv. Jozefa – 2. augusta.

Západná cirkev v 8. stor. vložila meno Jozef – snúbenec Panny Márie do martyrológia na deň 19. marca. Pravdepodobne preto, aby Jozefom prekryla pohanský sviatok rímskej bohyně Minervy (grécka Aténa; etruská Menrva), ochrankyne remeselníkov, ktorý sa slávil 19. marca (Vera Schaubert, Hans Michael Schindler).

Od r. 850 začali na Východe sláviť sviatok sv. Jozefa dňa 26. decembra ako Sviatok Kristových rodičov.

Od 9. stor. benediktíni v kláštore Rheinau slávil sviatok sv. Jozefa dňa 19. marca. Celkovo sa však slávenie Jozefovho dňa rozšírilo až v 12. stor., keď si novozaložené rehole (najmä dominikáni a františkáni) zvolili sv. Jozefa za svojho nebeského patróna.

Prvý kostol v Európe zasvätený Jozefovi postavili v Bologni v r. 1129. Úctu k Jozefovi horlivo šíri viaceré veľké osobnosti, napr. sv. Brigita Švédska (+1373), kancelár Sorbony Ján Gerson (+1429), sv. Bernardín Sienský (+1444) a sv. Terézia z Avily (+1582).

Prvé laické spoločenstvo postavené pod ochranu sv. Jozefa bolo *Bratstvo ženskej mládeže* pri kostole sv. Mikuláša v Avignone (Francúzsko) v 14. stor.

Ján Gerson (+1429) napísal dielo *Josephina* o svätom živote a čnostiach sv. Jozefa. On začal presadzovať myšlienku, že Jozef bol mladý muž, keď plnil svoje výnimočné poslanie v dejinách spásy, a nie starec (táto myšlienka však zvíťazila až v 17. stor.).

Pápež Sixtus IV. (1471-1484) v r. 1479 potvrdil jednoduchý sviatok sv. Jozefa na 19. marec a v r. 1484 vložil oficium sv. Jozefa do breviára.

Individuálne zobrazenia Jozefa sa v kresťanskej ikonografii rozšírili až od 15. storočia, najmä vďaka mužským reholiam – františkánom, karmelitánom a neskôr jezuitom.

Od 16. stor. začala rýchlo rásť popularita mena Jozef zásluhou servítov, františkánov, osobnej zaangažovanosti sv. Terézie z Avily (+1582) a sv. Františka Saleského (+1622), až sa toto meno stalo jedným z najrozšírenejších. Zároveň si sv. Jozefa vyvolili viaceré krajiny za nebeského patróna, napr. Mexiko v r. 1555, Kanada v r. 1624, Čechy v r. 1654, Peru v r. 1655, Belgicko v r. 1679.

Pápež Gregor XV. (1621-1623) v r. 1621 prikázal sláviť Sviatok sv. Jozefa dňa 19. marca v celej Cirkvi. V r. 1633 kanonik Richard Dognon of Verdun (+1638) vydal knižku o vzornom rodinnom živote sv. Jozefa.

V 17. stor. sa sv. Jozef stal patrónom umierajúcich. Bolo to v čase posledného veľkého moru v Európe. Otcovia jezuiti vtedy poukázali na Jozefa – príkladného človeka, ktorý zomrel dobrou smrťou, lebo bol v Ježišovej blízkosti. Zároveň založili Spolok dobrej smrti a vydávali knihy, napr. *Ako dobre zomrieť* od kardinála Róberta Bellarmina (+1621).

Cisár Leopold I. (1658-1705) v r. 1676 dosiahol, aby bol Jozef vyhlásený za hlavného patróna Rímsko-nemeckej ríše a Habsburgovci si zvolili sv. Jozefa aj za osobného patróna svojho cisárskeho domu (r. 1677).

Pápež Klement IX. (1700-1721) v r. 1714 opätovne prikázal sláviť Sviatok sv. Jozefa v celej Cirkvi. Hymny španielskeho karmelitána, Jána Escalara (+1700), boli v r. 1714 vložené do ofícia.

Pápež Benedikt XIII. (1724-1730) v r. 1726 na predchádzajúcu žiadosť cisára Leopolda I. (1658-1705) vložil Jozefovo meno do *Litánií ku všetkým svätým*. Cisár Leopold svoju žiadosť odôvodnil vďačnosťou voči sv. Jozefovi za nadprirodzenú pomoc vo vojne (bitka pri Viedni, r. 1683).

Pápež Klement XII. (1730-1740) dňa 10.12.1730 potvrdil a obdaril odpustkami sebechlebské Spoločenstvo (bratstvo) sv. Jozefa. Tak sa obec Sebechleby, v okrese Krupina, stala centrom úcty sv. Jozefa na Slovensku. Pričinil sa o to farár Juraj Šorec, sebechlebský rodák a veľký ctiteľ sv. Jozefa, ktorý dal v Sebechleboch (r. 1724) pristaviť Kaplnku svätého Jozefa k Farskému kostolu svätého Michala archanjela a nadchol veriacich k založeniu „bratstva“.

Alfonz Mária Liguori (+1787), zakladateľ spoločnosti redemptoristov (Kongregácia Najsvätejšieho Vykupiteľa, r. 1732), napísal sériu meditácií a kázni, ktoré výrazne odzrkadľujú učenie vtedajších teológov o sv. Jozefovi a jeho službe Ježišovi i Márii (Jerzy Misiurek).

Pápež Pius IX. (1846-1878) v r. 1847 zaviedol sviatok Ochrana sv. Jozefa (slávil sa tretiu stredu po Veľkej noci) a v r. 1870 vyhlásil sv. Jozefa za patróna Cirkvi (dekr. *Quem ad modum Deus* z 8.12.1870).

Sv. Bernadeta Soubirousová (+1879), ktorej sa zjavila lurdská Panna Mária, bola veľkou ctiteľkou sv. Jozefa tvrdiac, že „Panna Mária a jej ženích sa veľmi zhodujú“.

Sv. Leonard Murialdo (+1900), salezián, založil v r. 1873 Kongregáciu sv. Jozefa pre chudobnú mládež.

Sv. Jozef Marelo (+1895) založil v r. 1878 Kongregáciu oblátov sv. Jozefa pre výchovu mládeže.

Sv. Mária MacKillopová (+1909) založila v r. 1886 Kongregáciu sestier sv. Jozefa od Božského Srdca, ktorá sa venovala výchovnej a sociálnej činnosti.

Pápež Lev XIII. (1878-1903) v r. 1889 (enc. *Quamquam pluries* z 15.8.1889) nariadil, aby sa po októbrovom svätom ruženci odriekala modlitba *K tebe sa utiekame sv. Jozef*. Zároveň odporúčal zasvätiť Jozefovi mesiac marec.

Pápež Pius X. (1903-1914) v r. 1909 schválil *Litánie ku sv. Jozefovi*.

Bl. Alojz Guanella (1842-1915) v r. 1913 založil v Ríme modlitbové Združenie blaženej smrti sv. Jozefa. Podporoval ho v tom pápež Pius X.

Pápež Benedikt XV. (1914-1922) v r. 1920 zasvätil Jozefovi deň stredu a mesiac marec. Zároveň vložil do misála prefáciu o sv. Jozefovi.

Pápež Pius XI. (1922-1939) v r. 1937 prosil Jozefa – „strážcu Božieho Domu“ o pomoc pred hrozbou marxistického materializmu.

Pápež Pius XII. (1939-1958) v r. 1955 zaviedol Spomienku sv. Jozefa robotníka na 1. máj.

Pápež Ján XXIII. (1958-1963) v r. 1961 postavil Druhý vatikánsky koncil pod ochranu sv. Jozefa a ozdobil jeho obraz svojím pápežským prsteňom. V r. 1962 vložil Jozefovo meno do *Prvej eucharistickej modlitby*.

Pápež Ján Pavol II. (1978-2005) v r. 1989, na storočnicu encykliky Leva XIII., vydal exhortáciu *Redemptoris custos* z 15.8.1989, v ktorej zosumarizoval náuku o sv. Jozefovi a povzbudil veriacich k úcte k nemu.

Pápež Ján Pavol II. (1978-2005) v r. 1996, počas všeobecných audiencií, doplnil exhortáciu o sv. Jozefovi dvoma katechézami – *Maria, modello di verginitá* (zo 7.8.1996) a *L'unione*

verginale di Maria e Giuseppe (z 21.8.1996), v ktorých vyhlásil, že Panna Mária a sv. Jozef spolu urobili osobné rozhodnutie žiť v ich manželstve panensky.

Pápež Ján Pavol II. (1978-2005) v r. 2003, podľa príkladu Jána XXIII., ozdobil svojím pápežským prsteňom obraz sv. Jozefa v kostole bosých karmelitánov vo Wadowiciach.

Svätý Otec František v r. 2013 vložil Jozefovo meno do *Druhej, Tretej i Štvrtej eucharistickej modlitby*.

Konferencia biskupov Slovenska (KBS) dňa 17.3.2015 schválila na Slovensku doplnenie štvrtého a piateho tajomstva radostného ruženca o slová „so svätým Jozefom“.

Štvrté tajomstvo znie: „**Ktorého si, Panna so svätým Jozefom, v chráme obetovala.**“

Piate tajomstvo znie: „**Ktorého si, Panna so svätým Jozefom, v chráme našla.**“

Dôvody KBS k schváleniu doplnenia:

- a) Prehĺbenie úcty ku sv. Jozefovi.
- b) Ovocie „Roka Sedembolestnej Panny Márie“ na Slovensku.
- c) Väčšie zdôraznenie hodnoty rodiny.
- d) Podporenie modlitby svätého ruženca.

Pápež Ján Pavol II. dňa 16.10.2002 napísal: „Obraciam sa zvlášť na vás, drahí spolubratia v biskupskej službe, kňazi a diakoni, ako aj na vás, ktorí pracujete v rôznych pastoračných službách, aby ste sa cez svoju osobnú skúsenosť s krásou ruženca stali usilovnými podporovateľmi tejto modlitby. Svoju dôveru vkladám aj do vás, teológov, aby ste pomocou svojho dôsledného a vedeckého uvažovania, zakoreneného v Božom slove a citlivého na prežitú skúsenosť kresťanského ľudu, pomohli odhaliť biblické základy, duchovné bohatstvá a pastoračnú hodnotu tejto tradičnej modlitby“ (list *Rosarium Virginis Mariae* 43).

© Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, Badín

© ThDr. Marián Chovanec

Marec 2019

Obsah

ÚVOD.....	1
NÁBOŽENSKO-PRÁVNE RABÍNSKE TEXTY IZRAELA	1
SPOLOČENSKO-POLITICKÁ SITUÁCIA V PALESTÍNE.....	2
ROZVOJ JOZEFOLÓGIE – SAMOSTATNÝ DOGMATICKÝ ODBOR.....	2
MANŽELSTVO A RODINA NA BLÍZKOM VÝCHODE.....	2
MANŽELSTVO – MIESTO ÚCTY, POKOJA A POŽEHNANIA	3
ZAKLADANIE RODINY – PANENSKÁ NEVESTA – NÍZKY TÍNEĎZERSKÝ VEK	3
ŽIDOVSKÁ SVADBA – DVOJSTUPŇOVÝ OBRAD.....	5
ŠVAGROVSKÉ (LEVIRÁTNE) MANŽELSTVO.....	7
HODNOTA RODINY A DETÍ	7
I. JOZEF V TAJOMSTVE KRISTA	7
BOHOČLOVEK – JEŽIŠ KRISTUS.....	8
BLUDY PROTI ĽUDSKEJ PRIRODZENOSTI KRISTA	10
JEŽIŠ KRISTUS - SKUTOČNÝ ČLOVEK – ĽUDSKÁ OSOBA	10
KRISTOVO OSOBNÉ NAPLNENIE – ZOSOBNENIE V SLOVE.....	10
ŽIVOTOPIS JEŽIŠA KRISTA	11
HISTORICKÝ JEŽIŠ A KRISTUS VIERY.....	12
JEŽIŠ KRISTUS – INTEGRÁLNA OSOBNOSŤ	12
VTELENIE JEŽIŠA KRISTA – POVÝŠENIE ŽENSKÉHO RODU	13
VONKAJŠÍ VZHLAD JEŽIŠA KRISTA.....	14
JEŽIŠ A RODINA	14
MÁRIA – BOŽIA MATKA	15
CIRKEVNÝ OBSAH NÁUKY O MÁRIINOM MATERSTVE.....	17
DÔSTOJNOSŤ BOŽEJ MATKY	18
CIRKEVNÝ OBSAH NÁUKY O MÁRIINOM PANENSTVE	18
ŽIVOTOPIS PANNY MÁRIE	19
APOKRYFY A LEGENDY O PANNE MÁRII	20
SVÄTÝ JOZEF – PÔVOD A ŽIVOT.....	21
JOZEFOV RODOKMEŇ.....	21
ŽENY V RODOKMENI JOZEFA A JEŽIŠA	23
PÔVOD ČLOVEKA – FAKT NARODENIA ZO ŽENY.....	23
ŽIDOVSKÁ OBRIEZKA	24
ŽIVOTOPIS SVÄTÉHO JOZEFA.....	24
APOKRYFY A LEGENDY O JOZEFOVI	27
JOZEFOVO MANŽELSTVO A OTCOVSTVO PRED ZÁKONOM.....	28
NÁMIETKY PROTI PANENSTVU MÁRIE A JOZEFA	32
KVALITY JOZEFOVHO MANŽELSTVA	32
JOZEF – ŽENÍCH A MANŽEL.....	33
JOZEFOVO LEGÁLNE OTCOVSTVO	34
SVÄTÁ RODINA.....	34
RODINNÝ PORIADOK.....	37
KRESŤANSKÁ SPIRITUALITA – ZBOŽNOSŤ	37
MUŽSKÁ ZBOŽNOSŤ	38
MATERSTVO A OTCOVSTVO	38
MATERSTVO.....	38
OTCOVSTVO	39
KRESŤANSKÝ FEMINIZMUS – FEMINIZMUS JÁNA PAVLA II.	41
RODINA VO VŠEOBECNOSTI.....	42
HĽAVNÉ ÚLOHY RODINY	44
RODINA – TVORCA ĽUDSKÝCH A KRESŤANSKÝCH HODNÔT	45
VÝZNAM ĽUDSKEJ PRÁCE.....	45
CHARTA PRÁV RODINY	45
II. JOZEF V TAJOMSTVE CIRKVI	45
KRISTOVA CIRKEV	45
TRANSCENDENTNÁ A HISTORICKÁ UDALOSŤ.....	48
NAJSVÄTEJŠIA TROJICA A CIRKEV – DVE ROVINY (PRINCÍPY)	48
CIRKEV – TAJOMNÁ SPOLOČNÁ OSOBA.....	48

TAJOMSTVO CIRKVI	49
POSLANIE A POTREBNOSŤ CIRKVI.....	49
JOZEF – OCHRANCA CIRKVI.....	49
JOZEF ĚGYPTSKÝ – PREDOBRAZ SVÄTÉHO JOZEFA	51
JOZEFA A CIRKEV.....	51
SMRŤ ČLOVEKA.....	51
KRITÉRIUM SMRTI	54
NESPRÁVNE IDEY – TOTÁLNA SMRŤ A VZKRIESENIE V SMRTI	55
ĽUDSKÁ DUŠA	55
MEDZISTAV – OD SMRTI PO VZKRIESENIE	56
SKÚSENOSŤ BLÍZKEJ SMRTI – NDE.....	56
JOZEF – PATRÓN DOBREJ SMRTI.....	57
SPOLKY – ZDRUŽENIA DOBREJ SMRTI	59
KREMÁCIA	59
KONTAKT MEDZI ŽIVÝMI A MŔTVYMI.....	59
ÚCTA K SVÄTÉMU JOZEFVI.....	60
JOZEFOVA SVÄTOSŤ A PRVOÚCTA V CIRKVI.....	61
ZBOŽNOSŤ SVÄTÉHO JOZEFA.....	61
OSLÁVENIE SVÄTÉHO JOZEFA	62
HISTORICKÝ VÝVOJ KULTU SVÄTÉHO JOZEFA	62